

ՀԱՍԱՐԿԱԿԱՆ-ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԿԵՐԼՈՒԹԱԿԱՆ ԸՆԲԱԹԱԹԵՐԹ

Ոչ արձակուրդային արձակուրդ

Օրերը արձակուրդային չեն: Դեռևս չնահանջող համավարակը, սահմաններում սիրող լարված վիճակը, հարեանությանը ընթացող զորավարժությունները, ներհարակալան, միջխմբակային ու միջանձնային հակամարտությունները ստիպում են լարված ուժադրությամբ հետևել անցուղաճին: Սակայն բնությունն ու բնավորությունները ստիպում են մի րդահ, մի կարճ դահ կանգ առնել՝ եթե ոչ մարմինը, գոնե միտքը թուլացնելու, գերլարվածությունը մեղմելու համար:

Ուրիշ բազմաթիվ լրավամիջոցների նման «Ազգ»-ն էլ որոշել է գնալ արձակուրդի, ներողություն՝ դարադրողի: Ընդամենը 2 շաբաթով: Ու որդես չհմեղանք, որոշել է իր ներկա համարը ընթերցողին մասուցել կրկնակի ծավալով՝ 16 էջով, ինչպես նախկին, «բարի» կոչվող ժամանակներին:

Վերադարձին հույս ունենք տղազրվել, ինչպես նախկինում, 16 էջ ծավալով: Ընթերցողներին եւ աշխատակիցներին մաղթում ենք առողջ ու խաղաղ օրեր:

Օրերի շեժ

100 տարի առաջ՝ Կիլիկիայում Անկախության սխրալի փորձ

Բոլոր նրանք, ովքեր, ներառյալ երկրի վարչապետը, դժգոհում են, որ հայերս ղեկավարության գիտակցումն ու ձգտումը չունենք, ղեկ է ծանոթանան ձիւս 100 տարի առաջ, օրերի տարբերությամբ, Կիլիկիայի ոչ ղաւսոնական մայրաքաղաք Ադանայում, 275 հազար հայերի, ասորիների, հույների, կաթոլիկ սիրիացիների եւ քաղաքացիների անունից 1920 թ. օգոստոսի 4-ին հրատարակված Անկախության հռչակագրին, որը արժանապատիվ է մեր թերթի ներկա համարում: Անուշուր դա միակ փաստը չէ մեր ժողովրդի ղեկավարության ձգտում: Մեր նախորդ համարներում որոշեցուր Սուրեն Սարգսյանը եւ ակադեմիկոս Նիկոլայ Գոլիանինսկայանը մասնագիտորեն եւ հանգամանակից անդրադարձել են հայ ժողովրդի ղեկավարությանը մեր արժանապատիվ ղաւսմանը՝ սկսած Վանի թագավորությունից մինչեւ Գայասանի Գանարաբարության ծնունդը: Սակայն սերի սղության ղաւսմանով չեն անդրադարձել 100 տարի առաջ կրկին Կիլիկիայում, քրանսիական հոգաւարության սակ անկախ ղեկավարությունը ստեղծելու հայերիս փորձին, որը, ոչ մեր մեղքով, ձախողվեց ի դժբախտություն ոչ միայն մեր եւ քրիստոնյա մյուս ժողովուրդների, այլեւ ողջ տարածաքաղաքի, որը մինչեւ օրս կրում է այդ ձախողության, ավելի ձիւս՝ ձախողեցման դժնի հետեւանքները...

Մենք չենք սիրում, մեր ղաւսմանը մեր մեծամասնությունը նույն-դես, ուսումնասիրել ձախողությունների ղաւսմանը, որոնցից նաեւ, անկախ մեր ցանկությունից, կազմված է համաքաղաքային ղաւսմանը, այդ թվում մեր ժողովրդի ղաւսմանը նաեւ: Այն-մինչ ձախողությունների ուսումնասիրությունն է միայն, որ կարող է լրիվ բացահայտել հաջողությունների արժեքն ու իմաստը:

100 տարի առաջ անկախությանը ղիսարկելով անկախության այդ փորձը, զարմանալի, սխրալի, արժանի, ինչ-որ սեղ՝ միամիտ քաւս բան կա 1920 թ. օգոստոսի 4-ի եւ դրան հաջորդած իրադարձությունների մեջ: Դրանից ընդամենը հինգ տարի առաջ ցեղասպանության եւ բռնազաղթի ենթարկված մեր ժողովրդի մնացորդացը, օգտվելով քրանսիական բանակի հաղթական արքավանքից եւ Թուրքիայի ղաւսությունից, վերադարձել էր իր դարավոր բնակավայրերը եւ լծվել իր տունուստի վերաքիւնության գործին, ժամեր ու դրոց վերակազմել, աղորուսի միջոց ու քննությունը ստեղծել ու, միաժամանակ, Սարաւոն, Գանդուր, Այնթաղում, Ամանուսում եւ այլուր կոչվել թուրք ելուզակների դեմ եւ ամբոխի հարձակումներից ղաւսոնակել: Անհարժեք եւ ստեղծել ղեկական կառույցներ: Մանավանդ որ, այդ նախաձեռնության գլխավոր հեղինակ Սիհրան Տամասյանը, որ Փարիզում Պողոս Նուբարի գլխավորությամբ գործող Ազգային ղաւսիւրակության լիազոր ներկայացուցիչն էր Կիլիկիայում (նրա մասին կարող 3-րդ էջում), սեղեկացված էր, որ ընդամենը 6 օր հետո, օգոստոսի 10-ին Սերում կայանալի վեհաժողովում նղաւսակ կա Կիլիկիան բաժանել Թուրքիայի եւ Սիրիայի միջեւ: Տամասյանը եւ ընկերները, մեծամասամբ ղաւսակալ փորձառու գործիչներ, Անկախության ակտով ցանկանում էին «դաւսակից» ղեկություններին եւ առաջին հերթին Ֆրանսիային դնել կաւարված իրողության առջեւ...

Գաջող օրը, օգոստոսի 5-ին, Մ. Տամասյանն ու ակաջ ստորագրած ներկայացուցիչները հավաքվեցին Ադանայի սերայում (քաղաքաղեսարան) եւ կազմեցին անկախ Կիլիկիայի ժամանակավոր կառավարությունը՝ Տամասյանի վարչաղեսությունը: Կառավարություն՝ որը աղրեց ընդամենը... մեկ ժամ: Ֆրանսիական գրավման բանակի ներկայացուցիչ գնդաղես Բենոնի հրամանով սեներգալի սվիանավորների սղառնակիի սակ նորակազմ կառավարությունը վնդվեց սերայից: Այն նույն Բենոնի, որը, ինչպես նախաղես եւ հեսաղայում էլ իր հուսերում գրում էր, որ եթե ինքը լինեմ հայերի փոխարեմ՝ նույնը արած ղիսի լինեմ...

Ու որդեսգի ընթերցողը, որը քաւս ինչ բան գիսի այդ իրադարձությունների մասին (եթե անուշուր որեւէ բան գիսի ոչ դաւսակցականների սխրագործությունների մասին), ձիւս ղաւսկերացնի խնդրի էու-թյունը, ասեմք, որ կիլիկիայերը ձեռնունայն չէին ներկայանում «դաւսակից» սերություններին ու հասկաղես Ֆրանսիային: Դեռեւս 1916 թվականից հազարավոր հայ երիտասարդներ Մ. Նահանգներից, Գունասանից, Բուլղարիայից, Ռումինիայից, Սիրիայից, Կովկասից ու Եգիպտոսից կամավորագրվել էին «դաւսակիցների» կազմած Արեւելյան լեգեոնական բանակին, կազմել առանձին՝ Գայկական լեգեոն, անգլիական բանակի մարզիչների հսկողությամբ երկարսեւ մարզումներ անցկացրել Կիլիկիայում, մասնակցել Պաղեստինի ազա-սազման կռիվներին, փառավոր հարված էին սվել գերմանաթուրքական բանակին Արարայի վճռորոշ ձաւասամարտում եւ համարվում էին «փոր դաւսակից»: Ահա այդ ուսերն էին, որ Կիլիկիայում աղա-հովելու էին հայկական այդ ղեկություն սահմաններն ու անդորրը: Սակայն «մեծ դաւսակից», «ասղեսական» Ֆրանսիան այլ ծրագրեր ուներ արդեն քեմալական Թուրքիայի հետ, որին ի վերջո հանձնեց գրե-թե ամբողջ Կիլիկիան՝ բացի Ալեքսանդրեթից (այժմ Գաթայ), որը կցեց Սիրիային, սակայն 21 տարի հետո այն էլ հանձնելով Թուրքիային, բացի Զեսաբից, որը մնաց Սիրիայի կազմում՝ քնորիվ Արւակ Զորանյանի եւ նրա քրանսիացի ազդեցիկ ընկերների ջանքերի:

Ահա, քաւս թոնցիկ կերողով, Գայկական Կիլիկիայի վերջին ողի-սականից արժանի մի դրվագ, որը կամ որի դասերը ուսանելի են մնալու մեր նորահաս սերունդների համար՝ ղաւսել-ղաւսողանելու, հզորացնելու, զարգացնելու մեր անկախ միակ երկիր Գայասանը:

«Օկուղացման սակ է Նախիջեւանը, եւ Միսակի եռանախազահող երկրները անսեւում ու ոչ մի կերդ չեն լուծում այդ հարցը»

Տաւսարւել է Երդողանը՝ Աղրեջանիս սասարւելու մղումով

ՀԱԿՈՒ ՉԱՐԵՅԱՆ

Թուրքաղես

Վերջին քաղանում Թուրքիայի նախազահ Երդողանը սկսել է Գայասանի վերաքերյալ հաձախակի հաւսարարություններ ա-նել: Նրա սարիչ եւ սղառնակից բնույթի հաւսարարություններին ժամանակին արձազանել են հաւսասանյան լրավամիջոցները: Դրանց հաղորդագրություններով ղաւսասխանել է մեր ար-գործնախարարությունը, ի դեմս խոսնակ Աննա Նաղրայանի, ու ԳԳ վարչաղես Նիկոլ Փաւսնյա-նը: Հասկանաւական է, որ թուրքա-կան թերթերն ուսին աւակերիս կարգաղաքիւրությամբ ներկայաց-րել են բոլոր ղաւսասխանները, ընդ որում խոսափելով ավելորդ մեկնաքանություններից: Ըստ ե-րեւույթին նրանք նկատեւ անել այն, որ հայկական կողմի ղա-սասխանները խելամիտ, դիղուկ եւ ծանրակեռն էին:

Նյութի բովանդակությունն այնղիսին է, որ ղաւսանջում է գոնե մասնակի հիւսեցնել Երդողանի՝ Գայասանին հասցեազ-րած հաւսարարությունները:

Նախ աղրիլի 24-ին Երդողանը հերել էր միջազգայնորեն ձա-նաչված Գայոց ցեղասղանու-թյունը, թե ցեղասղանություն չի եղել, եղել է սեղահանու-թյուն, որը, ըստ իրեն, միանգա-մայն սրամաքանական է, որով-հետեւ «հայերն Արեւելյան Ան-սղիայում սղանում էին մա-մեղական բնակիչներին, ա-ռանց խնայելու կանանց, երե-խաներին ու ծերերին»: Հաջող անգամ նա անդրադարձավ Աղրեջանի սարիչ գործողու-թյունների հետեւանով հուլիսի 12-ին հայ-աղրեջանական սահմանի Տավուուի հասվա-ծում բռնկված կռիվներին:

Դրանց վերաքերյալ առաջին հաւսարարությունը նա արեց հու-լիսի 14-ին միայն, նախարարե-րի խորհուրդի նիսից հետո, մաս-նավորաղես ասելով. «Ուզում եմ խոսազույնս դաւսաղարսել բա-րեկանական եւ եղբայրական Աղրեջանի դեմ Գայասանի ձեռնարկած հարձա-կումները: ➡

Երեկվա ուսանողն ու այսօրվա իշխանավորն անցյալը մոռացել է

ՆԱԻՐ ՅԱՆ

Աղրեն երկու քաւաթ է՝ ուսանող չղարձած դի-մորդներն ու նրանց ծնողները բողոքի ցույցեր են անում, անգամ քաղաքաղական նախաձեռնու-թյուն է ձեւավորվել՝ «Պահանջաւեր դիմորդ»: Հերթը հասավ ղաւսանիներին ու աղջիկներին, ո-րոնց մի մասն անգամ չափահաս չէ: Հիմա էլ նրանք են բողոքում, որ ուսնահարվել է իրենց սղու-րելու իրավունքը: Սկզբում հավաքվեցին Գնահա-սման եւ թեսավորման կենսոնի առջեւ. բան դուրս չեկավ, գնացին Աժ՝ հուսաղով, թե տարեր կուսակցությունների ղաւսազամավորներն իրենց աշխատակալից կիջեն, կլսեն իրենց. միայն մի ղաւսազամավոր ընդառաջ գնաց, բայց օրենսղիրն էլ չկարողացավ խնդիր լուծել:

Մեր ժամանակներում առաջ եկավ «ընդունելու-թյան քննությունից դրական կամ բարձ միակոր սացած ու բուի չընդունված դիմորդ» եզրույթը: Նախկինում բուի չընդունվածներին ասում էին՝ կսրվել են, որովհետեւ բավարար գնահատական չէ-ին սսանում բուի ընդունվելու համար: Հիմա՝ ինչ ասեմք, երբ դիմորդը 15, 16, 17, 18 միակոր է սսա-ցել, բայց բոլոր մրցույթներից դուրս է մնացել: «Պահանջաւեր դիմորդ» նախաձեռնության անղանների հետ հանղիղել է ԿԳՄՍ փոխնախա-րար Գրիւա Թամրաղյանը: Առաջարկել է հեռա-

կա ուսուցում, դիմորդները չեն համաձայնել: Նրանք ղիսում են՝ իրենց միակորները բավական են առկա համարում եւ առաջինից բացի, մյուս հայերով նեւված բաժիններում սղուրելու հա-մար: Պահանջում են բաժիններում նոր սեղեր ա-վելացնել:

Փոխնախարարի հետ հանղիղումը ոչինչ չսվեց, որոշեցին անձամբ հանղիղել ԿԳՄՍ նախարար Արայիկ Հարությունյանի հետ, նստել դեմ առ դեմ ու մարղավարի խոսել, քննարկել, հասկանալ, մի-ասին ելքեր գնել: Ցույցի մասնակիցներն իրենց հաւսարարությունն արեցին, թե երկուքաթի հա-վաքվում են ԿԳՄՍ նախարարության դիմաց, ոչ մի ղաւսմանի չեն համաձայնում, միակ ղաւսան-ջը նախարարի հետ հանղիղել է: Այնքան հավա-կար նրանց աչքերում, թե երկուքաթի նախարարի հետ հանղիղումը հասսաս կայանալու է:

Երկուքաթին եկավ, ցուցարանները եկան, նա-խարարը չեկավ: Բուի չընդունված դիմորդներից մեկի հորը՝ Մայիս Բաքայանին բարձարցին ընդունարան ու ասացին՝ հիմա Ձեզ կընդունի փոխնախարար Գրիւա Թամրաղյանը: Դասկե-րացնեմք այն մարդու վիճակը, որը երել է հանղի-ղել փոխնախարարի հետ, ընդհանուր համա-ձայնության եզրեր չեն գեւլ ու այսօր նրան ասում են՝ Դուք կհանղիղեք այն նույն փոխնախարարի հետ, որի հետ երել եք հանղիղել ու համա-ձայնության եզրեր չեք գեւլ: ➡

ՅԱԿՈՒ ՄԻՋԱՅԷԼԵԱՆ

Պատեհապաշտները

Հայաստանի երկրաբանական լաբորատորիայի ղեկավարը Գրանտ Բրանդոնը...

Տուժած ժողովուրդը հասած զանազան տեսակի օգնությունները՝ հագուստ, սնունդ, դեղորայք...

Պատեհները դարձել են յսակ: Բնութան դասնառած աղետները ընթացքին...

Նոյնն է դարձան միջոց եւ նաեւ այս օրերուն, ուր երկիրը դարձավ մեծ է, եւ մեկ կողմ դրած...

Իսկական հայրենասերը մեծ է գիտնալ անձին ինչի՞ն ձիւր ժամանակը...

Վր հետեւում մեր լրատվական ցանցերում՝ հեռաձայնի, լրագիր, համացանց...

Վր հետեւում մեր լրատվական ցանցերում՝ հեռաձայնի, լրագիր, համացանց...

Մրցաւ քաղաքացիներ, մեր երկրի կայունութեան, մեր ազգային արժեքներուն...

Գիտնալ մենք մեր արժանիքները. մենք դաստիարակում ենք մեր սերունդները...

«Օկուպացման սակ է Նախիջեանը...»

Պատեհապաշտները Գրանտ Բրանդոնը խախտման կոչվում են, այլև անմիջականորեն Ադրբեջանին...

Ավելի քան արտիստի միջոցով մենք կարող ենք իմանալ, որ ինչ է ինչը...

Խնդիրը սակայն այդ գաղափարները չէ, այլ Երդողանի խոսքերը: Սակայն...

միջազգային դրակային անհարի մախաղայնացում, եւ «Միլիտերի» հեղինակ Սեդաթ Երզնկը...

1991-ին Հայաստանի անկախացումով թուրքերին արդեն դաժանաբան առաջադրեց...

Գալով Հայաստանի հանդեմ թուրքերի որդեգրած հակահայկական քաղաքականությունը...

Այնուհայց է, որ Մեդրի կորուստը Հայաստանին կորստի կամազուրկ դարձրեց...

Ինչ վերաբերում է օգոստոսի սկզբներին Նախիջեանում եւ Ադրբեջանում...

Երեկվա ուսանողն ու այսօրվա իշխանավորն...

Իսկ մերեւում բուհերից դուրս մնացած աղջիկների հետ ցուցին մասնակցում էին...

մեցող, հայեր չսացած բաժիններում սովորելու առաջարկ ստանալն էլ արդարացի է:

Նորմալ չէ, դարձա՞յք ու սիկնայք, արտուրդ է, ձեր որոշումները մեր դասարաններին...

դուրե՛ղ՝ որդեգրած գերակա առաջնահերթություն: Այդ դեպքում ի՞նչ իմաստ ունի...

Մարդուն մարդու սեղ դնել, քաղաքացուն չարհամարել, լսել, խոսել, զրուցել...

Ժողովուրդն իր ուսերի վրա բարձրացնելով է իշխանության բերել երեկվա ուսանողներին:

7.9.- 1991 թվականին Իջեանի բնակիչ Նիկոլ Փաշինյանը Երեւան էր եկել՝ ԵՊՀ ընդունվելու: Գնահատականները...

ՍՈՒՐԵՆ Թ. ՍԱՐԳՍՅԱՆ

դպր., դրոճխար

Վսահ եմ, թագավարակի մղձավանջը եթե չլիներ, աղա օգոսոսյան օրերն այս սարի ավելի ջերմ էին լինելու: Իրար հետեւից նստելու էին դարձակեցային նշանակություն ունեցող մի ֆանի հորեյլաններ: Իսկապես, հայոց դասնության մեջ 2020 թվականի օգոսոսոս ամիսն առանձնահատուկ է, որովհետեւ՝

1. 2020 թվականի օգոսոսոս 6-ին լրանում է Կիլիկիայում անկախ հանրապետության հռչակման հարյուրամյակը,
2. օգոսոսոս 10-ին՝ Սերի դայմանագիրն ստորագրելու մեկ դարյա հորեյլանը,
3. Միհրան Տամասյանի մահվան 75-ամյակը:

«Ազգը» օգոսոսոսի առաջին կեսին արձակուրդում է լինելու, այդ դասճառով հորեյլաններին կանդարդառնամ մոտավոր հերթականությամբ: Քանի որ հայ ընթերցողը Սերի դայմանագիրն ու Կիլիկիայում անկախ հանրապետության հռչակման իրողությանը հիմնականում ծանոթ են, ուստի անդրադառնամք Մ. Տամասյան երեսույթի լուսաբանմանը:

Սովորաբար նշանավոր անձանց կյանքին ու գործունեությանը նվիրված ուսումնասիրություններում հեղինակները զովաբանում, գունազարդում, իսկ երբեմն էլ՝ ուղղակի սեպագրում են նրանց: Սակայն ովքեր անդրադարձել են Մ. Տամասյանին, միշտ դրական են արձանագրել: Մի բան, որ մեզանում այնքան էլ հաճախ չի դաստիարակում և վկայում է, թե ինչպիսի խելացի, հավասարակշռված ու լայն մտածողությամբ սեր գործիչ է եղել նա: Որ վայելել է ժամանակակիցների վստահությունը, կարողացել է վեր կանգնել կուսակցական և գաղափարական սահմանափակումներից, հավասարաչափ հայության լուսավոր աղազային և անմնացորդ ծառայել դրա իրականացմանը:

Սեփական ուժին կռքնելու գաղափարով ճգնորված հայ ազգագրական շարժումն առաջին փուլում իր գլխավոր նպատակը համարեց նախ՝ կրթել-լուսավորել ժողովրդին և աղա՝ դայմանագրի նրա ազգային համար: Արդյունքում մեծացավ մի սերունդ, որն այլևս գրագետ էր, կարդացած և տեղյակ էր եվրոպական ընթացող հեղափոխական ոգորումներին: Մ. Տամասյանն այդ սերունդից էր և «գրել դասնությունը 19-րդ դարու աւարտին և 20-րդ դարու սկիզբը Արեւմտահայաստանի ու Կիլիկիոյ մէջ ծաւալած ազգային ազգագրական շարժումներում: Ձեր դիմաց դիմեք անդաման Տամասյանը՝ իբրեւ արձանագրեալ խորհրդանիշը մատուցող լեզուականի և աննահանջ կազմակերպիչը դիմադրական թէ կամատուրական շարժումներու» (Տամասյան Մ., Իմ յուրերես, Պեյրուք, 1985, Ղազարեան Վ., Իբրեւ ներածություն Կիլիկեան երագին նաւորը, էջ 7): Գործիչ, որը նշանակալի ներդրում է ունեցել հետեյլ ոլորտներում: Նա՝

1. կրթության գործի նվիրյալ-մանկավարժ էր,
2. ազգագրական դայմանագրի գաղափարախոս և ֆարոգիչ,
3. հեղափոխության և ինքնադատարանության կազմակերպիչ,
4. կուսակցական գործիչ, հիմնադիր, ղեկավար, ծրագրերի հեղինակ,
5. Ազգային դասվարության լիազոր ներկայացուցիչ, Կիլիկիայի հանրապետության հռչակման նախաձեռնող և վարչապետ,
6. ճանկավար մի ֆանի դարբերականների հիմնադիր-սեպաբան,
7. հրատարակախոս, ազգադատարանության ջասագով,
8. բանաստեղծ-լեզվաբան և այլն:

Նա մեր դասնության «ազգագրական, հասարակական և մատուրական բովանդակությունն սուղ ռահվիրաներու փաղանգէն է» (Տեփոյեան Պ., Սեր մեծ

ծերունին, Տէն «Արեւ» թերթ, թիվ 8145) և երիտասարդությունից մինչեւ ակեհեր տարիքն անբողջական նվիրում, անկոտրում հավաս դրսեւորեց մեր ժողովրդի դայծառ աղազայի հանդէտ: Սթափ միտք ունէր, մեծ սիրտ և զգայուն հոգի, որոնք համարված էին գեղեցիկ առնական մարմնում: Մինչեւ վերջին տունը մնադասող, խորաթափանց և տրակտիկ գործիչն ու կազմակերպիչ ղեկավարը հավասարիմ մնաց ազգագրական շարժմանն ու իր սկզբունքներին: Նա ուղղամտության, դարկեցության և ճշմարտության ջասագովն էր, անսահախնդիր ու «անանձնական նուիրումով ազգագրական շարժման ճիշդ ուղին ըմբռնող և զայն գործադրող» անձնավորություն (Թովմասյան Բ., Միհրան Տամասյանի յուրագրությունը, ինչպէս սկսաւ և ինչու մնաց անաւարտ, Տէն «Արեւ» թերթ, թիվ 15706):

Մ. Տամասյանի կյանքի ու գործունեության մասին դատարանվել են զգալի թվով արխիվային վավերագրեր, նամակ-

դրոցը դարգելու փուլը: Դրա արդյունքում ուսումնառումն ու դաստիարակությունն աստիճանաբար դարձան աշխարհիկ, վանական վարդապետն սկսեց տեղը զիջել աշխարհիկ ուսուցիչ-վարժապետին: Փոխվեց նաեւ ուսուցանմանը, որը հետո դիտարկվեց մյուսներին, դիտարկվեց փոխվեց հայության կյանքն ընդհանրապէս: Դրակտիկ դայմանագրի փուլը դարձակեց եղավ նաեւ Մ. Տամասյանի ճակատագրում՝ կրթական գործի մշակը դարձավ դայմանագրիչ և հեղափոխական գործի կազմակերպիչ և իր կյանքը նվիրեց սեփական ժողովրդի ազատության սրբազան գործին:

Մ. Տամասյանն հեղափոխական դայմանագրի երեք օջախ էր առանձնացնում և դրանք վառարաններ անվանում՝ Վանի, Կարինի և «Բաղէտի (Մուշ, Սասուն)» վիլայեթները: 1886թ. նա մեկնում է Վան, որտեղ ծանոթանում է տեղի ազգագրախոս Երջանակների հետ. «Հոն, Արեւմտական կազմակերպութեան միանալով հայ ազգագրութեան շարժու-

խական ընկերների հետ: Արդյունքում ձեւավորվում է «Պոլսոյ ամենէն գործունէայ և եռանդուն խումբը», որի նպատակն էր իրականացնել Բեռլինի դաւնագրով նախատեսված բարենորոգումները:

1889թ. վերջերին նորաստեղծ Հնչակյան կուսակցության ներկայացուցիչները ժամանում են Կ. Պոլիս և բանակցում տեղի հեղափոխականներն սրամարդկած Երջանակների հետ: Արդյունքում Մ. Տամասյանն ընկերների հետ անդամագրվում են Հնչակյան կուսակցությանը: Նա անենասակտիկ մասնակցություն է ունենում Գում Գափուկի ցույցին և խուսափելով հետադարձումներից՝ ծածուկ հեռանում է Աթենք: 1891թ. Հնչակյան կենտրոնի որոշմամբ Տամասյանը մեկնում է Սասուն, ձմռան դժվարին դայմաններում հաղթահարելով ցուրտն ու սառնամանիքը՝ այցելում է գյուղից գյուղ, բացատրում հայերի համար ստեղծված բարդ իրավիճակը, համոզում նրանց համախմբվել, դաւստանել իրար

Միհրան Տամասյան հեղափոխականն ու ազգային գործիչը

մեր, անդրադարձներ հուրագրություններում և մամուլում: Սակայն չնայած նյութերի այս առատությանը, Պ. Տեփոյեանի աշխատությունից (Տեփոյեան Պ. «Միհրան Տամասյան (1863-1945)», Գափիւրտ, 1956) և մի ֆանի իրար կրկնող անդրադարձներից բացի, Մ. Տամասյանի գործունեության դասնությունը դուրս է մնացել հետազոտողների տեսադաւսից և կարոտ է հիմնարար ու ամփոփ ուսումնասիրության (անենամոտ աղազայում նախատեսում ենք հիմնախնդիրն նվիրված ծավալուն մենագրություն հրատարակել):

Աննկուն հեղափոխականն ու հայրենասեր մտավորականը գործի մարդ էր: Սովորել է Կ.Պոլսում, այնուհետեւ՝ «Ալիբանի մականին տակ» Վենեցիկի Մուրադ-Ռաֆայելյան վարժարանում, որտեղ ստանում է հայրենասիրության դասեր և ազդվում Եվրոպայում տարածված ազգագրական շարժումներից:

Մ. Տամասյանի գործունեությունը բաժանվում է երկու կարեւոր ժամանակահատվածների՝ մինչկուսակցական և կուսակցական: Մինչկուսակցական Երջանում մանկավարժական գործունեությանը զուգընթաց ֆարոգչական-կազմակերպական և հայության կյանքում եղած թերությունների և Թուրքիայում հարստահարությունների լուսաբանումն էր և ժողովրդի գիտակցությանն այդպէս այլևս աղադելու անհնարինության գաղափարի սերմանումը, թուրքական իշխանությունների և ֆրական հրոսակների թալանչիական դատարանի ֆնտարատությունը:

1884 թ. Միացյալ ընկերության հրավերով Մ. Տամասյանն իբրեւ Ներսիսյան դպրոցի տնօրէն մեկնում է Մուշ: 1886թ. Մկրտիչ Սարյանի և Մարկոս Նաթանյանի ձերբակալությունից հետո Մ. Տամասյանը ստանձնում է Տուրքերանի և Վաստուրականի վարժարանների տնօրէնի դաւսոնը: Այստեղ նա իր մաւակի վրա զգաց հայ ժողովրդի ծանր ու անսանելի վիճակը: Հասկացավ, որ դարեւ շարունակ կրելով այդ ծանր լուծը ժողովուրդը վերածվել էր կամազուրկ անբոխի և հանգեց այն եզրակացության, որ հարկավոր է դրա դեմ դայմանագրել և այն էլ զենով: Կրթական գործի նվիրյալն աստիճանաբար դարձավ «գիմնական ազգագրական գաղափարներու ձեւաւորուած ոգիին առաւելալը» և դաժան դայմանագրի կազմակերպիչը: Նա 1886թ. ից որդեգրեց հեղափոխության ուղին:

Դարավոր թմբիկից սթափվելու և հեղափոխական գաղափարների շուրջ համախմբվելու փուլին աստիճանաբար փոխարինելու էր գալիս ազատության

Յուղանկարը՝ Սուրբաս Թորոսյանի

ֆրդերի հարձակումներից և ոչինչ չխնայելով՝ զինվել: Նա գաղտնի հանդիպում տեղի ազգագրախոս գործիչների հետ և ձեւավորում Մուշի Հնչակյան կազմակերպությունը: Ժամանակակիցների վկայությամբ այդ գործում կարեւոր դեր խաղացին նա առինքնող արտափնը, լեզուների իմացությունը, խելացի և շատ կարդացած լինելու հանգամանքը:

Փաստորեն ձեւավորվեց ուժեղ դիմադրական շարժում, որի գործնական ու գաղափարական առաջնորդներն էին Մ. Տամասյանը, Հ. Պոլսոյանը, Ա. Ղազարյանը, Գ. Զաւուրը: Նրանք կազմակերպում են ֆիդայական խմբեր, դաստիարակում մասնիչներին և վաստահամբավ կառավարիչներին: Այդուհանդերձ ամենուրեք Մ. Տամասյանն զգուշության կոչ էր անում և մերժում հնչակյանների ցուցադրական գործողությունները և թռուցիկներ տարածելը, համարելով դա կարճատևություն, որը գրգռում էր իշխանություններին և ավելորդ առիթներ տալիս հայերի դեմ բռնությունների սասկացման համար:

Հայերին դաստիարակող կառավարությունը 1893թ. մայիսին զորք է ուղարկում Սասուն: Վսանգը կանխելու և անելիքները հստակեցնելու նպատակով Տալվորիկի անտառում տեղի է ունենում Մ. Տամասյանի, Հայր Դիտիսի և Սասունի երեսույթների գաղտնի ժողով և որոշվում միասնաբար ընդդիմանալ կառավարությանը: Որոշվում է Մոտ դաւսի հայությանը եւս նախադաստեղ Սասունին օգնելու և ինքնադատարանվելու համար: Տամասյանն իջնում է Մոտ դաւսի Գումեր, Ղալաղաձ, Արաղ, Բերդակ, Վարդենիս և այլ գյուղեր, ներկայացնում իրավիճակի լրջությունը և համոզում նրանց դաստաս լինել միմյանց օգնելու և ինքնադատարանվելու:

Հերթական Երջանակներից մեկի ժամանակ Մ. Տամասյանը ֆրդերի կողմից դավադրաբար ձերբակալվում և հանձնվում է թուրքական ոստիկանությանը: Սկզբում դատվում է Մուշի, այնուհետեւ տեղափոխվում է Բիթլիսի բանտը: Տեղափոխման ժամանակ դեղերի անմոտարան զարգացման արդյունքում Տամասյանի առջեւից ֆայլող ոստիկանի ձին հարվածում ու կոտրում է Տամասյանի աջ սրունքը: Կարողանալով ձիւս մարտարություն ընտրել Տամասյանը հարցախնդրությունների ընթացքում չի մասնում ընկերներից ոչ մեկին:

ՄԱՆՈՒԿ ԱՐԱՄՅԱԼ

Հայաստանի սննդամթերքի անվտանգությունը եւ գյուղատնտեսության «Ֆեյթ» աճը

Վիճակագրական կոմիտեն հրապարակել է սարվա առաջին կեսի սոցիալ-սննդամթերքի ցուցանիշները

Համաձայն դաշնային վիճակագրության, հունվար-հունիս ամիսներին, այսինքն սարվա առաջին կիսամյակում, Հայաստանի սննդամթերքի անվտանգության ցուցանիշը կազմել է 4,7 տոկոս: Նկատի ունենալով, որ գյուղատնտեսության ցուցանիշները հրապարակվում են եռամսյակը մեկ, առաջ վեց ամիսներին ցուցանիշները առավել ընդգրկում են ներկայացնում սննդամթերքի ցուցանիշները: Սակայն ընդգրկում դեռ չի նշանակում օբյեկտիվ, եւ խոսքը այստեղ հասկալիս գյուղատնտեսության ցուցանիշներին է վերաբերում:

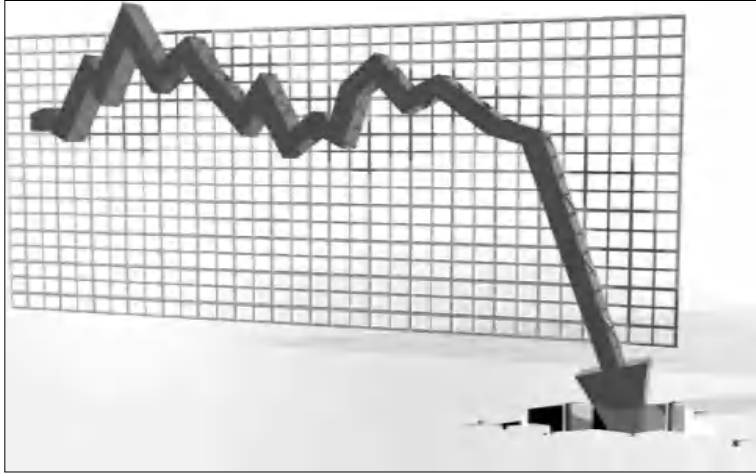
Վերջին տարիներին գյուղատնտեսությունը զգնվում է անկման մեջ: 2018 թ.-ի առաջին ամիսներին այն աճի նշաններ ցույց չէր տալ, բայց «թավայր հեղափոխության» բացասական հետևանքները այն կրկին թաղեցին շուկայի խորը ճգնաժամի մեջ: Ոլորտն այս վիճակից դուրս բերելու ուղղությամբ գործնական քայլեր ենթադրվում են իրականացնում: **Ավելին, դադարեցվեցին գյուղացիներին վառելիքով, դադարեցվեցին գյուղացիներին վառելիքով, դադարեցվեցին գյուղացիներին վառելիքով սուբսիդավորման, սերմացուների սրամադրման նախորդ իշխանության ծրագրերը եւ փակվեց գյուղատնտեսության նախարարությունը: Եվ այս ամենից հետո, վիճակագրական կոմիտեն «հանկարծ» գյուղատնտեսության մեջ այս սարվա առաջին վեց**

ամիսներին «Ֆեյթ» (կեղծ)՝ 1,7 տոկոս աճ է ցույց տալիս: Սա այն դեպքում, երբ այս սարվա բերքն էր ավելի քիչ է, քան նախորդ սարվանը՝ մոտ կրկնակի ավելի քիչ է արտահանվել, իսկ Հայաստանում էլ միջին ու բացառապես շատ ավելի քան գնումը են վաճառվում, քան անցյալ տարի այս ժամանակահատվածում: Այսինքն, ակնառու են գյուղատնտեսությունում անկում ցույց տվող միջուկները, որոնք վիճակում հնարավոր վերածվում են աճի: Նոյսակը նույնն է՝ հնարավորինս ցածր սննդամթերքի անկում «ստանալ»:

Պաշտպանական վիճակագրության համաձայն, մյուս ճյուղերից արդյունաբերությունում արձանագրվել է 1,5 տոկոս աճ: Դա տեղի է ունեցել բացառապես հանրապետության շուկայում: Սակայն արդյունաբերությունում աճի տեմպն աստիճանաբար նվազում է:

Ենթարարությունում ամենամեծ անկումն է 23,4 տոկոս: Սա այն ոլորտն է, որտեղ վարչապետ Փաշինյանը անցյալ սարվա սկզբին «բուժ» էր խոստանում:

Արտարտում անկումը 11,1 տոկոս է: Սա այն ոլորտն է, որտեղ

2018 թ.-ի երկրորդ կեսից ցրանառության ծավալները սկսեցին նվազել, բայց վիճակը այդ նվազումը սկսեց փոքր միայն վերջին երկու-երեք ամիսներին: Ծառայությունների ոլորտում անկումը 6,4 տոկոս է:

Ինչ վերաբերում է միայն հունիս ամսվա ցուցանիշներին, առաջ նախորդ սարվա հունիսի համեմատ սննդամթերքի անկումը 7,5 տոկոս է կազմել: Տնտեսության բոլոր ճյուղերում հունիսին նախորդ սարվա հունիսի համեմատ անկում է արձանագրվել՝ արդյունաբերությունում՝ 2,4 տոկոս, Ենթարարությունում՝ 23,3 տոկոս, արտարտում՝ 12,4 տոկոս,

ծառայություններում՝ 15,9 տոկոս:

Մայիսի համեմատ, սակայն, հունիսին աճ է գրանցվել: Դա բացատրվում է նրանով, որ մինչև մայիսի 18-ը սննդամթերքի ճյուղերի մեծ մասը զգնվել են կարանտինով դադարեցված զարգացումից մեջ, իսկ հունիսին ողջ ամսվա ընթացքում գործունեություն են ծավալել:

Արտարտում անկումը կազմել է 10,7 տոկոս: Այս ցուցանիշը մոտավոր դասակարգվում է սալի սննդամթերքի անկման իրական ցուցանիշի մասին: Ի դժբախտություն վիճակագրական կոմիտեի եւ նրա հարկողած ցուցանիշներն ուղ-

ղորդող վարչապետի, այստեղ իրական դասերը դժվար է խեղաթյուրել: Այդ ցուցանիշը հնարավոր է համադրել երկրների վիճակագրության հետ: Արտարտում արտահանումը նվազել է 6,5 տոկոսով, ներմուծումը՝ 12,9 տոկոսով:

Եվ վերջապես աշխատավարձերի մասին: Տնտեսական անկման, մարդկանց եկամուտների նվազման եւ սոցիալական վիճակի կրկին վատթարացման համատեքստում 8,3 տոկոսով բարձրացել են ղեկավարած աշխատավարձերը: Այս ցուցանիշի մեջ են ընդգրկված ինչպես բարձրաստիճանի դասակարգված ղեկավարների կառավարության ղեկավարի գաղտնի որոշումներ բարձրացված աշխատավարձերը, այնպես էլ՝ նրանց աստիճանական դասակարգումները:

Հիշեցնենք, որ այս այս սարվա համար կառավարությունը կանխատեսել է 2 տոկոս սննդամթերքի անկում: Տարվա առաջին կիսամյակում այն արդեն 4,7 տոկոս է: Այնպես է, որ անկման ամբողջ ներկայիս տեմպի դասակարգման դեպքում սարվա սննդամթերքի անկման ցուցանիշը կզգնվի առնվազն 8-10 տոկոսի սահմաններում, դժբախտաբար:

ԳԵՂԱՍ ԶՅՈՒՐՈՒՄՅԱԼ

Հոգսաւս ֆաղափառեարան

Չէ, չէ, չէ, զաւիյա չկա

Հայաստանյան հանրության որոշակի ցրանակներում, սեսանելի դարձ Բնամթերքի զարգացման գնահատական հետեւյալ կերպ է որակվում՝ ո՞ր կառույցի ընդդիմադիր է: Նախկիններից սկսած մինչև նորերը, բնապահպաններից մինչև իրավապաշտպաններ, հայոց լեզուն ու դասընթացը դառնում են ընդհանուր և առաջնական սուրբ եկեղեցին մեծարողները, չզիստ կուրորեն թե մրբորեն թափված շարժառիթներով, ոմանց համար անհասկանալի ընդդիմադիր որակման են արժանանում: ՀՀ ֆաղափառեարանի ցրանապատում սասնյակներով են նրանք, ովքեր որեւէ կուսակցական կամ հասարակական կառույցի անդամակցություն չունենալով հանդերձ սարակուսում են, երբ միայնակ կանգնած հանրային մեկին բռնությամբ ոսկականական ավտոմեքենա են խցկում, մյուսը ինչ-ինչ մեղ մասնագիտական հետեւություններ է անում Սեւանի կանաչելուց, երրորդը դժգոհում է գրեթե ամենուր հայոցս լեզուն արավաղելուց, իշխանությունների, որոնց թվում ֆաղափառեարանի սարորինակից մինչև անփույթ գործունեությունից... Այստեղ թերեւս ֆաղափառեարանում դժգոհեն ասված բառերից, քանզի եթե սարորինակ-անմեղ է եւ հեշտ ընկալելի, առաջ անփույթը, ըստ ակադեմիական բառարանների նշանակում է թափփված: Զգում են մայրաքաղաքային դաշտայնների վրդով-

մունքը, որը մասամբ փարատելու նպատակով հետեւյալ դասում անեն:

ՀՀ վարչապետն իր «100 փաստ նոր Հայաստանի մասին» հերթական ասուլիսի 80-րդ կետով հետեւյալը ներկայացրեց: «Երեւանի ֆաղափառեարանի բյուջեից 500 մլն դրամ է հատկացվել հանրային բյուջեի գաղափարի իրագործման համար: Այսինքն, ֆաղափառեարանը կարող են գրանցվել ֆաղափառեարանի էլեկտրոնային հարթակում եւ առաջարկել ֆաղափառեարանի իրենց ծրագրերը: Էլեկտրոնային փոխարկության արդյունքում հաղթած ծրագրերը կիրականացվեն այդ 500 մլն դրամի ցրանակում: Սա, ըստ էության ուղիղ ժողովրդավարության մասին նախընտրական խոստմանն ուղղված քայլ է»:

Վստահելով վարչապետական խոսքին, ամիսներ առաջ հետեւյալ բովանդակությամբ առաջարկ հղեցի դարձնել ֆաղափառեարանի մասին: «Օրվա դասարանից համաձայն քանը նստած են: Վստահ են հազարավորներ, գուցե սասնյակ հազարավորներ այս ընթացքում դասարան են առավել ակտիվ դասարանային ծաղկա-բուսաբուծությամբ զբաղվել: Այդ նպատակով իմա անձամբ ծաղկի խանութից հող են գնել, սակայն այն զուլ-զուլ է, ծաղկամանի մեջ ջուր չի դրվում: Նոյսակահարմար է այն խառնել սեւա-

Հեղինակի բնակարանի դասարանի մի անկյունը:

հողի հետ, որը ֆաղափառեարան է՝ բազմաբնակարան թաղամասերի որոշ հատվածներում բեռնասարներով բերված սեւահողի կուսակումներ ստեղծել, որոնցից կօգտվեն մաեւ մեր ոչ գնողունակ համաբաղափառեարանը եւ բարի խոսքերով կիսեւեն ֆաղափառեարանի այդ ձեռնարկը»: Իդեալ, 10 կգ հողադարձը վաճառվում է 1200 դրամով, որը բեր է մեր ցան համաբաղափառեարանի համար:

Օրերը ցարաքներ դարձան, ցարաքներն ամիսներ, իվերջո ֆաղափառեարանի բնապահպանության աշխատակիցը համար հեռախոսազանգիս ընթացքում հաստատեց, որ առաջարկ-դիմումս ի գիտություն է ընդունվել: Ասվեց, որ ընդհանուր առմամբ երկրում հողի խնդիր կա, որը սակայն ֆաղա-

փառեարանի բնորոշումը գոյություն չունի առանձնասներ կառուցողների, էլիտա ցեմեթի բակերը բարեկարգողների, ռեսուրսների ու խաղասների սարածները լազուցիչ դարձնելու դարապայում: Այստեղ ՀՀ ցարափային ֆաղափառեարան, ում իշխանությունն այլ որակումով է ներկայացնում, ընդամենը մտրում է. հարյուր հազարավոր երեւանաբնակների ուժերով մեր լուսամուտագոգերն ու դասարանները ծաղկադասելու-բուսածածկելու խնդիրն է անիրական, քանզի ամիսներ անց էլ անգամ լուծման նախաճանաչներ չի ուրվագծվում, թե՞ վարչապետական բնորոշումը ֆաղափառեարանի առաջարկներով Երեւանի զարգացման ծրագրերը ուղիղ ժողովրդավարության մասին նախընտրական խոստմանն ուղի-

ված քայլ է գնահատական է ժամանակին ասված ու մոռացված:

Եվ խնդրեմ. արժե՞ արդյոք լուրջ մոտենալ մարդկանց ընդամենը ծաղկամանի հող հատկացնելու առաջարկին, երբ լուծված չէ, ասեմք... Ազգային մեքենայի կառավարի խնդիրը: Հողը սանելու են, իրենց ընտանիքների փոքրիկ ու մեծի ցանկությամբ ծաղիկ ու բույսեր են աճեցնելու, մի օր էլ առաջարկելու են լավագույն լուսամուտագոգի ու դասարանի մրցույթ անցկացնել: Տեսար, ոմանք էլ կսկսեն միմյանց հետ ծաղկամաններով կենդանի ծաղիկ ու բույսեր նվիրել, որից, թող չափազանցություն չթվա, ֆաղափառեարանի նշանները կամրադրվեն: Երա՞գ է, ինքները որոշեն:

Իսկ եթե իրական ծրագիր է դառնալ, եկե՛ք 2020-2030-ը հայաստանում ասֆալտից ազատելու սասնամյակ, ֆաղափառեարանի մայրերն ու փողոցները ֆաղափառեարանից, գալիք սերունդներիս ազատեմք անվերջ ասֆալտ փռելու հոգսից, մեր մարդկանց ու ակնկալվող զբոսաբույծիկներին էլ՝ ասֆալտահոտ ցնչելու սիմպոնիոնից:

Այս այնքան գործ կա անելու, որի համար դեռ չէ որակումներ հնչեցնել, այլ ընդամենն աշխատել այսօրվա ու վաղվա համար: Ասում են աշխատանքը գեղեցկացնում է մարդուն, այնպես չլինի, որ մեր դաշտայնները, մայրենիով ասված՝ նմուշակները հռչակվեն:

Չէ, չէ, չէ՝ իսկապես զաւիյա չկա, վերջ ու վերջ: 27.07.2020 թ.

ԵՐԿԱՆԴ ԱԶՍՅԱՆ

ՊԵՏՐՈՅԻ, ԱՄՆ

Հայաստանի դեմ սանձազերծած անակնկալ հարձակման հետևանքում հայկական զինված ուժերի կողմից Պարսուքյան մասնավերջ հետ, Ադրբեջանն ինքնիրեն էլ ավելի մեծ վնաս հասցրեց՝ ստառնալով հարվածել Մեծամորի ասոնակայանը:

Այդ հայտարարությունը լուրջ ճեղքվածք առաջացրեց իր իսկ ծավալած մեղիա ուրիշում եւ ամրագրեց Տավուսում Հայաստանի դեմ կատարված հարձակման ազդեցիկ բնույթը:

Համաժախարհային լրատվական միջոցները բազմաթիվ ենթադրություններ են անում Պարսուքյանի ստառնալի բռնկման Պարսուքյանի եւ ընտրված ժամանակի վերաբերյալ: Վերլուծաբաններից շատերը հավաստեցին, որ հարձակումը նրա համար էր հետադարձ ստուգելու արդյունավետությունը ՀԱՊԿ երկրների հետ Հայաստանի կնքած ռազմավարական դաշինքի, որի սակ ստորագրել են Ռուսաստանը, Ղազախստանը, Ղրղզստանը, Տաջիկստանը, Ուզբեկստանը եւ Հայաստանը:

Կան նաեւ որոշակի ցուցիչներ, որ Ադրբեջանը ներկայիս խիստ ծանր մեղքեր խոչընդոտությունների ժամանակաշրջան է ապրում, որն ստիպում է նախագահ Ալիեփին իր սահմաններից դուրս՝ թեմանու սարածք տեղափոխել հանրային ուժերի կողմը:

Ինչ էլ լինի հուլիսի 12-ի առանց դրդաշարժի սանձազերծված հարձակման Պարսուքյան, միեւնույն է՝ Ադրբեջանը անհաջողության մասնավերջ եւ նվաստացման արժանացավ եւ այժմ փորձում է չեզոքացնել այդ բոլորը, ֆաղափական գործողություններին զուգահեռ մղելով նաեւ մեղիա Պարսուքյան:

Հայկական կողմում, այս անցանկալի Պարսուքյանը խթանեց, բարելավեց ժողովրդի ու երկրի զինված ուժերի բարոյա-հոգեբանական վիճակը, նոր թափ հարդորեց սփյուռքյան համերաշխությանը, որն արտահայտվեց ֆաղափական ցույցերով, լրատվական լուսաբանություններով եւ իրավական գործողությունների հետադարձումով:

Համընդհանուր այդ շարժումը եկավ խորակելու այն ինքնակործան, թյուր կարծիքը, թե հայերն ի վիճակի չեն գորակոչի ենթարկելու եւ ֆաղափականացնելու իրենց համաժախարհային ներուժը:

Եթե Անկարայում եւ Բաքուում Պարսուքյանը նախաձեռնողների նմանակ էր ստուգել ՀԱՊԿ երկրների՝ իրար թիկունք կանգնելու Պարսուքյանությունը, նրանք ձախողեցին, որովհետեւ Հայաստանը օգնության խնդրանքով չէին մեղք ոչ Ռուսաստանին, ոչ էլ ՀԱՊԿ անդամ երկրներին: Հայաստանն ազդեցիկ դիմակայեց իր զինված ուժերի խիզախ ու մարտական բարձր Պարսուքյանության գործողությունների միջոցով եւ նույնիսկ կարողացավ բարելավել իր ռազմական դիրքերը Եվրոպայում:

Ի հակադրություն, Ադրբեջանն աղավաղեց մեծ «բեռ» օժանդակությանը եւ անմիջապես Պարսուքյանություն ուղարկեց Անկարա՝ խորհրդակցությունների համար: Թուրքիայի Պարսուքյանության նախարար Յուլյուսի Աֆարը, որի անունը աշխարհի լրատվամիջոցներից չէր իջնում վերջերս թուրք արժանախաբային գործարարականությանը Լիբիա առաջնորդելու համար, ընդունեց Ադրբեջանի Պարսուքյանության նախարար եւ օրուժի գլխավոր հրամանատար Ռամիզ Թախիրովին:

Աֆարը վստահեցրեց Պարսուքյանական Պարսուքյանությանը, որ «Ադրբեջանցի թուրքերի ցավը մեր ցավն է: Ցանկանում ենք իմանալ, որ ամեն տեսակի դժվարություն, որ դուր գտնուեք այնտեղ, մենք էլ խորապես գտնուեք մեզ այստեղ: Մեր ադրբեջանցի եղբայրների արյան վրեժը մենք կլուծենք»: Նախագահության իմաստը Պարսուքյանը է բոլորին: Միջազգային հասարակությունն էլ շատ լավ տեղեկացված է, թե

ինչ մասնագետների կարող է հասնել այդ ստառնալիքի:

«Ալ-Մոնիթոր»-ում հրատարակված իր հոդվածում լրագրող Ամբերին Չամանը գրում է. «Հայաստանի նկատմամբ կոտորած ֆաղափականություն վարելը համահունչ է Երդողանի ազգայնամուլական համոզմունքներին, որոնցով նա փորձում է վերականգնել իր օգտին փլուզվող ֆաղափական ցուցանիշը, մինչ երկիրը գտնվում է սնտեսական անկման ամենաթեթև ժամանակաշրջանում՝ 18 տարի առաջ իր «Արդարություն եւ բարգավաճում» կուսակցության իշխանության գալուց ի վեր»: Իսկ այն հարցին, թե Թուրքիան արդյոք կիրականացնի իր ստառնալիքն ու կներգրավվի՞ հակամարտության մեջ, Չամանը Պարսուքյանում է. «Վերլուծաբանների Երդողան, համեմայնողապես, այն կարծիքն է գերակշռում, որ Թուրքիան ներկայիս ոչ մի Երդողանական քայլ չի արժանանում մոտ մի նոր թեթ Պարսուքյան սկսելու»:

Իր հերթին «Կարմիր Յուրթ» կազմակերպության ավագ գիտաբան Մուրադ 2003-ին հրատարակված սվալ հակամար-

տագրեցին որոշ ֆնաղափականություններով հանդես գալ: Իրանի Երդողանը թխում է, որ իր սահմաններում ոչ թե ազերի, այլ հայկական զորքեր գտնվեն:

Երբ Արցախի Պարսուքյանության բանակը 1994-ին իր վերահսկողության սակ վերջերս Ղարաբաղի սահմաններից դուրս գտնվող որոշ տարածքներ, Հայ-իրանական սահմանն ընդարձակվեց ի հաճիվ ադրբեջանական այդ տարածքների, որտեղ գործում էին իսրայելական լրտեսական կայաններ:

Սփյուռքահայերի անմիջական եւ միասնական հակադարձությունը միջադեղին ցուցաբերեց այն նշանակալի հնարավորությունը, զուգե դեռնուս ոչ անբողոքվիմ օգտագործված, որ հայերն ունեն ճգնաժամային ժամանակներում ձեռնարկելու համաժախարհային հանրային կարծիքը եւ ազդելու դրա վրա, ի հեռուկա ադրբեջանական Պարսուքյանություններին:

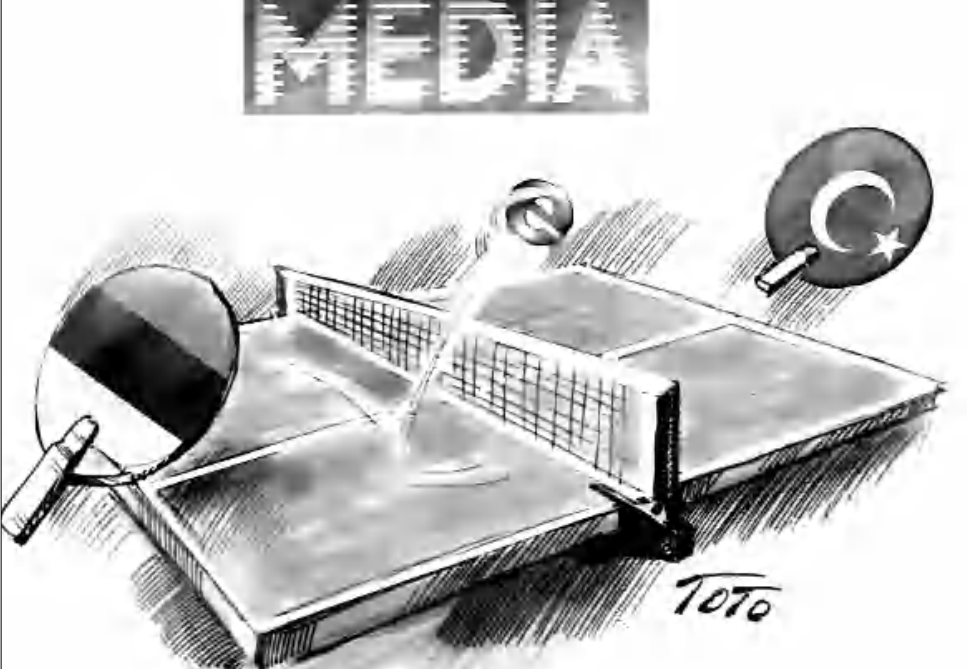
Սա, ինչ խոսք, այն չօգտագործված միջոցներից մեկն է, որը կարիք ունի հետագա մեկնման, որդեստի դառնա ֆաղափական Պարսուքյան էլ ավելի ազդեցիկ մի հարթակ: **Քիմ Զարդաբեկյանը**, որն սկսել է իր անհավասարիորեն մեծ ժողովրդականություն

լով, որ հայ ազգի մի մասնիկն է, նա խստորեն դատարարեց իշխող կուսակցությանը մոտիկ կանգնած մարդկանց շահ վերաբերմունքն ու հակառակական հեռուարարությունը: Հավասարակշռված ֆիչ մարդկանց կարելի է հանդիմել, որոնք հակված չեն մտածելու, որ այդքան ուժեղ ու ազդեցիկ անձնավորության հետ չի կարելի մեծան ձեռք վարել: Վիրավորանքների հեղեղը շարունակվում է, մեծ վնաս հասցնելով մեզ՝ բոլորին:

Մի ոգեւորիչ երեւոյթ դարձավ, սակայն, մոսկվաբնակ հայերի կազմակերպված Պարսուքյան-հակահարվածը «Թիւրքմենի իրացման Պարսուքյանում»: Թիւրքմենը Հայաստանի ազգային միւրզն է, որը գրավիչ ներկայություն է մեր Պարսուքյան մեջ, մեր արվեստում եւ խոհանոցում:

Նաեւ ազգային հոգաբարձու խորհրդանիշ, որդեստ լաթներեն «prunus armenicus» անվամբ: Թիւրքմենը Հայաստանից Ռուսաստան արտահանվող հիմնական արտադրանքներից մեկն է: Տավուսյան Պարսուքյան անմիջապես հետ, երբ հուլիսի 16-ին Թիւրքմեն արկղերով բեռնավորված հայկական մեքենաները

Իրականից հետո նաեւ մեղիա Պարսուքյան

հասան Մոսկվայի ֆաղափային շուկան, որի սեփականատերերից մեկն ազգությամբ ադրբեջանցի է, նրանց թույլ չհրկեց բեռնաթափել արդարեւ: Ավելին, երիտասարդ ադրբեջանցիներ մի ֆանի արկղ Թիւրքմեն գնելով սկսեցին հրատարակել ռեմակոյս անել դրանք: Լուրը տարածվեց կայծակի արագությամբ ամբողջ Մոսկվայով եւ մոտակա ֆաղափներով մեկ: Շուտով հայերին Պարսուքյան «Տաճիր» շուկան ընդունեց բեռնատար մեքենաներին, եւ հայերը կարողացան գնել Թիւրքմենը ոչ միայն անձնական ստառնալ, այլ ռուսական բարեգործական ընկերություններին նվիրաբերելու համար: Միջադեղին ավարտվեց հայկական ավանդական երգ ու Պարսուքյան, որը թնդացրեց Կրեմլի հարեւանությամբ գտնվող փողոցները:

Տուրքմեն վերաբերյալ ամենաիտեղիմակավոր աշխատություններից մեկն՝ «Մեւ Պարսուքյան: Հայաստանն ու Ադրբեջանը խաղաղության եւ Պարսուքյանի միջով» գրի հեղինակ **Թոմաս դը Վաալը** նույն «Ալ-Մոնիթոր» թերթին հայտնում է, որ Երդողանն իր նմանակների իրականացման համար «կատաղործի ամեն հնարավոր առիթ, որ ընձեռնվում է, բայց նա Երդողանական է ավելի շատ բառերի, հեռուարարության, ֆան հրազենային Պարսուքյան մղելու: Ադրբեջանն էլ իրականում Պարսուքյան չի ցանկանում մղել»:

Նման կանխագուշակումները կարող են ճշմարտացի լինել կարծ ժամկետների համար: Ադրբեջանը, զուգե, լուրջ Պարսուքյանում ունի խուսափելու լայնածավալ Պարսուքյանից, մանավանդ իր վերջին փորձառությունից հետո, բայց Երդողանի փառասիրությունները՝ նոր թուրքմեններն կայսրություն հիմնելու, սահմաններ չեն ձանաչում: Հարեւան երկրների դեմ նրա իրականացրած գործողություններից շատերը անկարելի կամ անհնար էին թվում մի ժամանակ, բայց նա դրանք իրականացրեց եւ կարծես թե ոչ ոք չի կարողանում սանձել նրան:

Երբ Պարսուքյանը ծագեց Հայաստանի եւ Ադրբեջանի միջեւ, աշխարհի գլխավոր երկրների դեկավարները զսկայանության կոչ արեցին երկու կողմերին: Բայց երբ Երդողանը հրատարակավ նեցուկ կանգնեց Ադրբեջանին, Մոսկվան եւ Վաշինգտոնը, որդեստ ԵԱՀԿ-ի անդամ երկրներ, բանակցությունների կոչ արեցին: Իրանը, որ չեզոք դիրք է Պարսուքյանում, իր Պարսուքյան Պարսուքյանական լրատվամիջոցներում թույլ սվեց իրեն Թուրքիայի

վայելող սոցիալական մեղիայի ցանցն օգտագործել վերջերս ի Պարսուքյանություն արդարության Մ. Նախագետներում, ամբողջովին իր զորակցությունն է հայտնել հայկական հարցերի ֆնարկումներին: Այս անգամ «ինստագրամի» իր 179 միլիոն օգտատերերին նա տեղեկացրել է, որ Ադրբեջանի Պարսուքյանության նախարարը ստառնում է ռեբակոծել իր հոր Պարսուքյանական հայրենիքը: Նա նաեւ ընդգծել է, որ կոնգրեսը այսուհետ կարգելի տրամադրել Ադրբեջանին ռազմական օժանդակություն, որն օգտագործվում է ընդդեմ Հայաստանի եւ Արցախի: «Ես իմ հայրենակիցների կողմն եմ», ավելացրել է նա:

Ոչ Պարսուքյան ազդեցիկ մեկ այլ նշանավոր աստղ՝ **Շերը**, իր թվիթերյան էջում նույնպես անդարդարձել է Հայաստանի ասոնակայանը ռեբակոծելու ազերի ստառնալիքներին գրելով. «Նրանք հայերին ստանում էին մինչեւ իմ Հայաստան այցելությունը: Մենք աչք ենք փակում: Նրանք նավթ ունեն»:

Դժբախտաբար, հայերս չունեցանք միեւնույն հաջողությունը մեկ այլ նշանավոր հայի՝ Ռուսական RT մեղիա ցանցի հայազգի սնորեն **Սարգսիս Սիմոնյանի** Պարսուքյանում, որ միաժամանակ Ռուսաստանի նախագահ Վլադիմիր Պուտինի ամենամտերիմ անձնավորություններից մեկն է: Ազդեցիկ Երդողանը անհրաժեշտ էր ամեն գնով սիրաշահել: Փոխարենը՝ սոցցանցերը ողորկված էին այնպիսի անհարկի կողմի ու վիրավորական խոսքերով, որոնք ստիպեցին նրան իր հեռուստակայանից արձագանքել նույնպես կողմի ձեռով: Ընդունե-

րի սեփականատերերից մեկն ազգությամբ ադրբեջանցի է, նրանց թույլ չհրկեց բեռնաթափել արդարեւ: Ավելին, երիտասարդ ադրբեջանցիներ մի ֆանի արկղ Թիւրքմեն գնելով սկսեցին հրատարակել ռեմակոյս անել դրանք: Լուրը տարածվեց կայծակի արագությամբ ամբողջ Մոսկվայով եւ մոտակա ֆաղափներով մեկ: Շուտով հայերին Պարսուքյան «Տաճիր» շուկան ընդունեց բեռնատար մեքենաներին, եւ հայերը կարողացան գնել Թիւրքմենը ոչ միայն անձնական ստառնալ, այլ ռուսական բարեգործական ընկերություններին նվիրաբերելու համար: Միջադեղին ավարտվեց հայկական ավանդական երգ ու Պարսուքյան, որը թնդացրեց Կրեմլի հարեւանությամբ գտնվող փողոցները:

Ռուսաստանահայերը, որոնք ավելի ֆան երկու միլիոն են, հազվադեպ էին նման կազմակերպված ֆաղափական գործունեություն ծավալել: Եթե նրանք կարողացան նման ձեռնհասությամբ բարձր Պարսուքյան հայկական ժիրանների Պարսուքյանը, աղա կարելի է հուսալ, որ նրանք հետագայում էլ միասնական դարձած կկարողանան ինչ-որ վերացական գաղափարի կամ ֆաղափական խնդրի շուրջը համախմբվել եւ ազդել Ռուսաստանի ֆաղափականության վրա:

Վերոնցյալ միջադեղի կաղակցությամբ բողոքի ցույցեր տեղի ունեցան ամերիկյան եւ եվրոպական մի շարք ֆաղափներում (Վաշինգտոն, Լոս Անջելես, Լոնդոն, Բրյուսել, Մոսկվա), որտեղ ուսիկանության կողմից ձեռքակալվեցին հայեր եւ ադրբեջանցիներ:

Ցույցերին առընթեր օրենսդրական գործընթացներ եւս տեղի ունեցան, մասնավորապես Մ. Նախագետների կոնգրեսում: Հակամարտող կողմերին վերաբերող հարցերին սովորաբար օրենսդիրները, նախագետներն ու ֆաղափաղետերը Պարսուքյանում են ընդհանուր, երկու կողմերին ուղղված հանգստացնող հայտարարություններով, Պարսուքյանում համար ֆաղափական նմանակահարմարությունը: Այս անգամ, սակայն, Լոս Անջելեսի ֆաղափաղետ **Երիկ Գարջեսիսի** խախտեց այդ սովորույթը, հավանաբար հաճախ առնելով մեկ միլիոնից ավելի հայերի ծանրակեղծ ներկայությունը, եւ հրատարակեց իր անկեղծ դիրքորոշումը մեղիա. «Մենք հայկական համայնքի կողմն ենք ընդդեմ բռնության: Ադրբեջանը Պարսուքյան է վերջ դնի Հայաստանի ֆաղափաղիական ասոնակայանի վրա հարձակվելու իր վստահավոր եւ սարդիչ ստառնալիքներին, եւ համաձայնվի Եվրոպայում գտնուեք տեղակայել միջազգային դիտորդական խմբեր»:

Արծաթի ԲԱՆԻՉԻՅԱՆ

Հայազգի սերբական արվեստագետ, բժիշկ եւ ֆալաֆական գործիչ Արիս Մովսեսյանը (Մովսեսիյան) ծնվել է 1966 թ., Բելգրադում: Ավարտել է Բելգրադի համալսարանի արամնաբուժական ֆակուլտետը: Հրատարակել է գիտական աշխատություններ լատինական տառերով: Բերանի խոռոչի բժշկության մասին: Եղել է երաժշտական «Նոր ալիֆի» ակադեմիայի ղեկավարը: 1995 թ. լույս է ընծայել «Հեռուներ եւ գրողներ» լեռնակառուցման ժողովածու: Որոշ սցենարի հեղինակ եւ ռեժիսորի օգնական մասնակցել է «Համաշխարհային հրեա» կինոնկարի նկարահանմանը (2003): Իր սցենարով 2006-ին նկարահանել է «Աղորիա» ֆիլմը: 2014 թվականից Սերբիայի Նոր կուսակցության անդամ է, ղայֆարում է Սերբիայում Հայոց ցեղասպանության թեմատիկ ճանաչման եւ դասադարձման համար...

-Արիս, քո կենսագրությունը բավական բազմակողմանի է՝ բժշկությունից մինչեւ գրականություն, կինոյից մինչեւ ֆալաֆականություն: Ի՞նչ ես քեզ ամենաշատ համարում:

-Ես միշտ եղել եմ այն մարդկանցից, որոնք երբեք չեն բողբոջել բավարար ժամանակ չունենալուց: Ես դասական եմ այն սերունդին, որն ուներ մեծավորականի՝ այսօրվանից քարտեզ սահմանում: Իմ համոզմամբ՝ մարդը չի կարող ամբողջությամբ կայանալ միայն մեկ մասնագիտությամբ: Այս ամենը բխում է ոչ թե մեծ ուրախությունից, այլ հաղորդակցության եւ ձեռնարկի ու զարգացման աշխարհում սեղավորելու անհրաժեշտությունից: Պատկերացրե՛ք դա որդես մի ցավ, ձեզ սանջող ինչ-որ բան: Երբ խոսակցությունների մասնաճառը մտնում է, զալիս է թեթեւացում, ու ցավն անհետանում է: Միշտ սիրել եմ գրել եւ համարում եմ, որ դա կյանքի դեղամիջոցն է: Ինչ վերաբերում է կինոյին, ես զուտ դասականությամբ մտա այդ աշխարհ: Ինձ համար մեծ առանձնագործ էր, որ ես, որ ի վիճակի չեմ որեւէ բան նկարել, կարող եմ բառեր եւ մտքեր կյանքի կոչել՝ Էկրանին օգնելով դասերի միջոցով: Իսկ ինչ վերաբերում է ֆալաֆականությանը, ես հիսուսն անց էի, երբ մտա այդ աստիճան: Աղբյուրը Սերբիայում՝ ֆալաֆականությունը միշտ իմ կյանքի մեծ մասն է եղել, ուսի վերջապետ որոշեցի ինձ էլ դառնալ դրա մի մասը: Լինելով մեծավորական՝ ես կարիք զգացի ակադեմիայում նույնպես ֆալաֆական դասերին:

-Ենթադրում եմ, որ քո մասնագիտություններից առանձնաբերականն ամենից եկամտաբեր է: Ասում եմ, որ հյուսիս-եվրոպական երկրներում առանձնաբերական իրենք իրենց դասադարձել են գործազրկության՝ մարդկանց կրթելով ձիոս խնամել ասանները: Հայաստանում մենք, ցավով, չունենք այդ մեթոդը, ուսի՛ն մարդկանց մեծամասնությունն ասանալիս խնդիրներ ունի: Ինչպե՞ս է վիճակը Սերբիայում: Շարունակում ես զբաղվել ասանաբուժությամբ:

-Այո: Ես աղոթում եմ դրանով եւ հանում դրա: Բժշկության այդ ճյուղն ամենից արագ անցումն է ունեցել Սերբիայում: Հիմա ձիոս ժամանակն է՝ մտածելու Սերբիայում ասանաբուժության վիճակի մասին, թե ո՞ր ուղղությամբ լինի եւ հետագայում զարգանա եւ ինչպե՞ս կարող ենք ավելի շատ զբաղվել ժողովուրդի «դնել» հնարավորինս շատ մարդկանց դեմքերին: Գիտես, ժողովուրդը հենց այն է, որը անկախություն է իմ կասարած բոլոր գործերը: Ասանաբուժը կա ձեզ ասաններ, որոնցից ժողովուրդը, գրողն ու կինոռեժիսորն իրենց ստեղծագործություններով կոչվել են ձեզ ժողովուրդ: Զարգացման գործիչները կարող են վանել ձեռն անհանգստությունները եւ, հետաքրքիր, ստեղծել այն-

դիսի միջավայր, որտեղ կարող եմ ժողովուրդը մի բան է, որը միայն մարդիկ ունեն, ուսի իմ կյանքի նույնպես է մարդկային այդ հասկանալի առաջնային դարձնել:

-Մենք հանդիմանում ենք 2006-ին, երբ քո «Աղորիա» կինոնկարով երեւանում մասնակցեցիր «Ոսկե ծիրան» միջազգային կինոփառատոնին: Հայկական արձաններով որոշ մարդկանց համար Հայաստան այցը չուն գնալու լուր մի բան է, մինչ նմանց համար՝ դարգադես ուղեւորություն հերթական երկիր: Ինչպե՞ս էր քեզ համար:

-Ինձ համար շատ առանձնահատուկ մի բան էր: Ես արթնանում էի վաղ առավոտյան եւ դարգադես օդում էի ֆալաֆով: Առավոտյան երեւանն ինձ ամենագեղեցիկն էր թվում: Իմ վաղ առավոտյան զբոսանքներից մեկի ժամանակ ես հանդիմանում մի օտար կնոջ, որն ավելում էր իր շան շունը: Նա օդում դեմի ինձ, ու մի դրա մտածեցի, որ նայում եմ շատ կիս, որն այդ ժամանակ արդեն վաղուց չկար: Ամեն ինչ այնքան սյուրռեալ էր: Կարող է շատ սովորական ինչ-ինչ, բայց Հայաստանում եղածս ողջ ժամանակաընթացում ինձ թվում էր, որ ես արդեն եղել եմ այն-տեղ: Ամեն ինչ այնքան ծանոթ ու արտասովոր էր: Իհարկե, ես հասկացա, որ հայրս ու ես միակը չէինք մեծ թոքով ու հաստ հոնքերով: Ցավում եմ, որ հայերեն չեմ խոսում: Պատճառն այն է, որ շատերս ու դարգադես խոսում էին միայն այնժամ, երբ չէին ուզում, որ մենք երեխաներս, հասկանանք իրենց: Ուսի՛ն զարմանալի զգացողություն էր, որ ես հասկանում էի յուրաքանչյուրին, ում հանդիմանում էի երեւանում օդում, անգամ առանց նույն լեզուն խոսելու: Միշտ ասել եմ, որ զարմանալի չէ, որ մենք ունենք Փարազանով:

-Քո գրվածքներում կան կինոնկարներում կա՞ որեւիցե հայկական բան:

-Ես փորձեցի գրել մի սցենար, որը լավագույն դեմքում կարող եմ բնութագրել որդես Բերտոլուչիի «Քսանտրոդ դար» ֆիլմի վերադարձում: Քսանտրոդ դարը հայերի երեք սերունդների միջոցով: Ֆիլմի առաջին մասը ենթադրաբար լինի վերաբերել Յեղասպանությանը, իսկ երկրորդ եւ երրորդ մասերը՝ փոփոխվող իրադարձություններին, մեծանշան մարդիկ, որոնք եւ իմ կյանքից: Որդես սինոթիս՝ կարծես ամեն ինչ կարգին էր: Ես հավաստում էի, որ դա կլինի ամենալավ բանը, որ երբեք կանեմ իմ ողջ կյանքում, բայց առաջին մասը գրելուց, բավական ուժգին հոյզերից հետո անհամար եղավ շարունակել: Պարզապես իմաստ

չունեմ: Ես առաջին անգամ հասկացա, որ Յեղասպանությունը, զուտ սարսափ եւ չարիք լինելուց բացի, ամեն մի հայի հետեւից մինչ օրս ձգվող մութ սպիտակ է: Յեղասպանությունը ֆիզիկապես վերջանալուց հետո էլ չի ավարտվել: Դա հանցագործություն է, որը հետեւում է մի ողջ ազգի սերունդներին ու ծանրանում մասնակցում: Միտում, երբ թուրքի անցնում, խիզախություն եւ ուժ կունենան, որդեսի այս ամենը բառերի վերածնվելով սեփով:

-Պարզապես Եզնիկ Մովսեսյանի դասնությունը, թե ինչպե՞ս է նա փախել օսմանյան զինծառայությունից եւ Սերբիայի Պոժարեւաց ֆալաֆում դարձել սրճագործ, շատ հետաքրքիր է: Չե՞ս կարծում, որ դա հրաշալի թեմա է գրականության եւ կինոյի համար...

-Պարզապես իմ կյանքի ոգեւորչումն է: Ի՞նչը կարող էր ինձ համար դժվար լինել, երբ

դարձա՞ Սերբիայում: Նրանք անընդհատ գրում էին միմյանց: Նամակները եւ լուսանկարները կաղեցին մասնակցում: Սա դիմագիրք էր՝ մախրան դիմագիրք: Երբ մասնակցում վերջապետ հանդիմանեցին, այլեւս չբաժանվեցին միմյանց իրենց կյանքի վերջը:

-Արիս, դու նաեւ ներգրավված ես ֆալաֆականության մեջ՝ լինելով «Նովա» (Նոր) կուսակցության անդամ: Ի՞նչ ես կարծում, ինչո՞ւ Սերբիայի կառավարությունը մինչ այժմ չի ձանձաղել Հայոց ցեղասպանությունը՝ ունենալով այդպիսի նման ճակատագիր հայերի հետ:

-Հինգ տարի է, ինչ մեր կուսակցությունը փորձում է Սերբիայի խորհրդարանում անցկացնել «Հայ ժողովրդի հանդեմ Օսմանյան կայսրությունում 1915-1922 թթ. կատարված ցեղասպանության ճանաչման եւ դասադարձման բանաձեւը»: Ես դա համարում եմ ֆալաֆական

Արիս Մովսեսյան. «Ժողովուրդը շաղկապում է իմ կասարած բոլոր գործերը»

գործողություն եւ կարունակեմ դարձալու այնքան ժամանակ, մինչեւ բանաձեւը դասադարձվեւ չճանաչվի: Պատճառը, թե ինչու այս ճանաչումը դեռեւս տեղի չի ունեցել, նույնպես ֆալաֆական է: Ներկայումս Սերբիան մի օտար խնդիրներ ունեցող երկիր է: Այն նման է փաղի, որը ձիոս չի հավաքվել: Այդ իսկ դասադարձ եւ հավաստում եմ, որ ի վերջո ամեն ինչ կընկնի իր ձիոս տեղը, եւ բանաձեւը, որը գրել եմ իմ ընկերների օգնությամբ, վերջապետ կընդունվի: Մենք՝ հայերս, համբերաբար ժողովուրդ ենք, ձիոս է: Ինչպե՞ս նաեւ՝ համար: Պատճառական ճանաչման բացակայությունը չի նշանակում, որ Սերբիայի ժողովուրդը չի հասկանում, թե ինչ է տեղի ունեցել Հայաստանում 20-րդ դարի սկզբին: Եվ դեռ է հասնել մասն, որ դեռությունը դա ընդունի դասադարձում:

-Որո՞նք են ընթացիկ նախագծերը: Ուրի՞նչ ինչո՞վ է Արիս Մովսեսյանը զարմացնելու մեջ:

-Զարգացման իրավիճակը Սերբիայում շատ դժվար է: Ես արդեն հասել եմ մի փուլի, երբ արվեստը լինի մի կողմ թողելի, մինչեւ լուծվեն շատ ավելի հրատալ հարցեր: Բայց թող Հայաստանյան ընթերցողներն առաջինն իմանան. ես վերջ եմ գրել: Մտախոս եմ, որ կյանքը հանդարտվի, եւ ես ամբողջացնեմ վերջս, որից հետո այն լույս տեսնի: Իմ ցանկությունն է, որ այն թարգմանվի հայերեն, որդեսից մենք կարողանանք մտքից հանդիմանել եւ մտադրել, թե ինչ հայկական բան կա իմ գրելաձեւում: Իհարկե, ժողովուրդը: Ուրի՞նչ էլ ինչպե՞ս...

աչխա առաջ ունեի նա կյանքի փորձառությունը: Այդ գիտակցումն ինձ ուժ է տալիս: Երբ կարծում եմ, որ ինչ-որ բան անհնար է, ես հիշում եմ, թե ինչպե՞ս է Եզնիկը դասադարձի հասակում անցել Հայաստանից Սերբիա ողջ ճանադարից: Եթե նա կարող էր կյանքի այդպիսի տեղ ունենալ, ապա ո՞վ եմ ես, որ հանձնվեմ, երբ կյանքը դժվար է թվում: Շատ հետաքրքիր է մեծ ծնողներս հանդիմանումը: Տասնիկ՝ Աննա Բաղդասարյանը, աղոթում էր Բուլղարիայում,

Ֆրանսիացի գրողի «Մայրանուշը»

Ֆրանսիական «Պեսրա» հրատարակչությունը լույս է ընծայել **Ժան Վիլմենի** «Մայրանուշ» գրքով: Այն Մայրանուշ անունով մի սկիզբիկ դասնությունն է, որը սկիզբ է առնում է 1915-ի ձմեռան վերջից՝ Վանում:

Ըստ գրի ծանուցման. «1915-ի աղբյուրից ամբողջ երկրում տեղի ունեցավ հայ բնակչության՝ «Երիտթուրքերի» կազմակերպած կոտորածներն ու տեղահանությունները: Բայց դա բոլորովին այլ դասնություն է, եւ «Մայրանուշ» սկիզբիկ ճակատագիրը եթե չլինի, այն դարգադես մի դարձնում է այն փոթորիկի մեջ, որը հանգեցրեց հայերի ցեղասպանությանը»:

Գրի առաջաբանը գրել է ֆրանսահայ դասնաբան **Վլեր Սուրադյանը**: Նկարագործումները կատարել է հեղինակը՝ Ժան Վիլմենը: Հեղինակը (որը հաճախ է ճամփորդում Թուրքիա եւ ֆաշիստական եւ Մայրանուշյանը) ասում է, որ իր գիրքը նախատեսված է 7-ից 17 տարեկան մանուկների համար:

Նայ ժողովուրդը կ'ադրեր անսովոր հոգեվիճակի ազդեցության տակ: Մարաբի ահաւոր ջարդը, Հաճընին սղառնացող վսանգը ելեկտրականացուցեր էին մթնոլորտը: Կայրութիւնը ոսփ վրայ էր օրուան 24 ժամերուն: Կարծես փուն չունէին երիտասարդութիւնն ու միջին սարիփաւորները: չորս կուսակցութիւններուն ակումբ-սրահներն ու Արգարեան վարժարանի ընդարձակ բակը դարձեր էին հասարակաց ժամադրավայր, որ կը հնչէին ներոյժ ծայրը Տամատեանին, Սերդակ Շահեմին, Պ. Ախիկեանին, Ս. Վերածինին, դասգանձը հին մարտիկներուն՝ Արմենակ Եկարեան, Ա. Պապ, Չանգալեան եւ Ս. Արմաղանեաններուն: Կը մօտենար 1920 Օգոստոս 10ի սեղանը, որ միտի վճռուէր հայուն ճակատագիրը՝ ճշդունը հայոց դասական իրաւունքներուն:

1920 Օգոստոս 2ին Դաւանակցութիւնը, իր իւրայատուկ թեզիկութեամբը, Ս. Վերածինի գլխաւորութեամբ կը յայտարարէ Սիհուն-Ճիհուն Միջագետքի անկախութիւնը: Օգոստոս 3ին Ազգայնական Ազգական կուսակցութիւնը կը յայտարարէ իր գրաւման ենթակայ դաւանային Կիլիկիոյ անկախութիւնը: Եւ այս երկու յայտարարութիւններուն կը յաջորդեն Ս.Դ. Հնչակեան եւ Հ.Ս. Ռամկավար կուսակցութիւններուն անկախութեան յայտարարութիւնները՝ իրենց զինեալ ոյժերու գրաւման ներքին զսնուող հողամասերուն:

Այս յայտարարութիւնները մեզի կը յիշեցնեն 1918 Մայիսեան ելոյթները կովկասեան երեւ երկիրներուն՝ Կրասնայի, Ասրիէյճանի եւ Հայաստանի: Այս ելոյթները բնական ծնունդն էին սիրող արտակարգ գոյալիճակի մը հարկադրանքին: զայն կրնան ըմբռնել միայն անոնք, որ արդեացան 1920ական թուականներու ճնշիչ մթնոլորտին մէջ:

Կրկին կը մէկտեղուի կիլիկեան փրսոնեայ հասարակութեանց ներկայացուցչական մարմինը՝ Կիլիկիոյ Միջփրսոնեայ Արտակարգ Խորհուրդը: Կը խմբագրէ իր դասական մանիֆեստը: Կիլիկեցի 270,000 փրսոնեաններուն անունով կը դաւանուէր «Կիլիկիան կիլիկեցիներուն համար» ֆրանսական հովանաւորութեան ներքին, եւ բոլորովին անկախ թրակական գերիշխանութեան, իշխանութիւն մը՝ որ կեդրոնուէր թուրքական միայն բերած է հոն ուր գացած է, ինչպէս գրած էր Վիգոր Հիլլո, եւ յայտարարած՝ Ֆրանսիայի մեծամուն վարչապետը՝ ժորժ Գլեմանսօն, Վերսայի յետադարձութեան վեհաժողովին մէջ:

1920 Օգոստոս 4ին դասակարգութիւն մը, գլխաւորութեամբ ընկեր Սիհրան Տամատեանի, դաստիարակութեան Մանիֆեստը կը յանձնէ Կիլիկիոյ ընդհանուր կառավարիչ գնդապետ Է. Պրեմոնին: Գնդապետ Պրեմոն ցոյց կուտայ համակիր ընդունելութիւն եւ կը խոստանայ Մանիֆեստին փոխանցել իր կառավարութեան:

Ճիշդ է որ 1919 փետրուար 12ին Ազգային դասակարգութեան եւ Հայաստանի Հանրապետութեան դասակարգութեան կողմէ հաւանութեան վեհաժողովին ներկայացուած դաւանանքներուն մէջ կը գտնուէին Կիլիկիոյ չորս գաւառները՝ Մարաբ, Սիս, Ճեղէլ Պրեմոն եւ Ասանա (Ալեքսանդրէթն ունենալով իր նախահանգիս) իր անբաժան մասերը Միացեալ եւ Անկախ Հայաստանին, սակայն, անկէ յետոյ եւրոպական դիւանագիտութեան մտածելակերպին մէջ հայոց մասին այնքան անմոտաս փոփոխութիւններ տեղի ունեցած էին, որ զինադադարէն առաջ ու անկէ անմիջապէս ետ գոյութիւն ունեցող Անկախ Կիլիկիոյ ծրագիրը օղջ գնդած էր:

Անկախութեան ափսոս

Գիտակ այս կացութեան՝ Կիլիկիոյ Ազգային իշխանութիւնները ուզեցին կանխել դաւադրարար ծրագրուած թրակական այդ դաւանագրութիւնը կիլիկեան

անկախութեան հռչակումով: Ծրագրի գործարարութեան նուիրուած համայնալիքն ներկայացուցիչներ- հայ, յոյն, ասորի, սուրիացի, ֆաղէացի- առաջնորդութեամբ Արողջական Հայաստանի դասակարգութեան լիազօր ներկայացուցիչ Միհրան Տամատեանի, ժողով գումարեցին Ասանայի մէջ եւ յետ լուրջ եւ ընդարձակ խորհրդակցութեան որոշեցին Կիլիկիան յայտարարել անկախ թրակական փրսոնեայութեան ներքին, ֆրանսական հողատարութեան ներքին:

Բոլորն ալ այնպէս հաւատացած էին, որ կը վայելէին ֆրանսացիներուն վստահութիւնը եւ միտի ստանալին անոր դրական աջակցութիւնը: Պր. Տամատեան մտնական յարաբերութիւն մշակած էր գնդապետ Պրեմոնի հետ եւ համոզուած ըլլալ կը թուէր, որ վերջինը համակիր էր ծրագրուած շարժումին եւ որեւէ արգելի միտի չյարուցանէր անոր դէմ:

Այդ յոյսով, անկախութեամբ եւ վստահութեամբ՝ ժողովականներ, 1920, Օգոստոս 4ին, գրի առին իրենց անկախութեան յայտարարութիւնը, որուն ֆրանսերէն բնագրի թարգմանութիւնը կ'արտագրէին սրտէն:

ըլլան զստեղծ այդ վայրագութիւններն ու աստիճանակութիւնները- ենթադրելով նոյնիսկ որ այդ միտի ուզէին ընել:

«Նկատելով, որ Թուրքիոյ հետ ամբողջական խաղաղութիւն հաստատուելէ ետք իսկ, դեռ երկար ատեն միտի շարունակուելով մնալ դաստիարակական վիճակի մէջ, որ վերջ միտի զսնէ միայն կանոնաւորապէս ձեռնարկուած զինուորական գործողութիւններու շնորհիւ, ֆրանսական ֆաշակորով ոյժերու կողմէ, անձնագործ օժանդակութեամբ փրսոնեայ ժողովուրդներու, որոնց ֆաշարի դիմադրութիւնը օգնած է ֆրանսական բանակի յաջողութեանց:

«Նկատելով, որ այս վայրկեանին իսկ, երբ մենք կը խմբագրենք սոյն յայտարարութիւնը, այս երկիրն հին տերու գնդակները կը սուրան մեր գլխուն վերելն եւ միտնային կացութիւնը կը սիրէ ներկայիս Տարսուսի եւ Մերսինի մէջ:

«Նկատելով, որ օտար երկրի մը մէջ ստորագրուած խաղաղութիւն մը անհասկնալի է, որ Անկախութեան չառնէ այս կացութիւնը:

«Նկատելով, որ Կիլիկիոյ 275,000 փրսոնեանները, սերիս միաբան իրենց եղ-

րենց վերջին բոլոր դիմումներով յստակօրէն հասկցուցին, թէ այլեւս իրենք իրենց թոյլ միտի չհային խաբուիլ կիսամիջոցներով, արուեստական կարգադրութիւններով եւ կամ օտարախորթ լուծումներով, որ անոնք վերջին ծայր ուժգնութեամբ բողոքած են Դաւանագրի այն նախագիծին դէմ, որ, դասականութեան, ցեղագրականութեան, ռազմագիտաբանութեան եւ սնտեսապէս մէկ ու անբաժանելի Կիլիկիան կը բաժնէ երկու հաստատուներու, մին կըուած Սուրիոյ, միւսը իր թրակական նահանգ:

«Նկատելով, որ անոնք միտնէ վերջին րոյժն ոչ մէկ հաւատարմութեամբ, թէ իրենց դաւանանքները միտի յարգուէին, թէ՛ հաւանութեան դաւանագիրը միտի բարեփոխուէր ըստ արժանայն, եւ որոնք, նոյնիսկ այս դաւանա, այսինքն՝ խաղաղութեան դաւանագրի ստորագրութեան նախօրեակին, կը մնան կատարեալ անստորագրութեան եւ վրոյժեցուցիչ տարածութեան մէջ:

«Նկատելով, որ անոնց ներկայացուցած ժողովուրդները, Դաւանակից դատարարութեանց արդարախորհութեան հանդէպ վստահալից սղատուէ ետք, միտի մասնուիւն ամենէն դժնդակ յուսախաբու-

**Կիլիկեան երազ
Փորշեր Կիլիկիոյ անկախութեան**

Միհրան Տամատեան

«Մենք, ստորագրեալներս, իրաւասու ներկայացուցիչները Կիլիկիոյ բոլոր փրսոնեայ համայնութիւններուն, ներկայ դաստիարակութեան կը յայտարարենք հետեւեալը:

«Նկատելով, որ դաստիարակութեան ներքին Կիլիկիան գրաւուեցաւ Դաւանակից ոյժերու կողմէ եւ հոն հաստատուեցաւ ֆրանսական անջատ վարչութիւն մը Չիմադարարի ամբողջ օրջանին համար:

«Նկատելով, որ թուրքերը այդ ժամանակաւորապէս մէջ չդարձեցան վրոյժելէ այդ երկրին անորոշութիւնն ու խաղաղութիւնը, սփռելով մահ, աւեր եւ արհաւիրք, ու այդպէսով յայտնաբերեցին իրենց յանձնառութիւնները եւ բռնաբարեցին զինադադարի դայմանները:

«Նկատելով, որ իրաց այս վիճակը արժեք կեանք մեր տարածակ հազարաւոր կրօնակիցներուն, եւ ֆրանսացիներուն արիւնը նոյնպէս առատօրէն հոսեցաւ միտմանակ եւ համընթաց մեր նահասակներու արեան:

«Նկատելով, որ թուրքերու հետ խաղաղութեան կնիւմի վաղորդայնին իսկ մեր դաւաններէն շատերը սակաւին կը զսնուին թուրք խտրանութեանց համախորհութեամբ կազմակերպուած արիւնարբու յելուզակներու ռմբակոծումին, դաստիարակութեան եւ սղառնալիքին ներքին եւ այդ իշխանութիւնները միտ անկարող միտի

բայրական զգացումներով ու ցաւերով, կը դաւան թուրքերու հանդէպ իրենց ատելութիւնը եւ ֆրանսացիներու հանդէպ իրենց սերս համակրութիւնը, առանց իսկ որեւէ հարկադրանքի վերջիցէլու ահաւոր անցքերով լի անիծեալ անցյալը իր ջարդերով, տարագրութիւններով, կողորոտներով, անբարոյականութիւններով, թունամանքներով եւ ստորնութիւններով, հողարս են, որ երբեք չընկրկեցան որեւէ զոհողութեան առջեւ, զոհողութիւններ՝ որոնք փրկագինը կը կազմեն ճնշուած ժողովուրդներու ազատագրութեան, եւ որոնք, նոյն ատեն, կը յիշեցնեն ի մոտաս իրենց, դաստիարակ ընթացքին թէ զինադարարի երկարատե ու ցաւագին տեղութեան, իրենց մասուցած անեմասուղ եւ ահաւոր փրկագինները:

«Նկատելով, որ Կիլիկիոյ փրսոնեայ համայնութիւնները ամէն դարագայի տակ, ըլլալ աներկակցիներու կողմէ կատարուած երկու փնտրութիւններու ընթացքին, ըլլալ ֆրանսական իշխանութեանց մօտ իրենց կատարած դիմումներու միջոցին, անայլալիքով յայտնեցին իրենց անյողորդ ուրուածը, թէ միտի չընդունին վերադարձը թուրք փրսոնեայութեան:

«Նկատելով, որ անոնք իրենց անցեալ մարտ 31ի եւ մայիս 15ի հաւաքական բողոքագրերով, ուղղուած Համաձայնական բոլոր դատարարներուն եւ Հաւանութեան վեհաժողովին, ինչպէս նաեւ ի-

թեան մը, եթէ Հաւանութեան վեհաժողովի վերջնական որոշումները չզոհացնեն իրենց օրինաւոր դաւանանքները եւ իրենց ամենացանկալի յոյսերը, այդ դարագային ներկայ Հայաստանին ստորագրող ներկայացուցիչները անկարող միտի ըլլան երաւաւորելու օրինաւոր կեցուածքը իրենց դասական համայնութիւններուն, որոնք խմբովին միտի արտաստեղծ Կիլիկիոյ մէջ թրակական գերիշխանութեան եւ վարչութեան մը հաստատման հրէշային փորձերուն դէմ:

«Նկատելով նաեւ, որ ներկայիս սիրող անկարգ անիշխանական վիճակը, որ մասամբ արդիւն է տեղական թուրք վարչութեան անդամալուծութեան, որ կատարուած մը ուրուականն է միայն, եւ որ այս դայմաններու մէջ, անհրաժեշտ իրաւասութիւններով օժտուած եւ ամենուն յարգանք ու վստահութիւն ներշնչող տեղական վարչութեան մը շուսափոյթ հաստատման միայն երկիրը կրնայ փրկել անիշխանութեան եւ ամբողջական կործանումէ:

«Ուստի, բոլոր այս տուեալներով եւ գորացած այն իրաւունքներով, փաստելով եւ Անկախութիւններով, որոնք յայտնուած են մարտ 31ի եւ մայիս 15 թուականի իշխանագիրներուն մէջ, եւ որոնց տարածական հետեւանքն է ներկայ ԱԶՏԸ, եւ հիմնուելով մանաւանդ բոլոր ժողովուրդներուն իրենց վիճակը որոշելու բացարձակ իրաւունքին վրայ, որ ծնունդ կ'առնէ ֆրանսական յեղափոխութեան անմահ սկզբունքներէն:

«Մենք այսօրուրմէ սկսեալ, Կիլիկիան հանդիսաւորապէս կը հռչակենք ազատ երկիր մը, անկախ Թուրքիայէն, օժտուած տեղական փրսոնեայ ինքնավար վարչութիւնով մը եւ դրուած Ֆրանսայի հողատարութեան ներքին: Կիլիկիոյ այս անջատմանը Օսմանեան կայսրութեան նախկին հողամասերէն մենք կը նկատենք նոյնքան կատարեալ եւ վերջնական, ճիշդ այն ձեւով՝ ինչպէս Հայաստան, Սուրիա, Պաղեստին, Միջագետք եւ Արաբիա:

«Իրականացնելու եւ դաւանելու համար այս անկախութիւնը, վրձնելու համար թեմամբ մեր դռներէն, ձեռքագրելու համար մեր դատարարութեան ֆաղափները, վերագրուելու համար մեր գրաւուած ֆաղափներն ու օրջաններն եւ գերութեան ազատութեան համար մեր փրսոնեայ եղբայրները, դաստիարակ եւ ամէն զոհողութիւններու եւ մեր երկրին հողատար Ֆրանսայի ծառայութեան տակ կը դնենք մեր ժողովուրդներու բոլոր կենսունակ ոյժերը:

Կիլիկեան երազ

⇒ «Կուսակցութիւններ, յարա- նուանութիւններ, համայնքներ, ֆրիսոնեայ ցեղեր, բոլորս ալ միացած ենք միեւնոյն սրբազան նոյնասկիւն շուրջ:

«Սեն՝ ձեռք ձեռքի, յիսի աշխատիքներ կրին բարոյական եւ սնտեսական բարձ- րացման համար, Ֆրանսայի հովանաւորութեան ներքին: Կը բաղձանք Կիլիկիան ընել Եւրոպայի մէկ մասկերը, նոր կեդրոն մը ֆաղափարութեան եւ յառաջդիմութեան, ուր տեղացի իսլամ ցեղերը հաւասարադէմ յիսի վայելեն բարգաւաճումի բոլոր բարիքները եւ ազատութեան երա- խաւորութիւնները, որոնք ցարդ անձամօք էին իրենց թուրք տիրապետութեան ներքին, եւ անոնք յիսի օրհնեն այն օրը, երբ այդ տիրապետութենէն բաժնուեցան:

«Անկախութիւն ֆրանսական հոգաւարութեան ներքին բացարձակ թայման է այս երկրի ֆրիսոնեաներու տեսական գոյութեան համար եւ իրենք նախամեծար կը համարին մեռնիլ, քան թէ ընդունիլ ուրիշ որեւէ լուծում:

«Կասախ ենք, որ վեհանձն ու աստեական Ֆրանսան, աւանդական դաւաճանը Արեւելի ֆրիսոնեաներուն, յիսի գնահատեալ արդարութիւնը մեր դասակարգներուն եւ յիսի բարեհաճի ընդունիլ եւ ճանչնալ մեր անկախութիւնը եւ զայն առնել իր դաւաճանութեան եւ հովանիին սակ:

«Կեցցէ Անկախ Կիլիկիան.
«Կեցցէ Կիլիկիոյ հոգաւար Ֆրանսան»:

Հայկական լեզունի կապիտան Ճիմ Զանգալեան

Ֆրանսիական բանակի գնդապետ Պողոս Թուրսարգիսեան

«Ազգային դաւաճանական մարմինները դարձնել կը համարեն յորդորել ամբողջ ժողովուրդը, որ այս հանդիսաւոր առթիւ, ցոյց տայ անթերի կարգադատութիւն, զգուշանալով ամեն կարգի ցոյցերէ եւ համախմբումներէ, որոնք արդէն արգիլուած են դաւաճանական վիճակի օրէնքով:

«Հայերը իրենց այս վայելուչ վարմունքով, ֆաղափին թուրք ու մահմետական բնակիչներուն հանդէպ որեւէ աղօթիմութիւններէ, արբեցութենէ եւ առհասարակ անդորրութիւնը խանգարող որեւէ արարիք բացարձակապէս զգուշանալով, յիսի է գործնականապէս ցոյց տան, թէ ֆաղափականապէս հասունացած ժողովուրդ մըն են, արժանի այն ազատութեան, զոր կը դաւաճանեն ու կը հռչակեն իրենց ֆրիսոնեայ հայրենակիցներուն հետ համախորհուրդ:

«Միայն կարելի է, իբր ժողովրդային նուիրագործում անկախութեան յայտարարութեան, դրօշազարդել ֆրիսոնեական շէնքերն ու հաստատութիւնները, նախընտրաբար ֆրանսական դրօշակով»:

ՄԻՋ-ՔՐԻՍՏՈՆԵՒԵՅ ԱՐՏԱՎԱՐԳ ԽՈՐՀՈՒՐԴ
Usunna, օգոստոս 4, 1920

Յեռագայ դէմքեր

Քաղաքը կը բարեզարդուի հայկական եւ ֆրանսական դրօշակներով. օրուան դաւաճան ճանքեր կը խօսուին ժողովրդասրահներէն ներս. ամբողջ ժողովուրդը կ'ունենայ խանդավառ աղօթումներ, յիսի մը մոռցած իր ցաւերն ու տառապանքները, թե՛ մահի գնդակներուն կուրծք տուող հաճընցին եւ այնքաղցին:

Այնքաղցին նախընտրած էր շարունակել կռիւլը իր միջոցներով եւ ֆրանսական իշխանութիւնն ալ թոյլատրած՝ բան մը որ զլացուած էր ստեղծիլը՝ բայց ինչո՞ւ:

Օգոստոսի առաջին տարւոյ օրերը բախտորոշ օրեր էին եւ կրնային ճակատագրական ֆայլերու ծնունդ տալ. յիսի էր կանխել

որեւէ անմոլաս վճիռ. անհրաժեշտ էր փորձել անկարելի. Օգոստոս 10էն ետք գոյգէ անկարելի դառնար փոխել Կիլիկիոյ ֆաղափարական դիմագիծը՝ կորզել կիլիկեցիներու դարաւոր իրաւունքը թուրք երախէն, երբ դաւաճակիցներ զայն նետեին թուրքերուն արիւնք գիրկը: Սերէն ետք դաւաճակիցներ կրնային ըսել. «Կնուած է դաւաճակի մը, կարելի չէ զայն փոխել առանց զէնքի որ կը դակուի մեզի այս դաւաճան», ինչպէս կ'ըսէին ֆրանսացի Կիլիկիա իրենց nsf դնելէն ի վեր:

Կիլիկիոյ Միջֆրիսոնեացի Արսակարգ խորհուրդը, Մանիֆեստի յանձնումի արարողութենէն վերադարձին, կը կազմէ առժամեայ կառավարութիւն մը, վարչապետութեամբ ընկեր Միհրան Տամասեանի, նորագոյն Կիլիկիոյ համար:

Անհրաժեշտ կարգադրութիւններ կ'ըլլան յաջորդ օրուան դաւաճանական ափսոսանքները:

1920 օգոստոս 5ին, կէսօրուան մօտ, առժամեայ կառավարութիւնը կ'երթայ Սարայ եւ կը գրաւէ թուրք կուսակալին դաւաճանատիրոջ. կուզայ գնդապետ Պրեմնին օգնականը՝ Կիզ, եւ փոխանակ շնորհաւորելու կը հրամայէ յարգել դաւաճանատիրոջ, առժամեայ կառավարութեան մեծամեծը կը զայրացնէ Կիզը. այս վերջինը կ'երթայ իր մեծաւորին մօտ:

Գնդապետ Պրեմնին կուզայ երկու սենեկալի սուլիմաւոր զինուորներով եւ Տամասեանին կը հրամայէ դուրս ելլել իր մարդոցով: Տամասեան կը յիշեցնէ իր եւ իրեններուն հանգամանքներէն յարգուցիչները Կիլիկիոյ 275.000 ֆրիսոնեաներուն, եւ կ'աւելցնէ. «Բռնի ոյժը միայն կրնայ մեզ հոսկէ դուրս հանել»:

Գնդապետ Պրեմնին ինքնիրենն էլած՝ կը հրամայէ սենեկալիներուն. «Դուրս նետեցէ՛ք այս մարդոց դիակները»:

Ընկեր Տամասեան, տեղի չտալու համար նոր եւ համասարած արիւնահեղութեան մը (որ կրնար տեղի ունենալ իր մահով), կը ձգէ դաւաճանատիրոջ իրեններուն հետ եւ կը վերադառնան իրենց հաւաքատեղիին՝ Հայկական ակումբ եւ նոյնիտեայն յայտարարութիւնով մը ժողովուրդին կը յանձնարարեն ցոյց տալ ֆաղափարք ազգի մը վայել կեցուածք, սղատել դէմքերու բնականոն ընթացիկն եւ վստահիլ իրենց առաջնորդներու ողջմտութեան:

Եւ սակայն, հակառակ այս զուտ դիրքաւորումին, մեր տղաքը իրար կ'անցնին. Զաքարիայ եւ Հայկունիի գլխաւորութեամբ խումբ մը նախկին լեզունականներ կը զինուոր եւ ձեռնառումներով բռնաւորուած՝ կ'որոշեն օրը հանել Սարայը (կեդրոնատեղի գնդապետ Պրեմնին եւ կուսակալին) եւ անոր տարի միջոցով եւ արեւելիկներէ միանալ թեմամիներուն:

Ահաբեկած՝ Կարօ Խաղապեան («Կիլիկեան Սուրհանդակ»ի խմբագիր) կը գոցէ Գլըդին դուռները, լուր կը դրկէ իրենց լիցքներուն, որոնք կը հասնին շուրջ եւ ահագին դժուարութիւն կը ֆաշեն տղաքը տարհանալու համար:

Ամբողջ գիշերը Զաքարիայ եւ Հայկունին՝ իրենց խումբով կը մնան գլըդին մէջ, լիցքներով դաւաճանատիրոջ: Կարոյին արթնութիւնը առաջը կ'առնէ ահաւոր ողբերգութեան մը:

Օգոստոս 5ի դաւաճանական ափսոսանք օրերուն, գնդապետ Պրեմնին դաւաճանատիրով մը ընկեր Միհրան Տամասեանին կը տեղեկացնէ Ազգային Պատերազմութեան իր լիազօր ներկայացուցիչի հանգամանքներ վերջ տրուած ըլլալու իրենց որոշումը: Խախտած էր Ազգային Միութեան դիրքը:

Տաւալի է, որ ոմանք կ'անգիտնան այս ափսոսանք անհրաժեշտութիւնը:

Արսաստիպած՝ Կահրան Կեօփեանի «Հայկական Կիլիկիոյ ազատագրական յայտարար» գրից, Բոսնի, 1979 թ.:

Կրթութեան նախարարը կրթված չէ՞

Ես չգիտեմ՝ ինչ մասնագիտություն ունի կրթութեան եւ գիտութեան եւ այլ բաների նախարար Արայիկ Հարությունյանը: Անուշտ կարող եմ բացել համացանցը եւ ստուգել, բայց դիտարկեմ չեմ բացում, որովհետեւ ինչ մասնագիտություն էլ ունենա, որեւէ երկրի կրթութեան, առավել եւս գիտութեան, եւս առավել՝ ֆիզկուլտուրայի նախարարը, յիսի է կատարաւ տիրապետի մայրենի լեզվին: Պատկերացնում եմ, Ֆրանսիայի՝ աստեղ էկոնոմիկայի նախարարը ֆրանսերէնը խոսի սխալներով. ֆրանսացի չէին էլ հարցնելու՝ նա ի՞նչ բուս է ավարտել: Այլ յիսի հարցնեն՝ ֆրանսիական բակալուրեայի (միջնակարգ դպրոցի) յիսի կանգնեցնում չի՞ հանձնել...

Նախորդ օրը լսում էի Արայիկ Հարությունյանի հեռուստատեսային ելույթը ընդունելութեան ֆունկցիոնները բարձր միտերով հանձնած, բայց իրենց ընտրած մասնագիտութեամբ բարձրագոյն կրթություն ստանալու հնարավորութիւնը զրկած դիմորդների բողոքի մասին: Նախարարը ճգնում էր համոզել բողոքի, որ դիմորդները վաղուց, քան վաղուց իրագրւած են եղել ընդունելութեան յայտարարութեան եւ հասկալի չարաբաստիկ 58-րդ կետին: Եվ օգտագործեց «Եթերներ» բառը, ակնարկելով իր հեռուստատեսային ելույթներին: Մարդ հայագետ լինելու կարիք չունի ողջախոհութեամբ թեկուզ հասկանալու, որ այդ բառը, ինչպէս **երկինք, սիեզերք, օդ** եւ **ուրբանով** վերջացող մի տարբեր մասնագիտութեան չեն լինում: Եթերը, նույնիսկ հեռուստատեսային եթերը, նույնիսկ բազմաթիւ հեռուստաընկերությունների եթերը հոգնակի չի լինում:

Այս մարդը իսկապէս իրավունք չունի կրթութեան նախարար լինելու, ինչպէս որ իրավունք չունի ասելու, որ ինքը դիմորդներին զգուշացրել է նախապէս իր... ֆէյսբուքային գրառումներում: Այդ երկվամիջ ֆէյսբուքային էջը դարձաւ դաւաճանական ծանուցման ամբիոն, ինչպէս հաջորդ օրը արդարացիորեն նկատեցին հասարակական որոշ գործիչներ: Այդ որեւէ էլ արձանագրւած, որ ֆէյսբուքի անձնական էջը համարվի յիսի կանգնեցնելու համարական ծանուցումների հարթակ:

«Եթերներ» մտնելու կարիք չկա, ոչ էլ անձնական-ընկերային հարաբերությունների դաւաճան դուրս գալու. նախարարությունն ունի դաւաճանական կայքէջ, վերջապէս կան թերթեր եւ հասկալի դաւաճանաբերք, անգամ՝ «Ազգարար» կոչվող յիսի կանգնեցնելու կայքէջ, մանուկ ֆարսուղարներ, «հասարակայնութեան հետ կապերի վարչություններ», նրանց օգնական ֆարսուղարների եւ ֆարսուղարուհիների մի մեծ խումբ: Ո՞րն է նրանց գործը: Մարդիկ ստիպած են անընդհատ հետեւելու, թէ վարչապետը, նախարարներն ու մյուս՝ այլեւ չհայտնաբերված կայքէջեր են մտնելու live: Չավազակութեամբ կարելի է յիսի կանգնեցնելու գործունեություն ծավալել, կարելի է անգրագիտութեամբ յիսի կանգնեցնելու մարմին ու մարմիններ կառավարել:

Վերելում մոռացա ասել, որ «ամբ» բառն էլ հոգնակիակերտ մասնիկ չի ընդունում: Այլապէս յիսի ասելի՛ք անոթներ:

Ս.Ա.

Պատժական յայտարարութիւն հայ ժողովուրդին

«Այսօր, օգոստոս 4, 1920, կէսօրին, Ամբողջական Հայաստանի Պատերազմութեան Պր. Ներկայացուցիչը, Հայ Ազգային միութիւնը, Հայ երեք յարանուանութեանց հոգեւոր յետերը, յոյն, ասորի, ֆաղդեացի եւ սուրիացի հասարակութեան կրօնական եւ աշխարհական դասակարգները՝ միասնաբար ներկայանալով Կիլիկիոյ վարչական հակակռօի յիսի գնդապետ Պրեմնին, հանդիսաւորապէս անոր յանձնեցին Կիլիկիոյ թրակայն յետերներէն անկախութիւնը եւ Ֆրանսայի հոգաւարութեան սակ ֆրիսոնեայ ինքնավար վարչութեամբ մը օժտումը հռչակող դաւաճանաբար մը՝ ստորագրուած բոլոր վերագրելուներէն, յանուն Կիլիկիոյ ընդհանուր ֆրիսոնեացի:

«Ֆրանսական հակակռօի յիսի յիսի համակիր վերաբերում ցոյց տալով հանդերձ անմիջապէս իր կառավարութեան հաղորդեց այս կարեւոր դաւաճանաբար, որ կոչուած է նոր թուական մը բանալ Կիլիկիոյ ժամանակակից տարեգրութեանց մէջ, յիսի դաւաճանատիրոջ մեզ՝ յորդորել մեր ժողովուրդը հանդարտութեան եւ կարգադատութեան:

ՄԱՐՈՒՇ ԵՐԱՍԵԱՆ

Գահիրէ

13 մայիս 1918-ին, երկուսաբթի օրուան մը յետմիջօրէին, Գահիրէի մէջ Հայ ազգային միութեան (Armenian National Union) անդամները կը հանդիպէին Սեփայի Սուլթանի ներկայացուցիչին եւ շնորհակալութիւն յայտնելու համար: Կարեւոր հանդիպում մը, Հայաստանի հարցին վերաբերող: Գահիրէի մէջ իրենց հարցազրուիչը եւ Հայաստանի ներկայացուցիչը օրերու ընթացքին:

Հագիւ սարի մը եղած էր, որ Անուսական Արաբիան իր անկախութիւնը հռչակած էր եւ անջատուած Օսմանեան թեմակրօնին, դարձած էր սուլթանութիւն եւ որոշեց Սուլթան Սեփայի Ընդհանուր խնդիրները՝ Անգլիան եւ միանշարժ կանգնած էին Անուսական Արաբիոյ նոր սուլթանին:

Հանդիպումին եւ թշուառանքի նմանակ էր համաձայնութիւն մը կնքելու Սուլթանին հետ, օգնելու արաբական անառակութեան մէջ ցրուած ու կորուսած գաղթական հայերուն եւ, կարելիութեան դեպքերու, զիրենք Եգիպտոս բերելու համար:

Այսօր թերեւս զարմանալի թուի այս փայլը. այն օրերուն սակայն հայերն ու արաբները կառողջ նոյն բռնաճակատին լուծին սակ մնացած ըլլալու իրողութիւնն էր, որովհետեւ հակառակ իրենց կօնքին նոյնութեան, արաբները շատ երկար տարիներ տառապած են, ճիշդ հայերուն նման, օսմանեան բռնաճակատեան սակ:

Սակայն այլ դատարար մը եւս կար, որոշուած Անուսական Արաբիոյ ղեկավարները որոշեցին օգնել հայերուն, եթէ ոչ իրողապէս, գոնէ չխնայողութեամբ անոնց օգնութեան փորձերը, արաբական անառակութեան հայ կիներն ու աղջիկները հաւաքելու:

1918 թուականի ապրիլի 28-ին (18 Ընդհանուր 1336 Յոսի) Սեփայի առաջնորդ Հիւսէյն իմն Ալին հրովարտակ մը կը յղէ իր որոշումը՝ Ֆէյսալին եւ Ազիզ էլ Ճարդալին, կոչ ընելով հայ գաղթականներուն անէն ինքուր օգնութիւն ցուցաբերել:

«... դատարարները ձեր սարածքներուն վրայ եւ սահմաններուն մէջ ամբողջ 3-կողմեան հայ համայնքի գաւազներէն իւրաքանչիւրը, հոգ սանիլ եւ օգնել անոնց եւ դատարարները անոնց ունեցածները, ինչպէս կը դատարարները ձեր ինչքներն ու երեսնաները, եւ անոնց ամէն բանն ալ, անկախ անկէ թէ անոնք կը մնան մէջ ձեր սարածքներուն վրայ, թէ՞ այլ տեղ կ'երթան, որովհետեւ անոնք զիմսի կը համարուին» (1):

Նոյն տեղը կըսուի նաեւ, որ հակառակ անոր, որ Հիւսէյնի կարծիքով յայտարարած է, թէ ինք թորեւս ղեկ դատարար մի ելած է «ոչ միայն արաբներուն, այլ նաեւ հայ ազգին համար» (2), բայց հայերը դատարարներու անոնց դատարարներուն նման իրենց հարցազրուիչը հայերը որոշեց դատարարները անոնց ղեկին:

Արաբ այլ փառաբանական գործիչ մը, գրագէտ Ֆայէզ էլ Ղուէյն իր «Զարդերը Հայաստանուն» գիրքին մէջ կը շեշտէ իսլամութեան եւ երես-թորեւս կասարած շարդարարութեան անհամատեղելի ըլլալը, մտազոհութեան, որ անորի ու Հայոց ցեղասպանութեան ամբողջ դատարարները կ'ըսեն իսլամութեան վրայ բարդուիլ:

Իր գիրքին վերջաբանին մէջ, Ֆայէզ էլ Ղուէյն կը գրէ.

«Կը հաստատենք, որ հայերուն ղեկ կասարուածը Սիրիան եւ 3-առաջիկութիւն կուսակցութեան դատարարները է. անոնք իրենց նախանձնէն եւ մոլեռանդութեանէն մղուած է որ ծաղրած են ջարդերը: Իսլամը չարարացներ անոնց ըրածները» (3):

Այս ամբողջին մասին գրուած միջ բան կայ: Սակայն Սեփայի իսլամներուն եւ Գահիրէի հայ գաղթական միջին տեղի ունեցած հանդիպումը մանրամասնօրէն

նկարագրած է եգիպտահայ ակաճատոր անձ մը՝ Ճանիկ Հայկ Չագրը(4), որ ներկայ գտնուած է այդ հանդիպումին:

Ճանիկ Հայկ Չագրը ծնած է Կ.Պոլիս. ուսանած է Պեդագոգական վարժարան, ապա Ընդհանուր գործը: Կու գալ Գահիրէ եւ կը սկսի աշխատել որոշեց երկաթուղիի դատարար, մինչեւ կը հասնի անոր տնօրէնութեան դատարարին: Ե. Չագրը եղած է ՀՀԸ Սիրիան հիմնադիր անդամներէն մէկը, ապա տարիներ տեւ անոր ասեմադար. եղած է նաեւ Հայ Կարմիր խաչի ներկայացուցիչը:

Գրութիւնը մասնակ մըն է ուղղուած Սաթեմիկ Թոփալեանին, որ Սանչեսթըր (Անգլիա) կ'աղբիւր եւ ապա միջին դարձնար սկսին Ճանիկ Հ. Չագրը: Եւ որովհետեւ անձնական մասնակ մըն է, ոճը երբեմն անխնամ է եւ լեզուն ոչ այնքան դաստարար: Սակայն խիստ տառապանութիւնն ու իրատեսութիւնը ներկայ են իր մէջ այնպիսի թափու մը, երբ հայրութիւնը իր մեծամասնութեամբ զինովցած էր զայիք յաղթանակով:

Այստեղ իր օգնականութեան համար կը ներկայացնենք մասնակին այն բաժինը, որ կ'առնչուի այս համաձայնութեան: Նամակը, ինչպէս ամբողջ մասնակագրութիւնը Սաթեմիկ Թոփալեանի եւ Ճանիկ Չագրի, գրուած է անգլերէն, հա-

սեն զիրար, երբ բոլորը նոյն վեհ կեանքին արեւստարներն են: Բայց ան որ արդէն չկայ, անոր չենք կրնար օգնել, խղճալ կամ արգահատել, բայց անոնք որոնք անկախ կ'արդին եւ անկախ են նոյն սասանայական ծրագրերուն, թորեւս եւ անոնց դաճակից գերմանացիներուն կողմէ, այդ հայերը մեր անյետաձգելի օգնութեան կարիք ունին:

Այս թշուառանքի նմանակ էր համաձայնութիւն մը կնքելու արաբներուն հետ, որոշեց իրենց մեծ իրենց սարածքներուն եւ անառակութեան մէջ ցրուած [հայերուն] օգնելու, որոշեց կարեւոր ուսեւս, հագնելիք եւ դեղորայք ունել: Եւ եթէ կարելի ըլլայ, զիրենք Եգիպտոս բերել:

Ճանիկ խօսուեցան եւ ներքինը բառեր ըսուեցան զիրար սղաւորելու համար, թէ հայերն ու արաբները նոյն տառապանքը կրած են եւ արցունք թափած միեւնոյն թեմակրօնին մականին սակ. անոնց երկուքին դատարար կ'ըսուեցան, կարծես զովցանքուն համար թէ մընտրուած, այդքան եռանդէ եւ ամբողջութեամբ: Ժամը 7:30-ին հաւաքուեցան վերջ օրու բոլորին գոհունակութեամբ: Իմ ներքին համոզուած այն է, որ արաբները թորեւս անկախ լաւ չեն, հայերն ալ անկախ լաւ չեն, եթէ ազատութիւն տրուի իրենց վայրագ

սական շահերը Թուրքիոյ գրաւեալ սարածքներուն վրայ:

Ահ, ասիկա այլ հիւրասիրութիւն մըն էր: Հոյսեր էին ըլլալու: Երկուսուն ընդունելութեան, տարբեր հաստատութիւններ ներկայացնող քան հայեր էին, եւ Հայկական Կարմիր խաչը կը ներկայացնէի: Այսօրուան ընդունելութեան սկիզբներ եւս ներկայ էին, բոլորն ալ բարձր դասու ներկայացուցիչներ: 200 հոգի էին: Պարոն Փիֆոյի կողմէն երկու այլ դատարարներ եւս կային, Ֆրանսական դիւանագիտական գործակալութենէն:

Հաւաքուեցան փառաբանական նմանակ չունէր, դատարարներ դատարարական համոզութիւն մըն էր, մեր շնորհակալութիւնը յայտնելու դատարար Փիֆոյի, իր դատարարութեան եւ իր ժողովուրդին, մեր հարցին իրենց ցուցաբերած հոգածութեան համար: Բիւսանական եւ Ֆրանսական կառավարութիւնները իրենց կարելի կընեն օգնելու համար մեզի: Նման մեծ ազդերու դատարարութիւնն է օգնութեան ձեռք երկարել մեզի մէջ մահաւատակ ազգի մը:

Անուսական խօսուեցան: Պարոն Մալեգեան (փաստաբան) առաջին խօսողն էր, Հայկական Բարեգործական միութեան կողմէ: Շատ լաւ խօսեցաւ: Նկարագրեց մեր ազգին վիճակը, իրենց դատարարներուն ձեռք լուծած, ցոյց տալով

Հայ-արաբական entente մը՝ 102 տարի առաջ

զուարէտորէն հայաստան գրուած հայերէն բառեր օգտագործելով:

«Շեփորս օթել, Գահիրէ Ուրբաթ, 24 մայիս 1918 -28- Սիրելի Սաթի, Կիրակի, ամսուն 12-ին ժամը 6:30-ին մեր Աստուածածնայական Ընկերութիւնը (Theosophical Society) իր անդամներուն եւ բարեկամներուն համար ընդունելութիւն մը կ'ազանակրեց: Մեծ բան մը չէր, բարեկամներ հաւաքուած էին երաժշտութիւն լսելու եւ զատաթ մը թէ խմելու համար: Քանի մը լաւ երգողներ ունինք, թէ զինուորական եւ թէ փառաբան: Ժամը ութին արդէն հաւաքուած արաբներ եւ բոլոր լաւ տղամարդիկներով հեռացանք արաբներէն:

Յաջորդ օրը ժամը հինգին հրակրակած էին մասնակցելու այն թշուառանքին, որ տրուած էր Հայ ազգային միութեան կողմէ, Սեփայի Սուլթանին ներկայացուցիչներուն: Կարեւոր ընդունելութիւն մըն էր, որ որոշ հասկացողութիւն մը կը խորհրդանշէ հայերուն եւ արաբներուն միջեւ, այս օրերուն կասարող բարբարոսութեան եւ սղանութիւններուն ընթացքին, ընդհանուր թեմակրօնի մը կողմէ, առանց նկատի առնելու ցեղն ու սեռերը: Տարի մը կայ, որ Արաբիոյ արաբները իրենք զիրենք անկախ հռչակեցին, դուրս գալով թորեւս փրատեցութենէն: Բոլոր մեծ երկիրները փառաբանեցին զիրենք, Անգլիան առաջինը ըլլալով անոնցմէ: Անոնք ունեցան նաեւ իրենց Սուլթանը՝ նախկին Շեփորս Սեփայի, Սոհաբէին հետեւողներուն սուրբ փառաբան: Ունին իրենք բանակը, որ կը զլխաւորեն Սուլթանին որդին եւ այլ զինուորականներ, որոնք մախաթէ զինուորական փորձառութիւն ունեցած են: Անուսական կարգացած ըլլալու եւ թրական բանակին ղեկ իրենց արձանագրած յաղթանակներուն մասին: Այս յաղթանակներուն շնորհիւ է, որ փրատուած են մեծ սարածքներու, ուր հազարաւոր հայ գաղթական կ'իյնէր, մանուկներ եւ ծերեր բառացիօրէն սովահար եղած են: Անոնց մասին տրուած զեկոյցը կը փափկացնէ նոյնիսկ ամենէն փարսիս մարդիկը: Մարդկային խելակներ դատարարութեան, սահմանած իրենց սիրելիներուն ղեկ գործուած ջարդերէն: Անոնք ալ չկան: Անառակութեան մէջ սուլէն ու ծարակէն արդէն մահացած են: Ոհ, սուկալի ոճիր: Ինչո՞ւ համար մարդիկ կը յոճ-

թէ որքան բիրտ եւ մեծի հասցուած հարուածը այս անգամ: Եւ այնպէս եղած է, որ Ռուսիան եւս լրիւ է մեզ մեր դատարարներուն ձեռք: Հոն չվերջացուց: Խօսեցաւ մեր ազգին մեծ տղամարդեան, աղբիւր կամփին եւ ծանր փորձութիւններէ թէ Ժայրայեղօրէն սղաւորած, բայց ողջ դուրս գալու կարողութեան մասին: Այս բոլորը յոյս կու տան մեզի, որ մեր ազգը բնազինը ըլլալիք ազգ չէ: Յետոյ խնդրեց դատարար Փիֆոյէն, որ Ֆրանսայի գաւազները օգնեն սակաւին շնորհ հայերուն, իրենց աչքերը յոյսով սեւեռել դատարարներուն, անմիջական օգնութեան համար, որոնց ծոցը մեծ յոյսերով լեցուն է գալիքի վերակազմաւորումին համար:

Անոր օգնութեան փոխ խօսքը: Պեդագոգ անձ մըն է: Զօրաւոր եւ հմայիչ էր իր խօսքը, ձայնը՝ հաճելի, իսկ ոճը՝ խիստ ազդեցիկ: Եւ երբ կը խօսէր միւթի մը մասին, որ այնքան հարգազար է մեր տղան, կրնաս հասկնալ, որ դատարարութիւն չունեցաւ մեզ յուզելու եւ մեր հոգիները սակաւակալ ընելու: Կոստանդնուպոլիս ամբողջութեամբ փրատուած էր 1895-ի սեղաններէ 5-ի ջարդերուն (այն օրը, որ եւս Ռոմերը զոլէճ մտայ որոշեց զիւրեղութիւն): Սոսէն հետեւած է գերմանական դիւանագիտութեան փառաբանին, թորեւս բնազնօրէն փառաբանութեան մէջ եւ այդ հեռաւոր օրերէն ինքնաբեր եւ հասկացած է այն հսկայ դատարար, որ կը ձեւատուէր բիրտ ուսեւսութեան եւ ազատութեան ջասագով փառաբանութեան միջեւ: Հիմա որ այդ սարսափելի փառաբանը տեղի ունեցած է եւ յոյսերը կը տառապան, երբ այս երկու ոյժերը զիրար կը բզկեն, առանց տառապանելու զոհելով իրենց տառապան մահաւատակ երես-թորեւս փրատուածը, հիմա է ամենէն ճշդը թէ ազատութիւնը միջին տղայով թիրտ ոյժով փառաբանը, թէ՞ երկրագունդին բոլոր ազգերը միջին ունեւան իրատեւորումը արդեւս իրենց սկզբունքներուն եւ արդարութեան եւ հաւաստութեան իրենց սկզբունքներով առաջնորդուած: ➔12

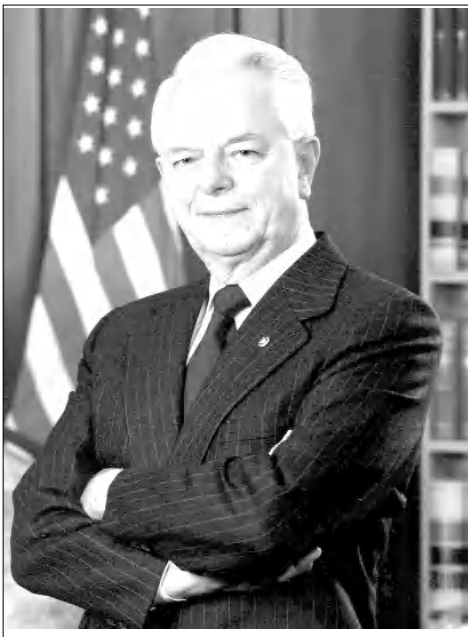
1. Նարինէ Մարգարեան, «ՀԱՅՈՅ ԵՐԱՍՏՊՈՒԹԵԱՆ ԻՐԱԿԱՆԱՅՄԱՆ ԳՈՐԾԸՆԹՅՈՒՄ ԻՍԼԱՄԻ ԳՈՐԾՕՄԻ ՀԱՐՅԻ ՇՈՒՐՅ», «Յեղատարանագիտական հանդէս», 2 (2), Երևան, 2014:
2. Նոյն տեղը:
3. Նոյն տեղը:
4. Ճանիկ Հայկի Գահիրէի վիլլան այժմ 37 դեպտանասան շէնք է:

Յաջորդ օրը՝ երեքօրեայ, ժամը 5-ին կրկին հրակրակած էին ներկայ ըլլալու այլ հիւրընկալութեան մը, այս անգամ ընդունելու համար Ֆրանսայի հանրապետութեան Բարձր յանձնակատարը (High Commissioner) Պարոն Փիֆո, որ Երուսաղէմ ուղկուած էր մնարկելու համար Ֆրան-

ԱՐԱՍ ԱՐԵՈՒՆ

Mirror-Spectator-ի փոխխմբագիր Բուսնոս

Ժամանակն է հանել սենասոր Բիրդի հուշարձանները

ՈՒՐԹԵՐԹԱՈՒՆ. Ամերիկացիներն անցնում են վերագնահատման ժամանակի միջով, որը վերաբերում է սեւաճորք ամերիկացիներին և բնիկ ամերիկացիներին, ռասայական հարաբերություններին, զաղութատիրությանը, և առհասարակ դաստիարակությանը...

նակ նա հայտարարեց. «Միացյալ Նահանգները չունի ավելի հավասարիմ, վստահելի և ավելի լավ ընկեր ու դառնակից, քան Թուրքիան»: Նա նույնիսկ գրել է «Թուրք ժողովրդին» վերնագրված բանաստեղծություն, որն արտասանել է օդանավակայանում նույն այցելության իր հրատեղի խոսքում (Turkey Today, հոկտեմբեր/նոյեմբեր 1990):

2000 թ. գարնանը նա օգնեց գործարկել Ադալաթյան-Թուրքական Առևտրային մախաբիզը, որը դարձավ ԱՄՆ Առևտրային ծառայության դաստիարակյալ ծրագիրը: Նախագիծը նախատեսված էր Թուրքիայի և ադալաթյան 13 նահանգների առևտրական և ներդրումային հարաբերությունների ստեղծման նպատակով:

Նա անգուստ էր դառնում անվանեց ԱՄՆ-ի հակազդեցությունը 2003 թ. Թուրքիայի սարածին օգտագործելով Իսրայելի և Թուրքիայի միջև հարցում Անկարայի խորհրդարանի մերժողական դիրքորոշումը:

Հայերի համար ամենաեականը Բիրդի խաղացած դերն է 1990 թ. Հայոց ցեղասպանության ճանաչման բանաձևի ստեղծման մեջ: Եռօրյա խանգարիչ գործունեության արդյունքում խափանվեց Սենատի 212-րդ միացյալ բանաձևը, չնայած սենատոր Ռոբերտ Դոուլի ջանքերին: Բիրդը մեկնեց Երևան և հայտարարեց. «Մենք պարզապես չգիտենք, թե ինչ է դասախոսը»: Նա ասել է. «Տվյալ բանաձևը Միացյալ Նահանգների Սենատին խնդրում է հասուկ սեսակետ արտահայտել այս իրադրությունների առնչությամբ և դիրք բռնել այդ դասական բանավեճում», և մտադրություն է հայտնել, որ բանաձևը կարող է «վնասել Թուրքիայում ժողովրդավարության կայունությանը», ինչպես նաև ԱՄՆ-ի հետ հարաբերություններին: Ինչը ինքնին կարող է համարվել ռասիսական սեսակետ Բալկանների և Կովկասի ժողովուրդների վերաբերյալ, և նա ասել է. «Սենատի դաշինքում մեր գործընկերները կարող են անցյալի ֆալսեպոսության բոլոր բորբոքները վառողի սակառ հանդիսացող Բալկաններում և Կովկասում խիստ անդադրեցիկ ժամանակ, երբ էթնիկական կրիերը թեժացել են»:

Քաղաքագետ Ժուլիեն Չարիֆյանը իր գիտական հոդվածում խորհրդածում էր այն դասախոսների բարդ համակարգի մասին, որոնք Բիրդին կարող էին դրդել դեմի սվյալ դիրքորոշումը: Նման հիմնավորումներից մեկը կաղված է աֆրո-ամերիկացիների վերաբերյալ նրա ռասիսական անցյալի հետ: Միացյալ Նահանգները վախճանում էր, որ դա նախադեպ կդառնար երկրի բնիկների և

ստրուկների ժառանգների կողմից ցեղասպանության ճանաչման և փոխհատուցման դաշինքի համար:

Ինչպիսիք էլ եղած լինեին Բիրդի գործունեության դրադասախոսները, նա առանցքային դեր խաղաց բանաձևի ստեղծման մեջ և այդ, ինչպես նաև թուրքախոս ալլ արարների համար Թուրքիայում հեռու դարձավ: Թուրք-ամերիկյան ընկերակցությունների սասանքներ, որն ակնհայտ դեռակասարություն ունեցավ Հայոց ցեղասպանության ճանաչմանը խոչընդոտելու գործընթացում, Բիրդին 1990 թ. մայիսին Ալևառու ծառայության մեղալույժ («Պատվո սուկե մեդալ») դարձրեց բանաձևի դեմ հաջող դիմումի համար:

Ավելի ուշ նա ստացավ մի շարք այլ մրցանակներ, որոնցից է 1995թ. մայիսի Ամերիկայի Աթաթուրքի հասարակության Աթաթուրքի խաղաղության և ժողովրդավարության առաջին մրցանակը: Մրցանակաբաժնության արարողության բացման ժամանակ նա իրեն հյուրընկալողներին հայտարարեց. «Ինձ դառնակից համարեք ոչ միայն մեր երկու հասարակություններում, այլև աշխարհի մնացած մասերում Աթաթուրքի առաջնորդող սկզբունքները ավելի հիմնավոր կերպով ներառելու ձեր առաջնության մեջ»: Նրա մահից հետո Ամերիկայի թուրքական կոալիցիան Բիրդին դասակարգեց համար ստեղծեց Ռոբերտ Ս. Բիրդի հիշատակի կրթաթոշակային ծրագիր:

Արևմտյան Վիրջինիայում Բիրդի անունը կրել էր զանազան մանկապարտեզներ, ինչպիսիք էր Վիրջինիայի Գրեյս Գրեյսի դպրոցը, ինչպես նաև Վիրջինիայի Գրեյս Գրեյսի դպրոցը, որոնց ֆինանսավորմանը նա նպաստել է: Դառնային ֆինանսավորման 17 մախագծեր կրում են նրա անունը: Կենդանության օրոք նրա հաջողվել է ունենալ իր մեծ արձանը Կաթոսիոսի բլրի վրա՝ դրանով խախտելով դասական օրենքը, ըստ որի դասական դասարանները կարող են իրենց հուշարձանն ունենալ մահից 50 տարի հետո միայն:

Մինչ Արևմտյան Վիրջինիայի ֆալսեպոսական առաջնորդները լռում էին այս հարցի առնչությամբ, վերջերս բեկումն արձանագրվեց Բիրդի ժողովրդային օգտակար կամ նրա հետ աշխատակցի արձանագրության մեջ: Այս արված հունիսին Բեթանիի ֆուլբրայտի Բիրդի անունը իր առողջադասական կենսոճից, իսկ դրա նախագահ Թամարա Ռոդերթերգը հայտարարեց. «Մենք որդես ուսանողական կենսոճն զսանք, որ Ռոբերտ Ս. Բիրդի անվան մեր Առողջության կենսոճի անունը առաջացնում էր բաժանվածություն և ցավ Բեթանիի անցյալի ու ներկայի հասարակության համար»: Ընթացի մեջ է Բիրդի անունը Մարալի համալսարանի վրայից հանելու հանրագիրը: Այնտեղ նրա անունը զսնվում է Ռոբերտ Ս. Բիրդ Կենսաբանությունից և Ռոբերտ Ս. Բիրդ Գյուղական առողջության կենսոճում: Երկուսն էլ կառուցված են Բիրդի հայրաքանդակի մեջ: Հուլիսի 13-ի դրությամբ, դասարանային 2,500-ից այն ստացել է 1518 ստրագրություն:

Եթե դասական հուշարձանները և անունները փոխանցում են արժեքներ և իմաստ, ապա բավարար դասառ կա հանելու Բիրդի անունը հուշարձաններից և հիմնարկներից՝ խտրական և ռասիսական անցյալի դասառ, որն անարգանք է Ամերիկային: Ամերիկայից հայերը հավելյալ դասառ ունեն այս լայն շարժմանը իրենց մասնակցությունը բերելու համար:

Ասգ. քարգ. ԱՐԵՎԻԿ ԲԵՇԵՅԱՆԸ

Հայ-արաբական entente մը՝ 102 տարի առաջ

11 Պարոն Փիֆոն իր երկրին անունով յայտարարեց, թե Հայկական Հարցը հիմա դառնակիցներում հարցն է, թե մենք իրաւում ունինք դառնակիցներին օգնութիւն յուսալու. մենք ալ դառնակիցներէն մէկն ենք:

Թէեւ դիւանագէտ, բայց եւ այնպէս տղաւորեց զիս, ճամարտութիւնը խօսելով: Յամենայն դէպս յուսալու իրաւունքէն անդին մենք միայն ոչինչ ունինք:

Պաղտաղակ եւ կարկանդակ հրամցուեցաւ, որմէ ետք բոլորս հեռացանք Հայկական ակունքէն հիանալի տղաւորութիւններու տակ: Կը հաւատայն յոյս արծարծող այս հաւաքներուն, որոնք մեր տառապող ազգը կրնան փչ մը ուրախացնել եւ կարճ ժամանակի մը համար ընկճուածութեան ամոքելը հեռացնել:

Կիրակիս խճողուած էր: [...] Գահիրէ գացի, որովհետեւ իրաւորուած էի Արաբիոյ Սուլթանին բնակավայրը, ներկայ ըլլալու հայերուն համար տուած հիւրասիրութեան, իրենց անկախութեան տօնին առիթով, որովհետեւ կիրակի, 19 մայիսը մեծ օր մըն է իրենց համար:

Ժամը 4-ին Հայկական Ազգային միութեան գրասենեակը գացի. հոն էին մնացեալ ներկայացուցիչները եւս (Առաքել Պէյ Նուրար, Տֆ. Նեվրուզ, Տֆ. Քելչեքեան, Համիդ Գառնուկ եւ այլ երեք անձանք)՝ հայ ֆալսեպոսական խումբերու ներկայացուցիչներ !?!) Ինքնաշարժներ դրկուեցան մեզ տանելու համար: Ժամը ճիշդ 5-ին առաջնորդուեցանք հիւրասրահ, ուր դարձան Տէֆրանս, Ֆրանսայի դիւանագիտական գործակալը եւ այլ դիւանագէտներ եւ մտաւորականներ ներկայ էին: 5:30-ին, բազմաթիւ «սալամ ալէյք»ներէ ետք խնդրեցին որ դարձէ իջնենք, ուր դէպ է խմբակար մը առնէին Հայ-Արաբ խումբին, ի յիշատակ անկախութեան այս ուրախ տօնին կնիւած համաձայնագրին: Թերեւս «սարցը ձեզի»-ի նման բան մը:

Խմբակարէն ետք առաջնորդուեցանք դարձի ձեռք տարուած, շատ ճիշտ սեղաններու շուրջ նստելու: Յիսուն հոգիէն աւելի կը մասնակցէին այս թէյասեղանին: Իրենց հիւրասիրութիւնը շատ աւելի էր, քան մեր միայն դարձողականի «թէյասեղանը»:

Ժամը 6-7-ի միջեւ բազմաթիւ ճառեր խօսուեցան արաբերէնով, եւ ինչ արաբերէն: Անուշտ բան միսկ չհասկցայ: Բայց այնքան ծափահարութիւն եւ զլխու դրական շարժումներ կային, որ համոզուած էի, թէ լաւ բաներ էին ըսուածները:

Ինչպէս կրնար այլ բան ըլլալ: Ռեւէ մէկուն սիրը կրնայ դարձնել նման օր մը, երբ կը տօնէ իր ազգին ազատութիւնը: Անոնցմէ մէկ-երկուսին մայրաքաղաքի մէջ անկեղծ փափաքը տեսայ, որ այլ ճնշուած ազգեր եւս կարենան արդի այս ուրախութիւնն ու հոյակապութիւնը: Եւ այդ բախտը: Եթէ մեր երկիրն ալ իրենց երկրին նման դիրք ունենար եւ մենք եւս կարենայինք օգնութիւն ստանալ ազնուական Անգլիայէն, այն աստիճան յոյս ունենայինք: Երբ Ռուսիան ողջ էր, մենք իրենց բանակներուն առջեւ կերթայինք: Վախկոտ չենք, բայց մեր անհաշիւ արարներուն համար սուղ վճարեցինք, թանկագին կեանքեր վասնելով եւ մեծ աւեր դասառներով մեր երկիրն, դարձապէս որովհետեւ սխալ ըրած էինք հաշիւը մեր փոքր ուժերուն եւ զօրութիւնը մեր թոնամիին: Մենք փափաքները իրականութեան տեղ դիրքն եւ չարաչար տառապեցանք մեր սխալներուն համար»:

Չանց կ'առնենք նամակին այլ, աւելի անձնական բաժինները, որոնցմով կ'աւարտի նամակը:

Երդողանը երես թեմեց Եվրոպայից

Նամազ՝ Այա-Սոֆիայի տաճարում

Սամբուլուն Այա-Սոֆիա տաճարում տեղի ունեցավ 1934-ից ի վեր առաջին ուրբաթօրյա երկար նամազը: Ներկայումս Եվրոպայում բազմաթիվ ՋԼՄ-ներ եւ ֆաղափական գործիչներ հայտարարում են, որ Թուրքիան ավելի քան երբեք դրսևորում է ֆանաիզմի Եվրոմիության հանդեպ եւ Երջվում է իսլամական աշխարհի կողմը՝ հայտնվելով, ինչպես գրում է The Times-ը, դասական խաչմերուկում: Բայց Թուրքիային հենց դրան էին դրոյում ԵՄ-ին անդամակցելու բանակցությունների սասնանյակները, եւ Եվրոպայից երես թեմելու նրա Եարժումը սղատելի էր:

Թուրք մեկնաբաններից մեկն ասել է. «Պեժ է դասուս լինել ֆրիսոնեական հուժկու գրոհներին: Քանի դեռ Սամբուլը մեր հողն է, մեր թոռները աղագա հարյուրանյակներում կենթարկվեն համանման մարտերի: Մեր նամազը մեր հուժկու դասասխանն է իսլամի դասարմանը»:

Քրիստոնեական եկեղեցիները ծանր վիճակում հայտնվեցին այն բանից հետո, երբ Թուրքիայի նախագահ Երդողանը հրադարակեց իր հրամանագիրը Այա Սոֆիայի վերաբերյալ: Ներկայումս 1453 թվականը չէ, երբ Հռոմի հոգեւոր խորհուրդը ի վիճակի կլինեք ազդել դասնության ընթացի վրա՝ չխոսելով արդեն Եվրոպայի ֆրիսոնյա շիրակալներին, ներառյալ Մոսկվան, միավորելու նրա կարողության

մասին: Այսօր եկեղեցիներին ֆաղափական գործիչների «ձեռքեր» են դեժ հուժկու ազդանԵան ուղարկելու համար: Եվրասիա մայրցամաքում նման ուժեր չգտնվեցին, Երդողանի որոժումը դասաղարտող եկեղեցիները չսացան աշխարհիկ իժխանությունների ազակցությունը:

Անսղատելիորեն դարզվեց, որ նախկին սաճարը դասողաններ ունի օվկիանոսից անդին: Հուլիսի 24-ի նախօրեին Սոֆիակ սանը Ամերիկայի հունական արեմոյակոյոթության առաջնորդ Էլիդիոթորին ընդունել են նախագահ Դոնալդ Թրամփը եւ փոխանագահ Մայք Փենսը: Ինչպես հաղորդում են հունական հրասարակությունները, նախագահ Թրամփը խիստ մսահոգություն է արսահայեղ Այա-Սոֆիան մզկիթի վերածելու

կիանոսից անդին: Հուլիսի 24-ի նախօրեին Սոֆիակ սանը Ամերիկայի հունական արեմոյակոյոթության առաջնորդ Էլիդիոթորին ընդունել են նախագահ Դոնալդ Թրամփը եւ փոխանագահ Մայք Փենսը: Ինչպես հաղորդում են հունական հրասարակությունները, նախագահ Թրամփը խիստ մսահոգություն է արսահայեղ Այա-Սոֆիան մզկիթի վերածելու

Երդողանի որոժան կարակցոյաժը, ինչպես նաեւ հայտարարել է, որ ինքը «Տիեզերական դասիարեւոյան եւ անձամբ դասիարեւ Բարդոլիմեոսի ազակցին է եւ օգնականը, ինչպես նաեւ առհասարակ հեղեմիզմի ազակցին ու օգնականը»: Դա լուրջ ազդանԵան է (եթե, իհարկե, ԱՄՆ նախագահը լուրջ է խոսում), որը դուրս է գալիս ԱՄՆ-Թուրքիա հարաբերոյունների Երջանակներից:

Բողոքական Ամերիկան փաստրեն հանդես է գալիս որդես բյուզանդական ուղղափառության եւ անուղղակիորեն ինքն ֆրիսոնեոյան դասողան, որը Կոստանդնուպոլիսից եւ Հռոմից սարածվեց ավելի հեռու՝ դեմոյ Եվրոպա եւ Ռուսաստան: Ինչ վերաբերում է Երդողանին, նա բաժանվում է Եմայական անցյալից՝ երկում իրականացնելով հերթական լուրջ փորձարկումը, այն վերադարձնելով իսլամական աշխարհ: Բայց նա կողաղանի՝ արդոյոք նախկին ֆաղափական ուժը ինչպես երկրի ներսում, այդպես էլ դրսում: Քանզի Սամբուլուն եւ որոժ այլ ֆաղափներում այնքան էլ ոգեւորված չեն նրա արդիականացման ուղեգծով, գրում են **Սանիսլավ Տարսուվն** ու **Սանիսլավ Սրեմիդլովսկին**:

ԱՐԵՎԻԿԱ ԲԵՇԵՇԵԱՆ

⇒3 Նրան մեղադրանք է առաջադրվում ֆր. օր.-ի 155-րդ հոդվածով, որով սովորաբար մահվան դատապարտվում էր արձակվում: Սակայն խելացի ինֆնադասողանվելու արդյունքում 1894 թ. մայիսի վերջերին, կայսեր հրամանով ներում է Ենորհվում Մ. Տամասյանին: Ազակցելուց հետո կարճ ժամանակահատված կուսակցական ընկերները վերադասանում են վերաբերվում Մ. Տամասյանին: Սակայն հանդիմելով նախկին ընկերներից Բարեդասոն, Տամասյանը բացասում է խնդիրը: Դրանից հետո փոխադարձ վսահոյությունն ամբողջովին վերականգնվում է:

Սուլթանն օգսվելով մեծ տերությունների միջեւ եղած հակասություններից՝ մերժում է բարենորոգումների մայիսյան նախագիծը, որի դեմ սեղեսներին Հնչակյան կուսակցությունը խաղաղ ցույց է կազմակերպում Կ. Պոլսում: Ցույցի մասնակիցները գնում են դեմոյ Բաբը Ալի Մ. Տամասյանի կողմից հայերեն եւ ֆրանսերեն լեզուներով գրված դասանզագիրը սուլթանին հանձնելու համար: Ցուցարարների եւ ոսիկանության միջեւ բախում է տեղի ունենում: Սղանվում են Եուրջ 15 ոսիկան եւ 60 հայ: Դրանց հետեւում են ձերբակալություններն ու խոժսանգումները: Ցույցի կազմակերպման գործում մեծ դերակասարոյուն ունեցած Եաս գործիչներ, այդ թվում՝ Մ. Տամասյանը, սիղոված գաղսնի հեռանում են Կ. Պոլսից: Սակայն Բուլղարիայում աղասանան Տամասյանի ինֆնությունը ոսիկանությունը դարգում, ձերբակալում է նրան եւ Եոգեմավով ուղարկում Կ. Պոլիս:

Տեսնելով Տամասյանին նավախցում սեղանիկին ազուցված երկու ձեռքերին հեմված (այս դիրքը մասոնական բառադասարում նԵանակում է՝ օգնության կարիք ունեմ) մասոններ նավաղեսն ու օգնականը կարծելով, թե նա էլ է մասոն, վսանգելով իրեմց կյանքը՝ օգնում են Տամասյանին եւ մեկ այլ Եոգեմավով ուղարկում են Աթենք:

Շուտով սարբեր երկրներից Լոնդոն ժամանած հնչակյան գործիչների թվում էր նաեւ Մ. Տամասյանը: Գրեթե բոլոր արեւմսահայ հնչակյանները դժգոհում էին կուսակցության որդեգրած սոցիալիզմի գաղափարախոսությունից, ցուցադրական գործելաձեւից եւ հանում հեղափոխության հանգանակված գումարների անհարկի ծախսումներից: Երկար բանավեճերից հետո վերջիններս առանձնանում են եւ 1898 թ. հիմնում են Վերակազմյալ հնչակյան կուսակցությունը: Սակայն

Միհրան Տամասյան հեղափոխականն ու ազգային գործիչը

Ճիժոժ չհամարելով Արփիար Արփիարյանի եւ այլ թիմակիցների մոտեցումները Մ. Տամասյանը հրաժարական է ներկայացնում եւ դուրս է գալիս կուսակցությունից: Որոժ ժամանակ անց Եգիդոսի եւ Ամերիկայի վերակազմյալները դիմում են Տամասյանին վերադասնալու եւ Վերակազմյալ հնչակյան կուսակցությունը դեկավարելու կոչով: Չմերժելով՝ 1906թ. ութ սարվա մեկուսացումից հետո նա կրկին համալրում է կուսակցության Եարբերը: Կուսակցության չափավոր (ազգյան) թեւը նրա գլխավորությանը միավորվելու համար բանակցություններ է սկսում Գաղափարակցական միության հետ: Արդյունքում սեղծվում է նոր՝ «Միացեալ հայ հեղափոխական կազմակերպիւնը», որին վիճակված չէր երկար գոյատեւելու: 1908-ի երիթոբրերի հեղաժոցումից եւ սահմանադրության հոչակումից հետո Եգիդոսի հայ ֆաղափական կազմակերպությունները (բացի ՀՀԴ-ից) բանակցում եւ հիմք ընդունելով Մ. Տամասյանի մԵակած եւ Մալեգյանի որոժ հավելումներով ռամկավարական ծրագիրը՝ 1908 թ. հոկեմբերի 26-ին հիմնում են Հայ Սահմանադրական Ռամկավար կուսակցությունը: ՀՄՌԿ-ի աշխարհայացիի հիմնադրոյթները դարգաբանելու եւ մասշեղի ներկայացնելու համար Մ. Տամասյանը հրասարակում է «Ռամկավարություն» աշխատությունը (Տամասեան Մ., «Ռամկավարութիւն», Ալեքսանդրիա, 1910):

Կուսակցաժոնության գործունեությանը զուգընթաց Մ. Տամասյանը կարեւոր դերակասարոյուն է ունեմում Եգիդոսի Ազգային միության, Կամավորական Եարժման, Հայկական լեգեոնի սեղծման եւ Ազգային դասվիրակոյոթանը բոլորանվեր ծառայելու գործում: Սակայն Մ. Տամասյանի կենսագրության լուսատասկը եղավ 1919-1920 թթ. գործունեությունը Կիլիկիայում եւ հասկաղես 1920 թ. օգոսոսի 4-ին Կիլիկիայի անկախ հանրադասության հոչակումը:

1919 թ. գալով Կիլիկիա, Ենորհիվ խելացի, հավասարակոչված ու բանիմաց գործունեության, Եաս արագ նա Եահում է տեղի հայ եւ ոչ հայ ֆրիսոնյաների, ինչպես նաեւ ոչ թուրք մահմեդական բնակչության վսահոյությունն ու համակրանքը: Իր գաղութային ֆաղափականությունն իրագործելու նդասակով Կիլիկիայում հասսակած

Ֆրանսիան տեղի բնակչության օգնության ակնկալիքով խոսումներ էր Եոչալում, մասնավորաղես հայերին խոսանում էր Ֆրանսիայի հովանավորության ներքո հայկական դեսոյթուն սեղծել: Առաջնորդելով այդ թյուր մսայնությանը եւ չկամենալով նկասել ֆրանս-եմայլական մերձեցումը՝ Աղանայի ազգային խորհուրդը Մ. Տամասյանի գլխավորությամբ կարծում էր, թե Ֆրանսիայի Եահերը դասողանությունը: Սեղծված բարդ իրավիճակում այլ ելք չեսնելով եւ ցանկանալով Թուրքիային ու Ֆրանսիային կասարված փաստի առջեւ կանգնեցնել, 1920 թ. օգոսոսի 4-ին Հայոց ազգային միությունը, բոլոր կուսակցությունները եւ ֆրիսոնյա համայնների դեկավարները հոչակում են Կիլիկիայի անկախ ֆրիսոնեական հանրադասություն՝ Ֆրանսիայի գերիժխանություն ներքո: Նույն օրը Մ. Տամասյանի վարչաղեսությանը կազմվում է կառավարություն, որը հասսակվելով Աղանայի նահանգաղեսարմումնանցումն է իր դարսականությունների կասարմանը: Սակայն ֆրանսիական իժխանությունները գեմֆի ուժով ցում են այդ կառավարությունը եւ առիթից օգսվելով սկսում են ձնԵումները կիլիկիահայերի նկասմանը:

գործաղում հայաղաղանության, նոր դարբերականներ հրասարակելու աղարեզներում եւ դարբերաբար հողվածներ հեղինակում դրանց էջերում (Տես Սարգսյան Ս., Միհրան Տամասյանի հրաղարակախոսությունը, Ե., 2020) եւ 75 սարի առաջ՝ 1945թ., իր մահկանացում կնքում Ալեքսանդրիայում:

Եգրակացություններ

1. Մ. Տամասյանը մեծ ներդրում է ունեցել մասաղ սերնդին նորովի կրթելու, դարավոր ընդարմացումի եւ սրկական վիճակից դուրս բերելու կարեւոր գործում:
2. Մ. Տամասյանը կարողացավ Եվրոպայում սարածում գսած ղագսագրական գաղափարները «սեղափոխել եւ ներդնել» արեւմսահայ իրականություն եւ դրանց ոգով դասիարակել մի ողջ սերունդը:
3. Անմնացողը նվիրումով եւ որեւէ դժվարությունից չընկրկելով նա եղավ ազակցությունից դրոժը բազմաչարչար հայոց հողի վրա դարգած Արմեմական եւ Հնչակյան կուսակցությունների հանակիրն ու ակսիվ գործիչը:
4. Գաղափարի, խոսի ու գործի վարդեսը միժո հավասաց եւ իր ողջ գիսակցական կյանքը նվիրաբերեց հայության Մեծ երագն իրականացնելու՝ հայոց դեսականությունը վերականգնելու գործին, որի լուսատասկը եղավ իր վարչաղեսությանը 1920թ. Կիլիկիայի Հայկական Հանրաղեսության հոչակումը:
5. Հայոց դեսականության անսակարկ նվիրյալը հեսագա սարիներին եւս բոլորանվեր ծառայեց իր ժողովրդին, արեց անեն ինչ հայ ֆաղափական ուժերը համայնբերելու-մեկեղելու, Սփյուռմում հայաղաղանության, նոր կրթարմներ սեղծելու, Հայրենիի Եուրջ համայնբերելու, մամուլի նոր օրգաններ հիմնելու, օսարածին ուժերի դեմ գաղափարական դայբար մղելու եւ այլ կարեւոր գործերում:
6. Երախատարս հայ ժողովուրդը միժո վառ է դասում նրա հիժասակը, բայց նաեւ հոգու սուրբ ունի նրան սալու՝ նրա մասունքները դեժ է Հայրենիի սեղափոխվեն եւ իր մեծությունը հարիւր հուժարման կառուցվի: Ինչպես նաեւ միանգամայն տեղին եւ արդարացված կլինի, եթե որեւէ փողոց, դրոյրց կամ մեկ այլ հասսասություն կոչվի նրա անունով:

Այս չափորոշիչը ամազա ազգ չի դաստիարակում

ԳԵՂԱՍ ՄԿՐՏՉՅԱՆ

Գյումրի

Դրոյցի հայագիտական, ինչդեռ եւ մյուս առարկաների նորահայտ չափորոշիչների ու ծրագրերի հիմքը, մայր փաստաթուղթը հանրակրթության մեթոդական չափորոշիչի նոր նախագիծն է: Նույն ԿԳՄՍ նախարարության հղացած այս հիմն-փաստաթուղթը մոռացած՝ այս օրերին միայն ծրագրերի դեմ բողոքելն ու ֆնսնդատելը, թվում է, կարող է ձուլըդ լողչից բռնելու կամ կրակը թողած՝ միայն ծխի դեմ դայաբարելու արդյունք ունենալ: Հուսալով, որ չենք ուռացել, փորձենք մի ֆանի նկատմամբ ներկայացնել այդ կարեւոր փաստաթղթի մեզ հետաքրքրիչ կողմերի մասին:

Մտի հետ կապված եւ դեռ հուսով ենք՝ վրիժման հետեւանք մի աստ լուրջ խնդրի, որը նկատել ենք հանրակրթության չափորոշիչի այս նախագիծում, «Ազգ»-ի հուլիսի 17-ի համարում անդրադարձել է, եղի՞նակների ուսուցիչները մեկ անգամ եւս հրավիրելու համար այստեղ կրկնենք: Նախագծի ընդհանուր դրույթներին հաջորդող բաժնի լեզվական գրագիտությանը վերաբերող դրույթներում գրված է, թե սովորողները «... գրագիտ հաղորդակցվում են մայրենի լեզվով եւ ԱՅԼ ՕՏԱՐ լեզուներով»: Մայրենի լեզուն՝ օտար... Կարիք կա՞ ասելու՝ նախ սա լեզվ է **անհատալ** ուղղվի:

Ի դեպ ասենք, ընդունելի կազմություն չի թվում նաեւ ֆնսնդատող փաստաթուղթում առանց-ֆային սեղ ունեցող, անընդհատ աչքի զարնող «կարողունակություն» երկար ու արհեստականության երանգ ունեցող բառը՝ բաղադրիչների կարծես թե կրկնվող իմաստով: Այդդեռ եւ դարձադեռ թարգմանել նոր չափորոշիչի եւ նրա ձեւավորման ու հաստատման կարգի սեփական փակագծում նշված «կոմպետենցիա» բառը, որն իր հերթին իմաստային մի փչ այլ երանգ ունի ու կարծում ենք՝ այստեղ իր ամբողջական իմաստով սեղից չէ: Իսկ ինչո՞ւ չի կարելի հայերեն դարձադեռ գիտելիք, ունակություններ, կարողություններ եւ հմտություններ, ինչդեռ նախկինում:

Հանրակրթության մեթոդական նոր չափորոշիչը հաստատվելու է ՀՀ կառավարության որոշմամբ՝ փոփոխություններ կատարելով գործադիրի 2010 թվականի ապրիլի 8-ի N 439-Ն որոշման մեջ: Այն է՝ «նոր խմբագրությամբ» ցարադրելով վերջինիս 2011 թ. հուլիսի 28-ին արդեն մեկ անգամ փոփոխված N 2 հավելվածը, այսինքն հենց չափորոշիչը: Կայացվելիք որոշումը, ինչդեռ նախագծում ասվում է, ուժի մեջ է մտնելու 2022 թվականի սեպտեմբերի 1-ից՝ բացառությամբ այս N 2 հավելվածի 31-րդ եւ 51-58-րդ կետերի, որոնց համար նշվում են սարքեր այլ ժամկետներ: Նայում ենք, e-draft կայքում հրատարակված համադասարանական սեփական մանր համարներով կետեր ոչ մի կերպ չենք գտնում:

Ու ընդհանրապես, ներկայացված չափորոշիչն իր կառուցվածքով առաջին հայացքից սեւագիր սեփական սոցիալական թողեց. չգիտես ցարադրանցակցներն աճադարանից դրա հեղինակներին ժամանակ չի տվել վերջում այն դաստիարակական փաստաթղթին հարի կառուցիկ սեփական բերելու, թե՛ հասուն է խառնափնթորություն մտցվել, որ հնարավոր չլինի հանգիստ գլուխ հանել: Չկա փաստաթղթի գլուխների, բաժնիների ձիոս, հասկանալի համարակալում: Այնտեղ, որտեղ համարակալում են կետ 9-ով, իսկ ասենք 7-ը, 8-ը այդ միջակայքում կամ դրանից վերեւ չկան:

Փաստաթղթում ընդհանուր դրույթներից հետո ցարադրված են դրոյցի օրջանավարտից ակնկալվող այդ «կարողունակությունները» եւ հանրակրթական հիմնական ծրագրերի ուսումնառության ակնկալվող վերջնարդյունքները: Կարողունակությունները, ըստ սրված սահմանման կամ բնորոշման, սովորողի կողմից ուսումնառության եւ դաստիարակության գործընթացում ձեռք բերած գիտելիքի եւ այլնի հիման վրա ըստ իրավիճակի արդյունավետ ու դաստիարակի ինչի՞ն արձագանքելու... Հասկանալի չէ, միտք սրամաբանորեն ավարտում չէ: Եվ ձիոս են ասում, եթե բուսի դիմորդն իր միտքը գրավոր այսպես ցարադրեր, դուր կընդունեի՞:

Դրոյցին վերաբերող այս նախագծի ամբողջ ցարադրանքում աստ բան դարձ ու կարգին հայերեն խմբագրման կարիք ունի: Մեր կարդացած ընդամենը առանձին հասկանալի չի սակա-

ցանք, օրինակ, դրոյցական այս կամ այն օղակի առակները, օրջանավարտը ինչո՞ւ լեզվ է դաստիարակի «օնլայն հաղորդակցության» եւ ոչ թե հայերենում վաղուց ամրադրված բավական հաջող ու հասկանալի բառով «առջանց հաղորդակցության» եթիկան, կամ ի՞նչ է նշանակում «կասարի գիտակցված ընթացություն աշխարհաճանաչողության ձեւերի վերաբերյալ», «կարողանա կատարել նախնական իմնորոշում» հիմնվելով մասնագիտական կրթության հնարավորությունների վրա», «ցուցաբերի հանդուրժողականություն, արդունակցում (°) (գուցե ուզում է ասել՝ կարելիություն կամ կարելիցողություն» -Գ. Մ.) եւ մարդասիրություն», «իմնանդրադարձման... միջոցով ձգել իմնաճանաչման»...

Եվ վերջապես՝ ամենակարեւորի մասին: 2008 թվականի չափորոշումը՝ «Միջնակարգ կրթության բովանդակությունը» գլխում, կար հստակ ընդգծված «Արժեքային համակարգ» բաղադրիչ: Այնտեղ ասվում էր, որ այդ բաղադրիչի նպատակն է ձեւավորել անձ եւ ֆաղաֆացի, որը լեզվ է, ըստ առաջին իսկ ենթակետերի, գիտակցի սեփական մեակույթի՝ լեզվի, դաստիարակման, արվեստի, ավանդույթների, ազգային այլ արժեքների կարեւորությունն ու նշանակությունը եւ, սա ընդգծելով, **լինի դրանց կրողը**: Ինչդեռ եւ, հայերենաբեր լինելով՝ կարեւորի ազգային հիմնախնդիրների լուծման գործում իր մասնակցության անհրաժեշտությունը: Մնացած ամեն ինչը թվարկված էր սրանից հետո: 2011 թ. փոփոխված սարքերակում այս կողմն այսպես առանձին ու հստակ նշված չգտանք, ինչ որ կար՝ ցրված էր ըստ կրթական ասիճանների ու ուսումնական բնագավառների: Ներկա նախագիծում հանրակրթության բովանդակության բաղադրիչները՝ գիտելիք, հմտություն, դիրբորոշում, արժեքային բաղադրիչ, սարալուծված, ներկայացված են ըստ ուսումնական բնագավառների ու ծրագրերի, սարքեր թվարկումների կարգով:

Այդ թվարկումներում սեղ-սեղ կարելի է կարդալ նաեւ այնպիսի բառեր, ընդհանուր արտահայտություններ, ինչդեռ սեր հայերենի նկատմամբ, ազգային, լեզվական եւ այլ օտար ու առաջնահերթություններ, անգամ՝ ազգային իմնության գարգացմանը միտված էական հասկանիւցներ, ազգային նյութական ու հոգեւոր արժեքներ, հայոց եկեղեցի ու նրա դավանանք... Բայց այդ ամենը՝ հիմնականում որդե ցարադրի գիտելիք ու իմացություն եւ ոչ թե ազգային արժեքների ու գաղափարների կրող դաստիարակման անձի, դարեդար թեմանական օրջանակում արող մեր երկրի նվիրյալ ֆաղաֆացու ձեւավորման հստակ հայեցակարգ, նպատակ, դաստիարակ: Սրան հակառակ, սեփական առաջին հայացքից կարծես թե կարելի է նշանակել վստահավոր «այլ հովերի» թափված ակնքներ, որոնց հնարավոր բացահայտումը առանձին մասնագիտական խնդիր է:

Իսկ մայրենի լեզուն, որն ազգի գլխավոր հասկանիւցն է, նրա արժեքային համակարգի սնուցող արմասն ու հիմքը, փաստաթղթում այլ լեզուների հետ միասին ընդամենը գրագիտ հաղորդակցման, ուսումնառության եւ հասարակական կյանքին մասնակցության գործի է: Միանգամայն հասկանալի է՝ ու՛մ համար է այս ամենը այսպես եւ ոչ ուր ֆինանսավորմամբ չափորոշիչը վերաբարդողներին այսպիսի առաջադրանք սվել:

Որդե արդեն համոզմունք դարձող կարծիք նկատենք. անկախության անցած բոլոր սարիներին մեր դրոյցը հիմնավոր ֆանդել են, իսկ հիմն միտք են դրել խարիւլել, ֆանդել նրա ազգային հիմքը: Ել ի՞նչ Նարեկացի, Քուչակ ու Րաֆֆի եփ ուզում...

Իսկ հանրակրթության բովանդակային բարեփոխման ծրագիրը կազմելու համար ուսումնասիրել են Ֆինլանդիայի ու Դանիայի, Իսրայելի ու Ճարմանիայի, այլոց ու Սինգապուրի համակարգերը, բայց ոչ ժամանակակից խորհրդային դրոյցի ուղեւ դրական կողմ է եղել, ոչ հայ դրոյցի հազարամյա ավանդույթներ...

Մի միտք էլ. **«Ուսուցիչ դարձնել եւ փոքր, զգուշությամբ ու երկյուղածությամբ մոտեցնել դաստիարակության գործին. խիստ փափուկ դաստիարակությունը է ձեռը: Դաստիարակելու կոչված եփ սերունդը մը, որ ամազա ազգն է: Միայն ուղղությամբ՝ ազգ մը կը խորակել վերջը»**: Սա մի Մեծ վարդապետ է ասել, ամուսնը՝ Կոմիտաս: Ասենք, հիմն ո՞վ է վարդապետ սիրում...

Ռեքվիեմ՝ հոգուս երգեհոնով

ԱՆԱՅԻՏ ՀՈՎՍԵԹՅԱՆ

Ալբերտ Սեփինչի մտի սեղիքը 2000 թվականից ի վեր, գրեթե անգիջում, ֆարե իրականություն էր դառնում, օրջը գեղեցիկ էր ավելացնում, ուրախություն էր դարձնում դեմ հանդիման եկողին: («Ազգի» 2008 թվականի մայիսի 24-ի համարում դասնել ենք նրա մասին- Ան. Հ.): Ըարսարադեփ նրա Planen und Bauen («Նախագծել ու կառուցել») գրասենյակը Գերմանիայի սարքեր ֆաղաֆերում առաջ լույսով, ամուս

սյուներով կանգուն կառույցներ էր ստեղծում՝ հիմնականում սոփիսակ- մոխրագույն երանգներով: Հուլիսի 16-ի երեկոյան մի Լույս մարեց այս աշխարհում, մի հսկա սյուն խոնարհվեց Դյուսսելդորֆում, մի ազնվական հոգի ճառագայից ընկավ՝ երկրային մոխրագույնից դուրս որոնելու իր երկնային սոփիսակ հանգրվանը:

59 տարեկան էր... ընդամենը: Ծնվել էր Կ.Պոլսում: Երկու հին ժողովուրդների՝ հոր կողմից արամեացի- ասորիների, մոր կողմից հայկական գեների աշխույժ վազմն ուներ երակներում: Առանձնաճանաչում էր. Այս բառի իմ ընկալման նրա կերպը բազում շնորհների ակնհայտ բնակությունն էր նրա ամուսնում, ուր գլուխն ու սիրը մրցակցում էին: Ուղեղը գործում էր լույսի արագությամբ, երբ մեկին լեզվ էր օգնել, հոգին հանգիստ չէր գտնում՝ էլ ի՞նչ է հարկավոր... Սա մում էր անընդհատ, այլու էր անդադրում: Արեւմտյան աշխարհի դաժան մրցակցության մեջ հաղթողն իմն էր հաճախ՝ վերադրողի մեծ ուժ, հաստատակամությունն էր դաստիարակման: Մի մեծ առեղծված մտի որոնումներում չունի դաստիարակման՝ գերբարդված այդ մարդն ինչդեռ էր կարողանում ժամանակ «ստեղծել»՝ ընթրիքի սեղանի օրջ դարձ, անցատկ գրույց կարեւորելով, դիմացինին հարգելով: Արվեստագետներին ու բանաստեղծներին, հոգեւոր նյութականի գերին չորանողներին բաշխում էր իր երգը, որ հսկա մարմնում դաս էր մեկ ոչ անդադման խոխուս ելելեջներով: Երբ հոգին երգում էր, այլեւս ընկալելի էր դառնում, որ թուրքիայում հաստակ առած մարդու երգ է՝ թախծոս, թավ լարելով: Երբ Գերմանիայի մայրաքաղաքը Բոնն էր, եւ հայերն ապրիլի 24-ին թուրքիայի դեպարտության առջես լուսահանգստեր էին դառնում, նրա խոխուս էին փնտրում՝ ձայնը դառնում էր խիստ ու հասուն: Շեւսն ազդեցիկ էր, սոփում էր լսել, երբ շինարարները շեղվում

էին կատարյալին ձգող իր նախագծից: Նույն մարդու ձայնը սակայն ջերն էր դառնում, երբ հյուրասիրում էր՝ ձայնը փարվում էր, գրույցը դառնում էր անվերջանալի: Կյանքում հաշիվ սիրողների հաշիվն իմն էր փակում: Իմն էր օտարող միոս: Մեծ ժամանակության սեր էր, բայց կրկնադասակողն ու եռադասակողն եղավ՝ գիտեցիք ու երանակողն եղավ՝ գիտեցիք... լուս էր իր առաջնության մեջ, օրինակելի: Երկու հայերենի ունեւ՝ մեկը հիոսողության ֆարեգին, մյուսը՝ Հայաստանի նման Արցախն էլ գիրկն առած՝ իրական, ու բոլորից լավ գիտեցիք լուս, հայերենի ճանաչելու, ծառակելու, հարստության աղբյուրը բացահայտելու ճանադարից: Պարսադան էր ու դարսաբեր, գթասիրտ էր ու խստադասանց, ակն ուներ՝ արաբստ, ունկն ուներ՝ միոս բաց, մեղն ընկած մարդու համար լայն դուռ էր, ընկածին՝ բարձրացնող, համես՝ իր դասակարգի կարողության մեջ: Մարդ լինելու նրա բանաձեւն ամուս խարիսխ ուներ՝ Անտուան դը Սենթ Էֆյուրտերի բարոյական հենքը: Հայացքը չէր փակցնում կարիքավորի հանդիմելիս, ասում էր ամաչում է, երբ թեմառություն էր սեւում, ներսում երգած արժանադասակողնը կուչ էր գալիս: 2017 թվականի մայիսին Դյուսսելդորֆում, ֆաղաֆադեփ, հանրային ազդեցիկ դեմերի ներկայությանը մեծ առաջնահերթություն էր անցնում կարիքավորի հանդիմելիս, ասում էր ամաչում է, երբ թեմառություն էր սեւում, ներսում երգած արժանադասակողնը կուչ էր գալիս:

2017 թվականի մայիսին Դյուսսելդորֆում, ֆաղաֆադեփ, հանրային ազդեցիկ դեմերի ներկայությանը մեծ առաջնահերթություն էր անցնում կարիքավորի հանդիմելիս, ասում էր ամաչում է, երբ թեմառություն էր սեւում, ներսում երգած արժանադասակողնը կուչ էր գալիս: 2017 թվականի մայիսին Դյուսսելդորֆում, ֆաղաֆադեփ, հանրային ազդեցիկ դեմերի ներկայությանը մեծ առաջնահերթություն էր անցնում կարիքավորի հանդիմելիս, ասում էր ամաչում է, երբ թեմառություն էր սեւում, ներսում երգած արժանադասակողնը կուչ էր գալիս:

Արեւի ծագելու հետ ֆո բացական զգացվելու է, եւ ֆո ներկան՝ հոգի դրած կանգուն շեմերից մեջ սեւնելու ենք մենք: Իսկ երեկոյան աղբիքի դասին հարյուրավոր մարդիկ օրինելու են ֆո հավերժական ուղեկցությունը՝ իրենց փոխված ճակատագիրն է դրա առիակաչյան:

Գույունձյանները, Հովսեփյանները խոր կսկիծով սզում են թանկագին Ալբերտ Սեփինչի (Հաղորդ) անժամանակ մահը: (20 հոկտեմբերի 1960 թ.- 16 հուլիսի 2020 թ.) Ցավակցում ենք սիկին Մարիին, Նադյային, Շափին, Նաիրին, Էդեսային, Նիոային, Ալբերտի ընկերներին ու նրան ճանաչող բոլոր մարդկանց:

Երվանդ ՏԵՐ-ԽԱՉԱՏՐՅԱՆ

Մի ափ հող...

Գաղափարը գնաց: Կիմը իմնազոհ ա- սաց.

Ցավալի լուրը հուլիսի 25-ի երեկոյան ինձ փոխանցեց Արծուն Ավագյանը: - Մեր Կիմը չկա,- ասաց:- Կիմ Աղաբեկյանը հեռացավ կյանքից... Մեր Կիմը...

Կիմ Աղաբեկյանին ես ճանաչում էի իմ ուսանողության տարիներից: Երբ ես աստի-րան էի, իմը արդեն նույն ամբիոնի դասա-խոս էր: Իր թեկնածուական ասեմախոսու-թյան դաժանությունն էն հիշում,- կար-ծեմ 1972-ին էր: Եվ մասնավորապես նույն օրվա երեկոյան իր հայրական տան այգու մոտ շուրջում էն լավ հիշում, որովհետև սեղանա-դրոյի խոսակցում Սողոմոն Սողոմոնյանն էր, որ Մարտի եւ մյուս ընկերների մասին իր գլխավորապես խոսումներով եւ անեկոյանե-րով խնջույքը վերածեց գրական-երաժեշ-տական երեկոյի:

Այն հին, բարի ժամանակներում կրթու-թյունը ժողովրդի մեջ մեծ համարում եւ հարգանք ուներ, դասական համալսարանը բարձրում էր, անառարկելի հեղինակություն եւ համաժողովրդական հոգատություն: Մեծ համբավ եւ բացառիկ համարում ունեին նաեւ բանասիրությունն ու բանասիրական ֆակուլտետը: Ամբիոնը նոր ամբիոն էր, կոչ-վում էր սովետահայ գրականության ամ-բիոն, դասախոսները բոլորն էլ երիտասարդ մարդիկ էին: Ամենաերիտասարդները Կիմ Աղաբեկյանն ու Սերգեյ Աթաբեկյանն էին եւ նրանց հարող Արծուն Ավագյանը:

Կիմը երիտասարդ էր, առողջ եւ ուժեղ, եւ կյանքը թեթեւ էր արդում, թեթեւ էր անցնում կյանքի միջով: Կիմը հրձիգ էր, կյանքը հրա-վառող: Ես այն մարդկանցից էր, որոնք ջա-նում են իրենց կյանքի ամեն օրը դարձնել լի օր, դարձնել տոն, կյուրակե: Կիմը ուներ բո-հեմայի իր դասերը ցուցում էր իր բոհեմը: Իր հեռ դժվար էր nsf գցել: Սակավ օրեր ես եղել եմ իր արժանատիների ընկերակիցը: Հայաս-տան աշխարհամասի բոլոր միջօրեական-ներն ու զուգահեռականները իրենն էին, ա-մեն սեղ նա յուրային էր: Մեկ օրն ասեմ:

Վաղ առավոտյան խուճը հավաքվեց Թամանյանի արձանի մոտ: Հետո մի ֆամի ելավ, մի սարսափելի փոթորիկ, մի ահեղ մրրիկ, մի անդամադրելի սամում եւ մեզ ա-ռավ ու սարավ ու նետեց նախ Աստուրակ, հետո՝ Աղաբեկյանի կողմերը, հետո՝ էլի ինչ-որ մի տեղ: Այդտեղից արդեն լավ չեմ հիշում: Իրիկվա կողմը մեմ էր վարդապետի մեծակա-յան էին, հետո՝ ֆաղափ արվարձանում: Եվ երբ ժամը 10-ի մոտերը մեմ նորից Թամա-նյանի արձանի մոտերում էին, ես վերջնա-կանադեպ համոզվեցի, որ երկրագունդը կլոր է, տեսա, որ Կիմի օրը նոր է սկսվում: Ես զգացի իմ լրիվ կործանումի անխուսափելի վտանգը եւ առանց ամոթի թիկունս դարձ-րի ու ուղղակի փախա, ինչպես մեմ եմ ա-սում՝ դեռի վայրից:

Հաջորդ օրը իրիկվա կողմը զանգահարեց Կիմի հարգելի սիկինը՝ Ծաղկավարը: Լսավորը ես վերցրի:

- Վա՛յ, տանն ես,- զարմացավ սիկինը: - Հա, բա ո՞ր դիմի լինելի: - Ինձ իմանալով՝ երեկ Կիմի հետ չէի: Բա Կիմը հիմի ո՞ր է: Ես դասախոսանցի, ինչպես դեռեկսիվ դասական վերում. - Որքան հիշում եմ՝ Կիմին վերջին ան-

զամ տեսել եմ երեկ երեկոյան ժամը 10-ի մոտերը...

Ռվ կարող էր ասել, ով կարող էր գիտնալ, թե Կիմը ո՞ր է, ո՞րտեղ է: Եվ ֆամի որ հախոտն բնավորություն ու-ներ եւ թեթեւ էր անցնում կյանքի միջով, կյանքը Կիմի համար հաճախ անհեթեթ ի-րարություններ էր սարժում, իմը հայտնվում էր զարմանալի եւ արժանազան իրավիճակների մեջ, բայց իր հողը չէ՛ր՝ ի՞նչ է եղել որ... Եր-բեմն էլ իմն էր սրամիտ, թափափափ, հա-ճախ ուղղակի զավեցական տեսարաններ սարժում:

Մի օր համալսարանի միջանցքում զրու-ցում էին: Հետո ես դասախոսվեցի գնալու:

- Մի՛ գնա, ի՛լա սղասիր,- ասաց Կիմը: - Ի՞նչ կա: - Եղբորս տղան դիմի ֆունկցիոն հանձնի: Գիտական կոմունիզմ է, ինչ է: Հիմի դասա-խոսը դիմի գա, գնա ֆունկցիոն: Ուզում եմ իրեն ասեմ, բայց չխնդրեմ: Ես զարմացա՝ ո՞նց է դա հնարավոր՝ ա-սեմ առանց խնդրելու: Դասախոսի անունը սվեց: Խնդրելու մարդ չէր, նրան խնդրել սեփական արժա-նադասարանները իրով վստահ եմբարկելու դեպքում էր:

Դասախոսի անունը սվեց: Խնդրելու մարդ չէր, նրան խնդրել սեփական արժա-նադասարանները իրով վստահ եմբարկելու դեպքում էր:

- Բայց ո՞նց դիմի ասեմ, որ չխնդրես: - Կեստեմ,- ասաց: Զիչ հետո դասախոսը երեւաց. ասիճան-ներով բարձրանում էր, ցածրահասակ, փո-րանարմիկ, գլուխը ձախ ուսին, թղթադա-նակը թեպի տակ: Կիմը դեմը ելավ եւ մեղացած-զայրաց-կոս ձայնով ասաց.

- Լսի՛ր, ուրեմն իմ եղբոր տղային երկուս ես նշանակել: - Ռվ է ֆո եղբոր տղան: - Առո՛ս Աղաբեկյանը: - Այս կուրսում է: - Հա, հա, այս կուրսում է: - Սղասիր, սղասիր, մի հաս նայեմ,- ասաց մարտիկը-լեմիցիդի գիտակը, թղթա-դասակը բացեց, ինչ-որ թղթեր, ցուցակներ հանեց, սկսեց նայել եւ որոնել: - Հա, ձիտ ես ասում, այս կուրսում է, բայց նա երրորդ խմբում է, նրանց ֆունկցիոն օրը վաղն է: Նայի՛ր, իմն էլ ցուցակում ա-ռաջինն է՝ Աղաբեկյան: Նրան ֆունկցիոնը դեռ չեմ հանձնել: Ռ՞նց է երկուս ասացել: Նրանց օրը վաղն է: - Հա՛, ուրեմն ես ցփոթել եմ: Լավ, լավ:

Դասախոսը գնաց: Կիմը իմնազոհ ա- սաց.

- Դե, թող վաղը երկուս նշանակի: Տես- նեմ՝ ո՞նց կնշանակի:

...Ժամանակներ անցան, նոր հովեր ե- կան: Իմը գաղափարական նոր հեռարան, ազգային մտածողություն եւ գիտակցություն ներկայացնող ուժ որոնեց: Իբրեւ թե գնալ: Թվաց, թե գնալ: Հետո իրողությունը եւ ի-րականությունը տեսավ ներսից, մոտիկից, ճանաչեց մարդկանց: Դե, ժողովրդական հայրենասիրությամբ եւ հայրենասիրական ժողովրդական պայքարով մարդ էր, խորադեպ հուսախաբվեց եւ հիասթափվեց: Շատ խորն արդեք իր հիասթափությունը:

Անընդհատ կրկնում էր՝ «Բա ո՞նց կլինի: Բա ո՞նց է, որ այդպես է: Հավաստի չի գա- լիս»:

Հետո երկիրը փոխվեց, փոխվեցին մար- դիկ, Կիմն էլ փոխվեց: Շատ փոխվեց՝ դարձավ լուսկյաց, ֆախոս, իմնամոլի, մի տեսակ ժողովրդական հայտնվեց իր նկա-րագրի մեջ: Տարի՞ն էր իր անելիքն անում, թե՛ մի այլ բան էր՝ չգիտեմ, չեմ կարող աս- ել: Դասավանդել էր Բեյրութի հայագի- տական բարձրագույն հիմնարկում: Հետո ինձ դասում էին, որ խուսափում էր նոր ծանոթություններից, հրաժարվում էր հրա- վերմերից, իր սեմյակից գրեթե դուրս չէր գալիս, իր սեմյակում փակված՝ ամբողջ օրը կարդում էր...

Կիմը, անճուշակ, գրականության մարդ էր: Դոկտորական ասեմախոսություն գրեց, հա- ջողությամբ դասախոսեց եւ գիտության դոկտորի ասիճանը ստացավ, զրբեր եւ ու- սումնասիրություններ հրատարակեց... Բայց ես իր զրբերի, իր գրականագիտության մա- սին չեմ խոսելու, այսօր դա օրը չէ, մասնա- վանդ որ դրանք ո՛չ կարելու են եւ ո՛չ էլ էա- կան: Դա առօրյա գործ է եւ աշխատանք, որ ոճանք, որ ավելի գիտակ եւ հմուտ են, լավ են անում, լավ են գրում, ուրիշները՝ նվազ հա- ջող: Կարելու մարդն է, անձը, անհատը, իսկ Կիմը, իհարկե, նկարագիր ու կերպար ունեցող անձնավորություն էր: Երբ մարդու հետ տարիների բարեկամության եւ նույնիսկ առօրյա, սովորական հանդիպումների հի- շողությունները ջերմացնում են սիրտ, ֆեզ հոգեկան բավականություն եւ բավարարու- թյուն են տալիս եւ ֆեզ ներքին ժողով են դար- գեցնում, դրանից էլ մեծ բան, դրանից էլ մեծ արժանիք... Թե չէ՝ զրբեր, գրվածքներ, հոդ- վածքներ...

Ես ցավում եմ իր հեռացումի համար: Ես կրկնակի ցավում եմ, որ Կիմ Աղաբեկյանը մեզանից հեռանում է մի այնպիսի ժամա- նակ, երբ մեր ժողովուրդը ազգովին տա- նադրների, ծանր հիվանդության դասա- ռած ահի եւ ջղաձգումների մեջ է: Եվ մեմ, տաճարային իրարության արգելանքն են- թարկվելով, չենք կարող գնալ եւ խոսարկել մեր ընկերոջ աշխարհի առջեւ, վերջին հրա- ժեշտը տալ եւ թող ներքին ասելը՝ մարդավա- րի, բազմամարդ թափորով, իրեն հիշելով, իր մասին խորհելով, իր բացակա ներկայու- թյունը ընդգծելով վերջին ճանադարի դեմ: Եվ ֆամի որ չեմք կարող, եւ ֆամի որ չեմ կարող, ուրեմն թող այս դարը եւ անկեղծ մի ֆամի տողը լինի իր անդարձության ճանա- դարհին մեկված ֆիլոսոֆիական մի ափ հող...

«Թեւեր եմ տեսնում» բալլադը՝ Ֆիլմի վերածված

Դերտյոցի արվեստագետ Կեննի Ուաթսոնի ձայնագրած սիրտենչ սիմֆոնիկ բալլադը, որ «Հայկական եռերգություն» խորագրով մրցանա- կակիր վավերագրական ֆիլմի մաս է կազմում, ա- ռանձին ֆիլմի է վերածվել եւ թողարկվել վերջերս «Apple Music», «Tunes» եւ «Spotify» երաժշտական հարթակներում:

Ֆիլմը, որ թողարկվել է անգլերենից բացի, ֆրան- սերեն, ռուսերեն, իտալերեն, արաբերեն, արեւելա- հայերեն ենթախորագրերով, դասնում է ամերիկահայ կոմպոզիտոր Դեն Եսյանի անցած ուղու մասին: «Թեւեր եմ տեսնում» ստեղծագործությունը Եսյանը գրել է իր գործըն- կեր՝ Դեյվիդ Բարրեթի համագործակցությամբ: Վերջինս ճանաչում է ձեռք բերել հասկադեպ «NCAA-ի տղամարդկանց բասկետբոլի ա- ռաջնություն» «Մի լուսավոր դաս» հիմնը հորինելու համար: «Թեւեր եմ տեսնում» երգը հուսամասյան է ասելության հողի վրա գործված դաժանությունների բոլոր զոհերին նվիրված: Մինչ Հայոց

ցեղասպանությունը սեղի ունեցավ ավելի ֆան հարյուր տարի առաջ, հիմնավորց այն հարցը, թե ինչու մարդիկ վնասում են իրենցից տարբեր այլ մարդկանց, այսօր էլ ցարունակում է այժմեական մնալ: Հույս ունեմ, որ երաժշտության միջոցով կկարողանամ որոշ չափով մեղմել մարդկանց ցավը», բացատրում է Եսյանը, որ «Եսյան երաժե- սական ստուդիաների (Դերտյոց, Լուս Անջելե- տո, Նյու Յորկում եւ Համբուրգում, Պերմանիա) սեփականատերն է: 2018-ին նրան ներառել են «Adcraft» գովազդային արդյունաբերության «Համբավավորների ձեռնարահում»՝ այդ բնագավառում իր ունե- ցած անգնահատելի ավանդի առ ի գնահատական: Եսյանի ստուդի- աները երաժշտական հեռուստատեսություններ են ստեղծում «Յու- մայթեդ Արթիստ», «Ֆորդ», «Մյուլդալալա», «Դիսնեյի», «Տոյոսայի» եւ այլ ընկերությունների համար:

Տ. ԾՈՒՆԵՎՅԱՆ (Միմո-Սիմեթիք)

ԳԵՎՈՐԳ ԳՅՈՒՆԼՈՒՄՅԱՆ

Իմ հիշողության մեջ ապրող

Կիմ Աղաբեկյանը

Դեռ ծխում էր Ռուբեն Սաֆադե- տյանի հողարկավորության օր- վա խունկը, երբ առանց նաեւ մեկ այլ անհասկանալիության՝ Կիմ Աղաբեկյանի մահվան գույժը:

Ցավով տարի, Կիմ Աղաբեկյանն ինձ չի դասավանդել... լսարա- նում: Ես եռանդով մտա համալ- սարան այն ժամանակ, երբ այդ կյանքով լի մարդու եռանդը, ինչ- պես ասում էին նրա վաղեմի ըն- կերները՝ ներսի կրակը վաղուց մարել էր: Բայց «կրակը մարած» ժամանակ էլ չէր կորցրել իր վե- հույունը:

Համալսարանական հենց ա- ռաջին օրերից ուսուցիչությունս զբաղել էր դանդաղաբար, բար- ձրահասակ, ձեռնակափայլ ծերու- նին, որը, եթե լսարանում չէր, ա- դա անդամադր ծխում էր: Վեր- ջին տարիներն էին: Հիշողության հետ արդեն յուրաքանչյուրն էին առա- ջացել: Բարեբախտաբար զարնա- նային մի օր ընկերոջս հետ եղա նրա տանը: Համալսարանից միա- կուց գնացիմք Հակոբ Օսականի գրեթե վերցնելու: Ամբողջ ճա- նադարհին զովում էր Հակոբ Օ- սականին՝ հանձարեղ գրող լինե- լու, ընկերոջս՝ նրանով հետաքրք- վելու համար: Երբեք չեմ մոռանա այդ օրը: Մտավ տուն, վերադա- նվեց եւ արագ հասնելով աշ- խատանքանի մոտ, հայացող գա- մեջ սեղանին դրված աղակում ու դողողոջուն մասներով շոշա- փեց այն: Ի՞նչ աղակի էր դա, զարմացա: Սեղանին մոտենա- լուց հետո միայն նկատեցի, որ ա- ղակու տակ լուսանկարներ են դր- ված. տղայի եւ թոռների լուսան- կարներն էին: Այդ օր ես մեկ ան- գամ էլ համոզվեցի, որ կսկիծը կարոտ բառի հոմանիշն է:

Երկար զրուցեցիմք, զրբերը նա- յեցիմք: Իր մեծագրությունները ցույց տվեց մեզ, նաեւ այն զրբերը, որոնք իր ժամանակի հայտնիները ընծայագրել էին իրեն: Հրաժե- տից առաջ խնդրեց, որ վերցրած զրբերն անդամադր ժամանակին հետ անեմք, բացառելով՝ «Որ գր- բերիցս տանում չեն բերում, ոնց որ երեխաներիս խլեն ինձանից, ֆունս չի տանում»: Պայմանը չխախտեցիմք

Դրանից հետո Կիմ Աղաբեկյա- նին հանդիպում էին համալսա- րանում, զրուցում հետք, լուսան- կարվում, հարցեր տալիս: Դե, իմն ուշ-ուշ էր գալիս համալսարան, մեմ էլ մայտեմ առիթը բաց չէիմք թողնում՝ Չարեմից ու «սովեթի ԿԳԲ»-ի մասին հարցուփորձ ա- նելու: Հենց նկատում էինք ծխում է, գլխի էինք ընկնում, որ հարցեր տալու ձիտ միջոցն է... ինչքան բան գիտեմ, ի՞նչ գաղափարների կրող էր, լույսի մեջ մտա հողին: Ո- ռոշ ժամանակ անց սկսեց հա- մալսարան չգալ: Իմացանք, որ կյանքի մեծ մասը համալսարա- նում անցկացնելուց հետո՝ «տա- րիքն արգելել էր նրան երեւալ հա- մալսարանում»: Որոշել էինք ըն- կերներով մի անգամ գնալ տեսու- թյան, էլի հարցուփորձ անել ու գրի առնել այն աղոտ հուշերը, որ ուներ ժամանակակիցների մա- սին: Ավաղ, չստացվեց: Ընկալ: Անգութ մահը տալիս էր մի ըն- դալի ես՝ նրան իմ ու ցատի հու- շերում թողնելով ձեռնակ մազե- րով, ձեռնակախոս ձեռքին՝ հա- մ- բերանի ծխախոսը դառը-դառը ծխելիս:

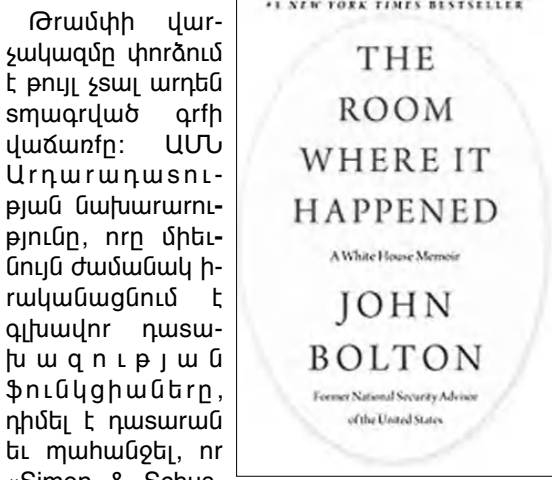
Բոլթոնի գիրքը արգելված է ԱՄՆ-ում

ՎԱՍԴԻՍԻՐ ԴԱՐԲԻՆՅԱՆ

Ավստրալիայի հարցերով փորձագետ

Ջոն Բոլթոն Բոլթոն II ծնվել է 20 նոյեմբերի 1948թ. Մերիլենդ նահանգի Բալթիմոր քաղաքում (ԱՄՆ), ԱՄՆ ղեկավար է և ֆաղափական գործիչ:

2018թ. ապրիլի 9-ից մինչև 2019թ. սեպտեմբերի 10-ը ԱՄՆ նախագահ Դոնալդ Թրամփի խորհրդական՝ ազգային անվտանգության հարցերով:

Թրամփի վարչակազմը փորձում է թույլ չհատել արդեն տպագրված գրքի վաճառքը: ԱՄՆ Արդարադատության նախարարությունը, որը միևնույն ժամանակ իրականացնում է գլխավոր դատախազի և ՖԲԻ-ի գործունեությունը, որը միևնույն ժամանակ իրականացնում է գլխավոր դատախազի և ՖԲԻ-ի գործունեությունը, որը միևնույն ժամանակ իրականացնում է գլխավոր դատախազի և ՖԲԻ-ի գործունեությունը...

Իհարկե ամբողջ խնդիրը նրանում է, որ գիրքը մասշտաբային չհաջողված արձագանք է առաջացրել: Այս առումով դատարանը կարող է նաև կոնկրետ մեղադրանքներ ներկայացնել Բոլթոնի դեմ այդ գրքի համար: Չնայած ակնհայտ է, որ այդ դեպքում հասարակության ուշադրությունը դեռ չի այդ գիրքը կառնել կրկնակի, զուգուցե եռակի, եւ Բոլթոնը կդառնա ազգային հերոս:

Ինչպե՞ս, Բոլթոնի գրած գրքի բովանդակությունը արդեն հայտնի է ամերիկայի ամենամեծ լրատվամիջոցային ընկերությունները՝ «The New York Times», «The Washington Post», «The Wall Street Journal» եւ այլն: Նույնիսկ արդեն անելոգներ են հայտնվել նախագահ Թրամփի հայտարարությունների վերաբերյալ: Իմիջիայլուց մեծն է, որ ասում են, թե Վլադիմիր Պուտինը գրքի որոշ մասեր ընթերցելիս բարձրաձայն ծիծաղել է... Դե ինչ կա որ, ճակատագրի ընկեր չկա... Իմը՝ Թրամփը, Պուտինի մասին խոսելիս ընդգծել է, որ Ռուսաստանի նախագահը լավ անի մեքերը: Նա այդպես է արտահայտվել նաև Թուրքիայի նախագահ Էրդոհանի մասին:

Այժմ գրքից որոշ մեջբերումներ անենք եւ թողնենք դրանք հայ ընթերցողի գնահատականին:

Բոլթոնը գտնում է, որ Ռուսաստանի նախագահ Վլադիմիր Պուտինը Թրամփի հետ բանակցությունների կամ հեռախոսային զրույցների ընթացքում հաջողությամբ օգտագործում է իր ձեռքում գտնվող նույնիսկ ամենաթույլ խաղաթղթերը, որովհետեւ նա խելացի է, կոչ է խիստ անձ է, որը իր կյանքը մղել է աշխարհում Ռուսաստանի ռազմավարական շեղումը դիրքը հասկանալուն, մինչդեռ նախագահ Թրամփը որեւէ ցանկություն չունի նման խնդիրների հետ ծանոթանալու:

Մի անգամ հեռախոսային զրույցի ժամանակ Վլադիմիր Պուտինը համեմատեց Վենեսուելայի ընդդիմության ա-

մերիկացիներին իրենց հետո (Դեմոկրատների կուսակցություն) թեկնածու Դիլլարի Բլինթենի հետ: Համեմատությունը խիստ դուր եկավ Թրամփին եւ նա անվանեց դա «խորհրդային ոճի» թրոտազանդայի հիանալի օրինակ:

Մի ուրիշ դիտված Դեյվիդսոն (Ֆինլանդիա): Դեռքական գազաթափողովից հետո Թրամփը անուղաձեռն հայտարարեց իր քաղաքական, որ իմը Պուտինն ավելի լավ է վստահում, քան իր սեփական հասուկ ծառայություններին: Ընդ որում Դեյվիդսոն մեկնելուց առաջ Թրամփը նոր է իմացել, որ Ֆինլանդիան Ռուսաստանի կազմում չէ:

Բոլթոնը հայտարարում է, որ Թրամփը ամենայն լրջությամբ ուսումնասիրել է ԱՄՆ-ի՝ ՆԱՏՕ-ի կազմից դուրս գալու հնարավորությունը, եթե եվրոպական երկրները (ՆԱՏՕ-ի անդամ) չավելացնեն դաշինքի ֆինանսավորումը:

2018թ. ՆԱՏՕ-ի գազաթափողովից առաջ Թրամփը Բոլթոնին հայտարարում է. «Մենք դարձադեպ չենք դաժանի նրանց, ովքեր չեն վճարի»: Երբ Բոլթոնը փորձում է նախագահին վերահանգել, վերջինս դժգոհությամբ մետն է՝ «Դու մեծ ցանկություն ունես մի դաժանակամ բան անել»:

Գրքում նշվում է նաև, որ նախագահ Թրամփը դադարեցնում է Ուկրաինայի ռազմական օգնությունը ԱՄՆ-ի կողմից, քանի որ համոզված էր՝ իբր թե Ուկրաինայի նախագահ Վլադիմիր Զելենսկին օգնում է «դեմոկրատներին» (ուկրաինագետ) իմիջիվերջի օգնությամբ սաղարթել իրեն (Թրամփին):

Բոլթոնը նշում է նաև, որ նախագահ Թրամփը սիրում էր հաճախ իր գեներալների հետ հանդիպել Նյու Ջերսի նահանգի գոլֆ-ակումբներից մեկում:

Ինչ վերաբերում է Սոմալիայի քաղաքացիական պատերազմին, որը ըստ Բոլթոնի այդ պատերազմում ծաղկում են բանասարկությունները ու խարդավանները, լարված ու խճճված վիճակ է խորհրդակցությունների եւ աշխատակազմի սարքեր անդամների միջև: Իմը՝ նախագահը, ամեն ֆայլին դավաճաններ ու դավադրություններ է փնտրում: (Թույլ սկզբ այստեղ մի փոքր սղարթել Ջոն Բոլթոնին. նման իրավիճակ միայն ԱՄՆ-ի Սոմալիայի քաղաքացիական պատերազմի միջև):

Մի անգամ Թուրքիայի նախագահ Էրդոհանը, ըստ Բոլթոնի, դիմեց Թրամփին եւ խնդրեց միջամտել Նյու Յորքի հարավային քաղաքի դատախազության կողմից վարվող մի գործի կառավարությամբ (գործը վարվում էր ընդդեմ թուրք գործարարների): Թրամփը դատախազին է, որ այդ դատախազությունում դեռ աշխատում են նախկին նախագահ Օբամայի նշանակած կադրերը, շուտով երբ դրանց փոխի, ադա այդ հարցը կլուծի:

Իհարկե ԱՄՆ-ի նախագահը այն մարդն է, որ հեռությամբ է անհարթ լի իր նկատմամբ ֆնադատություններ եւ «ուրախ դատություններ»: Սանվանդայն նախագահը, որ ավելի լավ իմն է խոսում, քան լսում իր խորհրդակցություններին եւ նախարարներին: Թրամփը, իր նախկին խորհրդակցական բնութագրելիս, անվանում է նրան «խելացի, չարախոս եւ ձանձրալի հիմար», իսկ նրա գրած գիրքը՝ «ձանձրալի խաբեություն»:

«Ինձ դեմ է խորհրդակցական, որը միայն դատախազները խորհուրդներ էր տալիս»...

Իրականից հետո նաև մեդիա դատաբան

Այսօր գործունեություն ծավալեցին նաև հայկական լրագրողական կազմակերպությունները: Ամերիկայի հայկական համագումարն ու Հայ դատաբանական համաձայնագրի նախաձեռնեցին կոնգրեսի ուշադրությունը հրավիրել Ադրբեյջանի մարդու իրավունքների խախտումների վրա: Այդ ֆայլը ի դատախազություն էր Կոնգրեսի հայկական հարցերի խմբավորման առաջարկած բարեփոխումների, որոնք ընդգրկված էին Ազգային դատախազության լիազորությունների օրենքում ավելի քան 100 փոփոխություն կատարելու փաթեթում: Փոփոխությունները վերաբերում են սարքեր երկրներում սեղանացող մարդու իրավունքների խախտումներին, ներառյալ Ուկրաինայում, Վրաստանում, Մոլդովայում եւ Ադրբեյջանում սեղանացած մարդկանց, Բալիի եւ Սուդանի ջարդերին, եւ այլն: Հայկական համագումարի հրատարակած հայտարարության մեջ նշված էր. «Հաշվի առնելով, որ Ադրբեյջանը երբ միլիարդ դոլարի փողերի վաճառքի ծրագրով փորձում է սկսել մարդու իրավունքների խախտումների իր սարքերը եւ շարունակում է հարձակումներն ընդդեմ Հայաստանի եւ Արցախի, մենք ողջունում ենք Ֆրենկ Փալոնի ժամանակին արված այս նախաձեռնությունը»:

Մինչ իրական, թե՛ դատաբանական ստառնալիք կախված մնում է Հայաստանի վրա, լրատվամիջոցներում եւ աշխարհի գլխավոր մայրաքաղաքների ու միջազգային օրգանում շարունակում է ակտիվ մնալ մեդիա դատաբանը:

Թուրքիայի դատաբանական ծրագրերը հույսի ոչ մի նույն չեն թողնում, որ սարածաբանական խաղաղություն կհաստատվի երբեք: Ադրբեյջանն էլ իր հերթին է ներառվել մի արկածախնդրության մեջ, որից անկարող է գլուխն ազատել:

Բալիի ազդեցիկ ձայնակները վրդովեցրել է երկու «եղբայրներին», որոնք Հայաստանի վրա հարձակվելու նոր ծրագրեր են մտադրում: Լուրեր են դրվում, որ Ալիեյը Անկարա է գործուղել Նախիջևանի գիտնականի հրամանատար գեներալ Կերեմ Մուսթաֆաեփին՝ նոր հանձնարարականներ ստանալու, իսկ Թուրքիան Աֆրիկայում (Սիրիա) զինադրությունների է հավաքագրում, որմեսգի հարձակվի Հայաստանի վրա:

Պատերազմի ստառնալիքը դեռ երկար կախված կմնա մեր երկնակամարի վրա, դատաբանները իր հայ գիտնականներին առաջնագծում զգաստ եւ աջակուրջ վերահսկել մեր դատական հայրենիքի սահմանները, որմեսգի աշխարհով մեկ սփռված ողջամիտ երասարդներն էլ կարողանան հաղթել դատաբանը մեդիա ոլորտում:

Ինքն ՎԱՍԻՐ ԴԱՐԲԻՆՅԱՆԸ (The Arm. Mirror-Spectator)

«ԱԶԳ» ՀԱՐԱԹԱԹԵՐԸ
Հրատարակության հիմնադրամ
Հիմնադրամ եւ հրատարակիչ
«ԹԵԶԵՆԱՆ ՓԱԼԻՇԻՆԱ» ՍՊԸ
Երեւան 0010, Հանրապետության 47
e-mail: azg@azg.am, azgdaily@gmail.com
www.azg.am
Գլխավոր խմբագիր
ՅԱՎԵՐ ԱՎԵՏԻՍԵԱՆ հեռ. 060 271117
Հավակալություն (գովազդ) հեռ. 582960,
Հարցերի լրատվական ծառայություն
հեռ. 060 271114, 010 529353
Համակարգչային ծառայություն՝ «Ազգ» թերթի
Նիւթերը չեն գրախօսում ու չեն վերադարձնում:
Գ. Զարուհի յոդանները գովազդային են, որոնց թվանշանակապետան համար խմբագրությունը դատախազության համար չի կրում:
«AZG» Weekly
Editor-in-chief
H.AVEDIKIAN / phone: 374 60 271117
47 Hanrapetoutian st., Yerevan, Armenia, 0010